

ГРАД КРУШЕВАЦ

**ЛОКАЛНИ АКЦИОНИ ПЛАН ЗА СОЦИЈАЛНО
УКЉУЧИВАЊЕ РОМА И РОМКИЊА ГРАДА
КРУШЕВЦА ЗА ПЕРИОД 2025–2027. ГОДИНЕ**

Крушевац, 2024. године

УВОДНА РЕЧ ГРАДОНАЧЕЛНИКА

Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца је стратешки документ који представља основу за планирање и спровођење циљева, мера и активности усмерених на унапређивање положаја ромске националне мањине, а који су усклађени са националном Стратегијом за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији која представља кровни стратешки документ.

Израдом Локалног акционог плана се обезбеђује системски приступ унапређења квалитета живота ромске популације у области образовања, запошљавања, становања, социјалне и здравствене заштите.

Град на овај начин показује континуирану бригу о проблемима и потребама ромске заједнице, у циљу обезбеђења учешћа ромске популације у свим сегментима социјалног, друштвеног и политичког живота.

Град Крушевац настоји да буде средина са социјалном сигурношћу за све његове грађане, без обзира на разлике по питању националног и културолошког идентитета, средина у којој важи принцип једнакости, солидарности, правичности, толерантности, уз поштовање људског достојанства сваког грађанина.

У циљу постизања добробити за све грађане, а нарочито Роме/киње, град Крушевац ће обезбедити свеобухватне мере у области образовања, запошљавања, становања, социјалне и здравствене заштите повећањем социјалне сигурности кроз мултидисциплинаран приступ свих релевантних актера на локалном нивоу.

ГРАДОНАЧЕЛНИК

Иван Манојловић с.р.

САДРЖАЈ:

	страна
1. УВОД.....	1
2. ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ, ПРАВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТАН ЗА ЛАП ЗА ИНКЛУЗИЈУ РОМА.....	6
2.1. Локалне стратегије.....	6
2.2. Институционални оквир на локалном нивоу.....	6
3. ОПИС ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА.....	10
3.1. Кључни налази ex – post анализе претходног стратешког документа Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца	10
3.2. Општи подаци о граду.....	20
3.3. Општи подаци о Ромима.....	26
3.4. Политике и праксе локалне управе и локалних институција.....	55
3.5. SWOT анализа.....	68
4. ЦИЉЕВИ И МЕРЕ.....	77
5. АКЦИОНИ ПЛАН.....	79
6. ОКВИР ПРОГРАМСКОГ БУЏЕТА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ АКЦИОНОГ ПЛАНА.....	108
7. ОКВИР ЗА ПРАЋЕЊЕ СПРОВОЂЕЊА, ВРЕДНОВАЊЕ УЧИНАКА И ИЗВЕШТАВАЊЕ.....	115
8. ПРИЛОГ - ИЗВЕШТАЈ О СПРОВЕДЕНОЈ ЈАВНОЈ РАСПРАВИ.....	118

Листа скраћеница

ЕУ	Европска унија
ЈЛС	Јединица локалне самоуправе
ЛАП	ЛАП Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца
АП	Акциони план
Стратегија	Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији
Мобилни тим	Мобилна јединица за социјално укључивање Рома и Ромкиња на локалном нивоу
ОЦД	Организација цивилног друштва
НСЗ	Национална служба за запошљавање
НСП	Новчана социјална помоћ
ОШ	Основна школа
СШ	Средња школа
ЦСУ	Центар за стручно усавршавање
ЦСР	Центар за социјални рад
ПУ	Предшколска установа
ПВО	Предшколско васпитање и образовање
ДЗ	Дом здравља
РПК	Регионална привредна комора
ЈП	Јавно предузеће
ЗЈЗ	Завод за јавно здравље

1 УВОД

Влада Републике Србије је на седници одржаној 3. фебруара 2022. године усвојила Стратегију за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године ("Службени гласник РС", бр. 23/2022). Наиме, Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог покренуло је иницијативу за ревизију Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године, а која је представљала наставак претходне Стратегије за унапређивање положаја Рома 2009–2015. године.

Република Србија је донела Закон о планском систему 2018. године, којим се прописују форма, садржај и друге карактеристике планских докумената Републике Србије. Поред тога, Република Србија се придружила Декларацији партнера Западног Балкана о интеграцији Рома и Ромкиња у оквиру процеса проширења Европске уније (Познањска декларација) 2019. године. Европска унија је усвојила ЕУ Стратешки оквир за једнакост, укључивање и учешће Рома до 2030. године (ЕУ Стратешки оквир за Роме).

С обзиром на измењен контекст, као и наведена нова документа, произашла је потреба да се постојећа Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године ревидира и усагласи са Законом о планском систему, као и са и Уредбом о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и садржају појединачних докумената јавних политика. Затим, Стратегија је усклађена са Познањском декларацијом и ЕУ Стратешким оквиром за Роме.

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2022–2030. године је усаглашена на нивоу Стручне групе Координационог тела за унапређење положаја и социјално укључивање Рома и Ромкиња и праћење реализације Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији (Координационо тело). Техничку подршку Координационом телу и Стручној групи пружа Одсек за унапређење положаја Рома и Ромкиња из Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог.

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022–2030. године је припремљена на основу анализе доступних докумената и анализе актуелног контекста. Координационо тело и Стручна група су прикупили мишљења свих релевантних институција, широког круга организација цивилног друштва и саме ромске националне заједнице у Републици Србији, те су на основу прикупљених мишљења припремили коначан текст Стратегије, који је предложен за усвајање Влади.

Стратегија је заснована на постојећим стратешким, правним и институционалним ресурсима. Институционални ресурси за припрему, спровођење, праћење и процену Стратегије су Координационо тело за унапређење положаја и социјално укључивање Рома и Ромкиња и праћење реализације Стратегије, Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог и Министар овог ресора као Национална контакт особа за Роме/киње, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, ресорна министарства која су задужена да воде јавне политике од интереса за остваривање стратешких мера, независне националне институције за једнакост и људска права и за статистику, јединице локалне самоуправе, као и Национални савет ромске националне мањине Републике Србије и бројне међународне и домаће организације цивилног друштва, а нарочито удружења грађана ромске националности.

У том смислу Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња за период од 2022. до 2030. године, представља званичну политику Владе према Ромима и Ромкињама у Републици Србији.

Овај документ је настао из потребе да се на један системски и свеобухватан начин питања социјалног укључивања Рома и Ромкиња унапреде, како на националном, тако и на локалном нивоу. Роми су једна од најугроженијих друштвених група, те је циљ Владе Србије да, кроз удружени напор целог друштва, унапреди положај ромске популације како би се смањиле неједнакости које постоје између Рома и Ромкиња и остатка становништва. Стратегија је документ јавне политике који у периоду до 2030. године предвиђа интензивирање рада институција на националном и локалном нивоу на питањима социјалног укључивања Рома и Ромкиња и сузбијања дискриминације ромске популације, односно стварање услова за пун приступ остваривању људских права особа ромске националности. Ромкиње су у посебно рањивој позицији и представљају најугроженију и најмаргинализовану групу у Србији. Упркос помацима који су направљени у претходном периоду, оне и даље трпе вишеструке облике дискриминације. Патријархат, низак ниво образовања, лош социо-економски положај, насиље у породици и рани бракови су највећи проблеми који угрожавају безбедност Ромкиња. Стратегија има осам приоритетних области, а то су:

- Борба против циганизма као облика расизма, и дискриминације
- Сиromаштво и социјална искљученост
- Партиципација
- Образовање
- Запошљавање
- Здравље
- Становање
- Социјална заштита.

Локалне самоуправе располажу механизмима на основу којих могу да управљају и спроводе инклузивне јавне политике, а осим тога Закон о локалној самоуправи их обавезује да се старају о остваривању, заштити и унапређењу људских и мањинских права. Овакво усмерење стратешких мера омогућава праћење остваривања права Рома и Ромкиња и напредак у вези са применом инклузивних политика најпре у локалној заједници, а потом и широј заједници. На основу непосредних података и информација, локалне самоуправе могу да унапреде инструменте и механизме помоћу којих је могуће елиминисати узроке отежаног приступа правима и структурног сиромаштва Рома и Ромкиња. С тим циљем, Влада путем Стратегије истиче потребу да локалне самоуправе припремају и усвајају локалне акционе планове, усклађене са реалним, општим и локалним економским и социјалним развојем, да се обучавају стручни тимови у локалној самоуправи који би били способни да припреме, спроводе и управљају локалном стратегијом социјалног укључивања Рома и Ромкиња, и да локалне самоуправе обезбеде средства у локалним буџетима за спровођење социјалног укључивања Рома и Ромкиња и осигурају доследно утврђивање одговорности за спровођење дефинисаних мера.

Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 – 2027. године је израђен у оквиру Програма "Промовисање доброг управљања и оснаживања Рома на локалном нивоу – ROMACTED" фаза 2.

Овај програм заједнички спроводе Савет Европе и Европска унија, а подршку пружа Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог Републике Србије.

Град Крушевац је 02.11.2021. године укључен у реализацију програма "Промовисање доброг управљања и оснаживања Рома на локалном нивоу – ROMACTED" фаза 2, потписивањем Протокола о сарадњи између Савета Европе, Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог и Града Крушевца број 404-2345/2021.

Протоколом је предвиђено да ће Град Крушевац дати допринос у изради или доради Локалног Акционог Плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња, заједно са локалним акционим групама из ромске заједнице, које су успостављене у оквиру програма ROMACTED, те подржати усвајање тог документа од стране Скупштине Града, као и настојати да интегрише, колико је то могуће, Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња у свеукупне развојне стратешке документе и планове локалне самоуправе.

У складу са наведеним, Скупштина града Крушевца је на седници одржаној дана 12.03.2024. године донела Одлуку о приступању изради Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године ("Службени лист града Крушевца" бр. 5/24).

Одлуком о приступању изради Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња на територији града Крушевца за период 2025 – 2027. године је утврђено да ће Градско веће града Крушевца образовати Радну групу у циљу израде Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња на територији града Крушевца за период 2025 – 2027. године.

Сходно томе, Градско веће Града Крушевца, на седници одржаној 15.05.2024. године, донело је Решење о именовању Радне групе за израду Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња на територији града Крушевца за период 2025 – 2027. године.

Радна група је именована у следећем саставу:

1. Снежана Алексић, помоћник градоначелника за друштвене делатности, координатор Радне групе

2. Данијела Симоновић, Прва техничка школа, члан

3. Момчило Мутатовић, педагошки асистент у ОШ "Драгомир Марковић", члан

4. Слађана Таировић, педагошки асистент у ОШ "Бранко Радичевић", члан

5. Маја Горановић, педагошки асистент у ОШ "Доситеј Обрадовић", члан

6. Дејан Васић, педагошки асистент у ОШ "Вук Караџић", члан

7. Далиборка Живковић, Предшколска установа "Ната Вељковић", члан

8. Јелена Ивковић, Дом здравља, члан

9. Биљана Стефановић, Дом здравља, члан

10. Весна Марић, Завод за јавно здравље, члан

11. Сузана Младеновић, Национална служба за запошљавање, члан

12. Мирослав Ђорђевић, андрагошки асистент, члан

13. Ивана Пајић, заменик начелника Градске управе, члан

14. Ружица Џугурдић, Центар за социјални рад, члан

15. Зорана Павловић, Одељење за друштвене делатности, члан

16. Раде Накић, ЈКП "Крушевац", члан

17. Зоран Мутатовић, Удружење грађана "Ромско срце", члан

18. Радомир Вујичић, Удружење грађана "Романи Де", члан

19. Милан Стојановић, Удружење грађана "Романи Де", члан

20. Емина Тодоровић, Црвени крст, члан.

Током израде овог документа спроведени су следећи кораци: припремљена је ситуациона анализа са SWOT анализама за пет области: становање, образовање, запошљавање, здравље и социјална заштита, утврђени су општи циљ и посебни циљеви за приоритетне области, идентификоване су мере и активности које доприносе остварењу утврђених циљева, а такође, за сваку од активности утврђени су и носилац и партнери, временски оквир, потребна финансијска средства по изворима, циљ, индикатори са базним и циљним вредностима и извор верификације.

Спроведене су следеће активности:

- Попуњен је и експедован упитник за израду ситуационе анализе 20.05.2024. године
- Уводни онлајн састанак на коме је представљена динамика рада у процесу израде Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња (временски оквир и план активности) је одржан дана 19.06.2024. године
- Израђена је ситуациона анализа
- Уводна једнодневна радионица – одржана је 26.09.2024. године, током које је усаглашена методологија за израду ЛАП-а и договорен временски оквир и план активности. Такође је представљена ситуациона анализа члановима Радне групе и урађене су SWOT анализе за пет области: становање, образовање, запошљавање, здравље и социјалну заштиту и идентификоване су кључне препоруке за сваку од области. Радионици је присуствовало 14 учесника.
- Дводневна радионица за дефинисање општег циља, посебних циљева и мера, као и израду акционих планова, укључујући и буџетирање ЛАП-а – је одржана 24. и 25.10.2024. године и на њој је присуствовало 17 учесника. На радионици је током првог дана дефинисан општи циљ, као и посебни циљеви и мере за све области стратешког документа: становање, образовање, запошљавање, здравље и социјалну заштиту. Током другог дана је израђен акциони план и извршено је буџетирање ЛАП-а. На овој радионици идентификоване су активности за дефинисане мере, а које доприносе остварењу утврђених циљева. За сваку активност утврђени су: носилац и партнери, временски оквир, потребна финансијска средства по изворима финансирања, циљ активности и извор верификације.
- Даном 18.11.2024. године је донета Одлука о утврђивању нацрта Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 - 2027. године бр. 14/24 и исти је упућен на јавну расправу.
- Јавна расправа о Нацрту Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године је трајала у периоду од 19-29.11.2024. године. Нацрт Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године је био објављен на сајту града www.krusevac.ls.gov.rs, а такође је постојала могућност директног прегледа документа у Одељењу за друштвене делатности. Током јавне расправе су сви заинтересовани грађани могли доставити примедбе, предлоге и сугестије електронским путем или предајом на писарници Градске управе. Такође је Позив за учешће у јавној расправи на Нацрт Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године прослеђен свим локалним медијима, како би путем медија позвали све заинтересоване грађане да се укључе у јавну расправу и дају свој допринос у процесу израде Нацрта стратешког документа. Јавна трибина је одржана 25.11.2024. године.
- Даном 17.12.2024. године је усвојен Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године.

Процес израде ЛАП-а подразумевао је тзв. "партиципативни приступ". У изради ЛАП-а учествовали су представници институција и организација цивилног друштва, укључујући све локалне механизме за инклузију Рома, као и представнике ромске заједнице, односно представнике подстандардних насеља у којима живе Роми.

2 ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ, ПРАВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТАН ЗА ЛАП ЗА ИНКЛУЗИЈУ РОМА

2.1 Локалне стратегије

Тренутно важеће (усвојене) стратегије/локални акциони планови града Крушевца су:

- Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2021-2023. године који је Закључком Привременог органа града Крушевца I број 022-485/2023 од 24.11.2023. године продужен до 2025. године
- Локални план акције за децу града Крушевца за период 2019-2025. године
- Локални акциони план за младе града Крушевца за период 2020-2025. године
- План јавног здравља за период 2018-2025. године
- Локални акциони план за запошљавање града Крушевца
- План одрживе урбане мобилности за период 2017 – 2030. године
- План развоја града Крушевца за период 2025-2032. године
- Стратегија развоја урбаног подручја града Крушевца за период 2024 – 2034. године.

2.2 Институционални оквир на локалном нивоу

Одлуком о организацији Градске управе града Крушевца је утврђено да Одељење за друштвене делатности обавља послове који се односе на задовољавање одређених потреба грађана утврђених законом у области заштите људских и мањинских права.

У оквиру Одељења за друштвене делатности, Служба за социјалну и здравствену заштиту обавља све послове који се односе на инклузију маргиналних и социјално угрожених група становништва, укључујући и ромску популацију и то: израда и имплементација Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца, програми и пројекти који се односе на унапређење положаја ромске популације, финансирање остваривања различитих права утврђених посебним правилницима.

Шеф Службе за социјалну и здравствену заштиту обавља следеће послове:

- руководи и организује рад Службе;
- стара се о благовременом обављању послова и пружа стручну помоћ запосленима;
- обавља најсложеније студијско-аналитичке послове из делокруга рада Службе;
- учествује у изради и припреми предлога стратешких докумената и прати спровођење стратешко - планских докумената из делокруга рада Службе;
- израђује студије, анализе и друге стручне информације из делокруга рада Службе;
- прати стање и реализацију програма рада установа из области социјалне и здравствене заштите;
- прати реализацију права и услуга у области социјалне заштите;

- учествује у припреми предлога финансијских планова из делокруга рада Службе у поступку доношења Одлуке о буџету и прати њихово извршење;
- прати реализацију усвојених финансијских планова буџетских корисника који средства из буџета реализују у оквиру програма и пројеката од јавног интереса у области социјалне и здравствене заштите;
- учествује у поступку спровођења конкурса за додељивање средстава за финансирање, односно суфинансирање програма и пројеката од јавног интереса из делокруга рада Службе;
- обавља и друге послове по налогу начелника Одељења и начелника Градске управе.

Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Градској управи, Градском правобранилаштву, Служби месних заједница и Служби интерне ревизије града Крушевца није систематизовано радно место координатора за ромска питања.

У граду Крушевцу није формиран Савет за међунационалне односе, јер не постоје законом дефинисани услови који се односе на процентуално учешће припадника националних мањина на територији јединице локалне самоуправе.

У граду Крушевцу формиран је Савет за родну равноправност и у њему нема чланова/чланица ромске националности.

У граду Крушевцу формиран је Савет за здравље и у њему нема чланова/чланица ромске националности.

Поред наведених савета, у граду Крушевцу формирани су још и:

- Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца (1 члан ромске националности),
- Локални Савет за запошљавање (нема чланова ромске националности),
- Савет за миграције и трајна решења града Крушевца (нема чланова ромске националности).

У оквиру пројекта "Техничка подршка инклузији Рома" који је спроводила Мисија ОЕБС у Србији, 24.03.2014. године је именован Мобилни тим за инклузију Рома града Крушевца (у даљем тексту: Мобилна јединица) кога чине: представник локалне самоуправе Одељења за друштвене делатности, представник Центра за социјални рад, Националне службе за запошљавање – филијале Крушевац, педагошки асистент и здравствени медијатор. Чланови мобилних јединица су запослени у поменутих установама и раде на пословима који су у вези са остваривањем права Рома и Ромкиња.

Након завршетка пројекта Мобилни тим за социјално укључивање Рома и Ромкиња је престао са радом, али је настављено прикупљање свих релевантних података од стране Одељења за друштвене делатности, а којима се прати имплементација Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца, као и сарадња са свим члановима Мобилног тима.

На подручју града Крушевца налази се предшколска установа "Ната Вељковић" која у свом саставу има 13 вртића и 39 истурених одељења - вртића по сеоским подручјима и укупно 19 основних школа и то: 17 редовних основних школа (7 у граду и 10 у насељеним местима), једна школа за ученике са сметњама у развоју и једна музичка школа. У основним школама је ангажовано седам педагошких асистената, од чега су три женског пола и четири мушког пола, и то у следећим школама:

1. ОШ "Драгомир Марковић" Крушевац (2 педагошка асистента)
2. ОШ "Вук Караџић" Крушевац (1 педагошки асистент)
3. ОШ "Нада Поповић" Крушевац (1 педагошки асистент)
4. ОШ "Бранко Радичевић" Крушевац (1 педагошки асистент)
5. ОШ "Доситеј Обрадовић" Крушевац (1 педагошки асистент)
6. ОШ "Деспот Стефан" Горњи Степош (1 педагошки асистент).

Такође, један педагошки асистент мушког пола је ангажован у Хемијско – технолошкој школи.

Стога је укупан број педагошких асистената на територији града Крушевца 8.

Поред наведених установа у којима су педагошки асистенти већ ангажовани, постоји потреба за ангажовањем педагошких асистената и у следећим установама:

1. Предшколска установа "Ната Вељковић"
2. ОШ "Свети Сава" Читлук
3. ОШ "Јован Јовановић Змај" Крушевац.

Представници ЈЛС постојећу сарадњу педагошких асистената са другим релевантним установама/институцијама/организацијама цивилног друштва оцењују као изузетно добру. Педагошки асистенти се такође укључују у рад радних тела која израђују и спроводе имплементацију Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца. Осим тога, укључени су и у заједничке активности које Град спроводи у сарадњи са школама у којима су радно ангажовани, и сл.

На подручју града Крушевца ангажована је једна здравствена медијаторка.

Представници ЈЛС процењују да број ангажованих здравствених медијаторки не одговара потребама заједнице, односно неопходно је ангажовати медицинске сестре које би радиле у насељима у којима већину становништва чине грађани ромске националности и које би вршиле послове здравствене едукације, као и пратиле здравствено стање грађана ромске националности. Осим тога, ангажоване медицинске сестре би радиле у патронажној служби, на основу чега би локалној заједници били доступни значајни подаци у вези са здравственим статусом становништва ромске популације, с обзиром да се до таквих података може доћи једино на основу циљаних истраживања.

Здравствена медијаторка сарађује по потреби са патронажном службом са којом излази на терен, а такође пружа и подршку при заказивању здравствених прегледа, као и код систематских прегледа деце ромске националности. Са другим релевантним установама/организацијама може да сарађује тек након добијене сагласности од стране Министарства здравља, што знатно отежава праћење здравственог статуса грађана ромске националности, с обзиром на чињеницу да податке добијене на терену не сме да размењује са релевантним институцијама.

У граду Крушевцу постоји преко 100 организација цивилног друштва, од чега следеће организације раде на унапређењу положаја ромске популације:

1. Удружење грађана "Ромско срце"
2. Удружење грађана "Романи Де"

3. Удружење грађана "Романи цикна"
4. Удружење грађана "Ромски центар"
5. Удружење грађана "Tree house".

3 ОПИС ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

3.1 Кључни налази *ex-post* анализе претходног стратешког документа Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца

Град Крушевац у периоду од 2021. до 2023. године примењује Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца који је Закључком Привременог органа града Крушевца I број 022-485/2023 од 24.11.2023. године продужен до 2025. године, а који се односи на инклузију и интеграцију ромске популације. Након усвајања Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца именован је Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца.

Општи циљ Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца је:

- ❖ **Унапређење социо економског положаја Рома и Ромкиња на територији града Крушевца.**

Посебни циљеви који се доприносе остваривању општег циља су:

Посебан циљ 1: Повећање обухвата ромске деце на свим нивоима образовања.

Посебан циљ 2: Подизање нивоа запошљивости Рома и Ромкиња.

Посебан циљ 3: Побољшање услова становања у ромским насељима и пружање подршке у решавању имовинско-правних односа и озакоњењу бесправно саграђених објеката.

Посебан циљ 4: Повећање обухвата ромског становништва у примарној здравственој заштити са превентивним здравственим услугама.

Посебан циљ 5: Повећање укључености Рома и Ромкиња у локалне услуге социјалне заштите.

Посебни циљеви се остварују реализацијом већег броја мера у свакој посебној области, а њихова остварљивост се прати и мери на основу индикатора исхода, за које су утврђене базне и циљане вредности.

ОБРАЗОВАЊЕ

Посебан циљ 1: Повећање обухвата ромске деце на свим нивоима образовања.

Мере:

- 1.1 Повећати обухват ромске деце до 5,5 година и њихових породица различитим програмима ПВО
- 1.2 Оснажити стручне капацитете васпитно образовног кадра да одговоре на образовне, развојне и културолошке потребе деце и младих ромске националности
- 1.3 Обезбедити образовну и материјалну подршку ромским ученицима
- 1.4 Обезбедити информисање, саветовање и подршку ученицима ромске националности приликом уписа у средње школе и на високошколске установе уз примену афирмативних мера, као и током похађања средње школе.

ЗАПОШЉАВАЊЕ

Посебан циљ 2: Подизање нивоа запошљивости Рома и Ромкиња.

Мере:

- 2.1 Сензибилисати све актере у области запошљавања Рома
- 2.2 Повећати број регистрованих привредних субјеката чији су оснивачи Роми, са фокусом на жене и младе ромске националне припадности
- 2.3 Информисати Роме и Ромкиње о активним мерама политике запошљавања
- 2.4 Укључити Роме и Ромкиње у програме формалног и неформалног образовање за подизање компетенција за радно ангажовање.

СТАНОВАЊЕ

Посебан циљ 3: Побољшање услова становања у ромским насељима и пружање подршке у решавању имовинско-правних односа и озакоњењу бесправно саграђених објеката.

Мере:

- 3.1 Побољшати инфраструктуру у насељима Пањевац и Читлук
- 3.2 Обезбедити правну и техничку помоћ лицима ромске националности при решавању имовинско-правних односа у поступку озакоњења стамбених објеката
- 3.3 Побољшати хигијенско - здравствене услове живота у ромским насељима.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Посебан циљ 4: Повећање обухвата ромског становништва у примарној здравственој заштити са превентивним здравственим услугама.

Мере:

- 4.1 Укључити ромско становништво старије од 65 година у скрининг прегледе
- 4.2 Унапредити здравствено - васпитни рад са родитељима ромске деце
- 4.3 Обезбедити свеобухватну здравствену заштиту ромских жена
- 4.4 Унапредити информисање ромског становништва о правима и обавезама у области здравствене заштите
- 4.5 Унапредити стоматолошку здравствену заштиту ромског становништва.

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Посебан циљ 5: Повећање укључености Рома и Ромкиња у локалне услуге социјалне заштите.

Мере:

- 5.1 Унапредити информисање ромског становништва о правима и услугама у области социјалне заштите
- 5.2 Обезбедити доступност свих права из социјалне заштите ромском становништву
- 5.3 Обезбедити већу доступност услуга социјалне заштите припадницима ромске националности старијим од 65 година.

Извештаји о мониторингу и евалуацији Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца нису рађени, али су рађени извештаји о реализованим активностима и утрошку средстава. Извештаје о реализацији Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца усваја Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца, а сагласност на извештаје даје Градско веће града Крушевца.

Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2021-2023. године садржи пет Локалних акционих планова и то за следеће области: образовање, здравство, запошљавање, становање и социјалну заштиту.

I СРЕДСТВА ИЗ БУЏЕТА ГРАДА

2021. ГОДИНА

У **2021.** години, Одлуком о буџету Града Крушевца (Програм 11 – Социјална и дечија заштита) у оквиру Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2021-2023. године је било издвојено **2.300.000** динара, и то:

Програм 11 – Социјална и дечија заштита

Позиција – 25, конто – 423 419 – Остале услуге штампања (ЛАП за Роме, штампање стратешког документа) – **200.000 динара**

Позиција - 26, конто – 472 719 – Превоз ромских ученика средњих школа који су корисници НСП, дечијег додатка или имају просек оцена 3,00 – 5,00 – **800.000 динара**

Позиција - 26, конто – 472 931 укупно **1.300.000 динара** и то:

Поклон пакети за најсиромашније ученике ромске националности – **200.000 динара**

Ужина за најсиромашније ромске ђаке – **1.100.000 динара** (од чега су средства по основу јавне набавке из 2020. године 700.000 динара).

Финансијска средства намењена имплементацији Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца су трошена у складу са Правилником о условима и поступку за остваривање права предвиђених Локалним акционим планом за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2021-2023. године. Овим Правилником су утврђени критеријуми и прописан је поступак за остваривање права ученика ромске националности предвиђених Локалном акционим планом и то:

1. бесплатан превоз ученика средњих школа,
2. бесплатне ужине за ученике основних школа,
3. поклон пакети за ученике основних школа.

Право на бесплатан превоз

У области образовања је финансиран превоз за ученике ромске националности средњих школа који путују из сеоских средина у износу од 799.995 динара. Право на бесплатан превоз је остварило 24 ученика и то 14 мушког и 10 женског пола.

Правилником је утврђено да право на бесплатан превоз остварује ученик из материјално угрожене породице где приходи по члану домаћинства не прелазе цензус за остваривање права на дечији додаток, односно да је корисник права на дечији додаток или права на новчану социјалну помоћ, као и ученик који има просечну оцену од 3,00 до 5,00, при чему је услов да ученик редовно похађа школу. Наиме, Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца је утврдио право на бесплатан превоз и донео Одлуку о финансирању превоза ученика, а на основу званично потписаних и оверених предлога средњих школа за сваког ученика понаособ са образложењем.

По утврђивању наведеног права, Одељење за друштвене делатности је израдило спецификацију релација и обратило се Захтевом Одељењу за јавне набавке за покретање поступка јавне набавке. Одељење за јавне набавке је спровело поступак јавне набавке. По окончању поступка јавне набавке извршен је избор најповољнијег понуђача и закључен Уговор између начелника Градске управе и АД "Југопревоза" Крушевац. Након склапања Уговора, Одељење за друштвене делатности је "Југопревозу" доставило списак ученика који садржи име и презиме ученика, ЈМБГ и релације на којима ученици путују у циљу израде годишњих карата за превоз ученика. Након израде годишњих карата "Југопревоз" је доставио годишње карте Одељењу за друштвене делатности које је годишње карте проследило ученицима.

Право на бесплатне ужине

Право на бесплатне ужине је у периоду јануар - јун 2021. године остварило 190 ученика ромске националности (97 дечака и 93 девојчица), док је у периоду септембар – децембар 2021. године право на бесплатне ужине остварило 170 ученика ромске националности (88 дечака и 82 девојчица).

Како је јавна набавка за ужине била обједињена и за Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца и за Локални акциони план за децу, укупно утрошена средства у 2021. години су износила:

за период јануар – јун 1.407.000,90 динара (у питању је јавна набавка из 2020. године у оквиру које је финансирано 190 ужина за ученике ромске националности од укупно 575 ужина и у којој је најповољнији понуђач био "Агрофинанс" ДОО).

за период септембар – децембар 1.132.047 динара (у питању је јавна набавка из 2021. године у оквиру које је финансирано 170 ужина за ученике ромске националности од укупно 510 ужина и у којој је најповољнији понуђач био "Агрофинанс" ДОО).

Дакле, укупно утрошена средства за ужине у 2021. години су износила 2.539.047,90 динара.

Правилником је утврђено да право на бесплатне ужине остварује ученик из материјално угрожене породице где приходи по члану домаћинства не прелазе цензус за остваривање права на дечији додатак, односно да је корисник права на дечији додатак или права на новчану социјалну помоћ, при чему је услов да ученик редовно похађа школу. Наиме, Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња је утврдио право на бесплатне ужине и донео Одлуку о финансирању ужина, а на основу потписаних и оверених предлога школа који садржи образложење за сваког ученика понаособ.

Одељење за друштвене делатности је израдило спецификацију за бесплатне ужине, на основу анализе тржишних цена. На основу достављене спецификације је Одељење за јавне набавке покренуло поступак јавне набавке и извршило избор најповољнијег понуђача, након чега је начелник Градске управе закључио Уговор са најповољнијим понуђачем - "Агрофинанс" ДОО, како би се вршила испорука ужина школама које ужине достављају ученицима.

Поклон пакети за ученике основних школа

Право на поклон пакете (храна и средства за хигијену) је остварило 100 ученика ромске националности (53 дечака и 47 девојчице). За поклон пакете је утрошено 188.986,80 динара.

Правилником је утврђено да право на бесплатне поклон пакете остварује ученик из материјално угрожене породице где приходи по члану домаћинства не прелазе цензус за остваривање права на дечији додатак, односно да је корисник права на дечији додатак или права на новчану социјалну помоћ, при чему је услов да ученик редовно похађа школу. Стога је Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца утврдио право на бесплатне поклон пакете и донео Одлуку о финансирању поклон пакета, а на основу потписаних и оверених предлога школа који садржи образложење за сваког ученика понаособ.

Одељење за друштвене делатности је израдило спецификацију садржине пакета на основу анализе тржишних цена и захтевом се обратило Одељењу за јавне набавке у циљу избора најповољнијег понуђача. Након избора најповољнијег понуђача закључен је Уговор између начелника Градске управе и "КТК – Комерц ДОО" – Предузећа за производњу, услуге, трговину и спољнотрговински промет. По закључењу Уговора Одељење за друштвене делатности је организовало превоз поклон пакета до школа који су подељени ученицима ромске националности.

Штампање стратешког документа

Када је у питању штампање стратешког документа – Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2021-2023. године, укупно утрошена средства су износила 151.800 динара. Одштампано је 500 примерака стратешког документа.

2022. ГОДИНА

У **2022.** години, Одлуком о буџету Града Крушевца (Програм 11 – Социјална и дечија заштита) у оквиру Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2021-2023. године је било издвојено **2.600.000** динара, и то:

Програм 11 – Социјална и дечија заштита

Позиција – 25, конто – 424 351 – Остале медицинске услуге (ЛАП за Роме, санитарно – хигијенски надзор) – **200.000 динара**

Позиција - 26, конто – 472 719 – Превоз ромских ученика средњих школа који су корисници НСП, дечијег додатка или имају просек оцена 3,00 – 5,00 – **900.000 динара**

Позиција - 26, конто – 472 931 укупно **1.500.000 динара** и то:

Поклон пакети за најсиромашније ученике ромске националности – **300.000 динара**

Ужина за најсиромашније ромске ђаке – **1.200.000 динара** (од чега су средства по основу јавне набавке из 2021. године 700.000 динара).

Право на бесплатан превоз

У области образовања је финансиран превоз за ученике ромске националности средњих школа који путују из сеоских средина у износу од 899.999,99 динара. Право на бесплатан превоз је остварило 26 ученика и то 12 мушког и 14 женског пола.

Право на бесплатне ужине

Право на бесплатне ужине је у периоду јануар - јун 2022. године остварило 170 ученика ромске националности (88 дечака и 82 девојчица), док је у периоду септембар – децембар 2022. године право на бесплатне ужине остварило 160 ученика ромске националности (83 дечака и 77 девојчица).

Како је јавна набавка за ужине била обједињена и за Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца и за Локални акциони план за децу, укупно утрошена средства у 2022. години су износила:

за период јануар – јун 1.222.103,50 динара (у питању је јавна набавка из 2021. године у оквиру које је финансирано 170 ужина за ученике ромске националности од укупно 510 ужина и у којој је најповољнији понуђач био "Агрофинанс" ДОО).

за период септембар – децембар 1.579.093,60 динара (у питању је јавна набавка из 2022. године у оквиру које је финансирано 160 ужина за ученике ромске националности од укупно 480 ужина и у којој је најповољнији понуђач био "Агрофинанс" ДОО).

Дакле, укупно утрошена средства за ужине у 2022. години су износила 2.801.197,1 динара.

Поклон пакети за ученике основних школа

Право на поклон пакете (храна и средства за хигијену) је остварило 100 ученика ромске националности (56 дечака и 44 девојчице). За поклон пакете је утрошено 286.485,60 динара.

Санитарно – хигијенски надзор

Када је у питању санитарно – хигијенски надзор у ромским насељима, на основу члана 101. Закона о здравственој заштити ("Службени гласник РС", бр. 25/19), и члана 12. став 1. тачка 11. Закона о јавним набавкама ("Службени гласник РС", бр. 91/19) Градска управа града Крушевца је са Заводом за јавно здравље Крушевац закључила Уговор о спровођењу санитарно - хигијенског надзора у градским и сеоским ромским насељима - "Марко Орловић", Пањевац, Читлук, Мудраковац, Дедина, Треботин, Велики Шиљеговац, Јасика, Наупаре, улица Цара Лазара и Партизанских курира, а који садржи препоруке унапређења услова живота. Утрошена средства су износила 200.000 динара.

2023. ГОДИНА

У 2023. години је у оквиру Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2021-2023. године издвојено **3.400.000 динара** и то:

Програм 11 – Социјална и дечија заштита

Позиција - 23, конто – 421 321 – Дератизација (ЛАП за Роме дератизација и дезинсекција у ромским насељима) – **400.000 динара**

Програм 11 – Социјална и дечија заштита

Позиција - 24, конто – 472 719 – ЛАП за Роме превоз ромских ученика средњих школа који су корисници НСП, дечијег додатка или имају просек оцена 3,00 – 5,00 – **1.200.000 динара**

Програм 11 – Социјална и дечија заштита

Позиција - 24, конто – 472 931 укупно 1.800.000 динара и то:

Поклон пакети за најсиромашније ученике ромске националности – **325.000 динара**

Ужина за најсиромашније ромске ђаке – **1.475.000 динара** (средства по основу јавне набавке из 2022. године 875.000 динара).

Право на бесплатан превоз

У области образовања је финансиран превоз за ученике ромске националности средњих школа који путују из сеоских средина у износу од 1.999.999,97 динара. Право на бесплатан превоз је остварио 21 ученик и то 11 мушког и 10 женског пола.

Право на бесплатне ужине

Право на бесплатне ужине је у периоду јануар - јун 2023. године остварило 160 ученика ромске националности (83 дечака и 77 девојчица), док је у периоду септембар – децембар 2023. године право на бесплатне ужине остварило 165 ученика ромске националности (91 дечак и 74 девојчица).

Како је јавна набавка за ужине била обједињена и за Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца и за Локални план акције за децу, укупно утрошена средства у 2023. години су износила:

за период јануар – јун **1.899.767,60** динара (у питању је јавна набавка из 2022. године у оквиру које је финансирано 160 ужина за ученике ромске националности од укупно 480 ужина и у којој је најповољнији понуђач био "Агрофинанс" ДОО)

за период септембар – децембар **1.859.170,50** динара (у питању је јавна набавка из 2023. године у оквиру које је финансирано 165 ужина за ученике ромске националности од укупно 495 ужина и у којој је најповољнији понуђач био "Агрофинанс" ДОО).

Дакле, укупно утрошена средства за ужине у 2023. години су износила **3.758.938,1** динара.

Поклон пакети за ученике основних школа

Право на поклон пакете (храна и средства за хигијену) је остварило 100 ученика ромске националности (46 дечака и 54 девојчице). За поклон пакете је утрошено 295.632,60 динара.

Дератизација и дезинсекција

Када је у питању дератизација и дезинсекција у ромским насељима, на основу члана 3 став 1 тачка 14 и члана 9 став 3 Закона о комуналним делатностима ("Службени гласник РС", бр. 88/2011, 104/2016 и 95/2018), члана 12 став 1 тачка 11 Закона о јавним набавкама ("Службени гласник РС", бр. 91/2019), Одлуке о поверавању послова комуналне делатности Јавној ветеринарској установи Ветеринарска станица "Крушевац" ("Службени лист града Крушевца", бр. 4/2023), Уговора о поверавању послова комуналне делатности Јавној ветеринарској установи Ветеринарска станица "Крушевац" број 404-817/2023 од 21.04.2023. године, Плана реализације Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2021-2023. године у 2023. години број 4/23 од 08.02.2023. године и Одлуке Савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца број 8/23 од 25.07.2023. године, Градска управа града Крушевца је са Јавном ветеринарском установом Ветеринарска станица "Крушевац" закључила Уговор о спровођењу дератизације и дезинсекције у ромским насељима/објектима "Марко Орловић", Пањевац, Читлук 1 и Читлук 2, Велики Шиљеговац, Равњак, Треботин, Стара чаршија, иза зграде Суда, Улица

Партизанских Курира, Железничка улица, Дедина, Јасика, Наупаре и Мудраковац. Утрошена средства су износила 400.000 динара.

II ПЛАН ДЕТАЉНЕ РЕГУЛАЦИЈЕ ЗА РОМСКО НАСЕЉЕ "МАРКО ОРЛОВИЋ"

Током 2020. године је рађен План детаљне регулације за ромско насеље "Марко Орловић" и донета је Одлука о усвајању Плана детаљне регулације за ромско насеље "Марко Орловић" на мартовској седници скупштине Града 2021. године, чиме су се створили услови за даље инфраструктурно уређивање насеља.

III ПРОЈЕКТИ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ ЛОКАЛНОГ АКЦИОНОГ ПЛАНА ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ РОМА И РОМКИЊА ГРАДА КРУШЕВЦА

РОМСКИ КУЛТУРНИ ЦЕНТАР

Ромски културни центар је установа културе чији је оснивач Национални савет ромске националне мањине. Град Крушевац је током 2020. године уступио на коришћење Ромском културном центру просторије Дома културе у ромском насељу "Марко Орловић".

Град Крушевац је почетком 2021. године аплицирао пројектом код Министарства за државну управу и локалну самоуправу поводом расписаног Јавног позива за доделу годишње награде за најбољу општинску/градску управу у 2020. години у области - Равноправност и антидискриминација. Назив примера добре праксе је Креирање стратешког оквира за социјалну инклузију Рома - Израда Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња Града Крушевца. Пројекат је одобрен и Град Крушевац је дана 24.03.2021. године закључио Уговор о коришћењу бесповратних средстава из Буџетског фонда за доделу годишње награде за најбољу општинску/градску управу II број 404-216/2021 са Министарством државне управе и локалне самоуправе који је код Министарства заведен 23.03.2021. године под бројем 401-00-00320/4/2021-24.

У складу са наведеним Уговором, Граду су додељена средства у износу од 2.300.000 динара за финансирање примера добре праксе под називом "Креирање стратешког оквира за социјалну инклузију Рома – Израда Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња Града Крушевца", за област равноправност и антидискриминација. Средства су предвиђена за адаптацију Ромског културног центра (Дома културе у насељу "Марко Орловић") у Крушевцу.

Средства за реализацију наведеног Уговора је Министарство за државну управу и локалну самоуправу пренело на рачун Града у целокупном износу од 2.300.000 динара дана 31.03.2021. године.

Градско веће града Крушевца је дана 15.09.2021. године донело Решење о повећању прихода и расхода буџета за 2021. годину III број 400-25/2021 на износ од 2.300.000 динара и Решење о употреби средстава текуће буџетске резерве III број 401-177/2021 на износ 1.299.970,68 динара.

Сходно наведеном, Одељење за друштвене делатности Градске управе града Крушевца је Одељењу за јавне набавке доставило Захтев за набавку радова – Извођење грађевинско – занатских радова за адаптацију Ромског културног центра (Дома културе у насељу "Марко Орловић") у Крушевцу број 235/2021 од 16.09.2021. године.

Средства за ову набавку планирана су финансијским планом за 2021. годину на конту 511394 - Капитално одржавање установа културе, позиција 54, извор 01 (средства из буџета Града), у износу од 1.299.970,68 динара са ПДВ-ом и извор 07 (средства Министарства државне управе и локалне самоуправе) у износу од 2.300.000,00 динара са ПДВ-ом, а што укупно износи 3.599.970,68 динара са ПДВ-ом.

Процењена вредност ове набавке је 2.999.975,57 динара без ПДВ-а, при чему ПДВ износи 20%, односно укупно 3.599.970,68 динара са ПДВ-ом.

Укупно утрошена средства су у износу од 3.575.785,20 динара.

ПРОЈЕКАТ "ИНКЛУЗИЈА РОМА И ДРУГИХ МАРГИНАЛИЗОВАНИХ ГРУПА У СРБИЈИ"

У оквиру пројекта "Инклузија Рома и других маргинализованих група у Србији" који је Град Крушевац спроводио у партнерству са Немачком организацијом за међународну сарадњу (ГИЗ) реализован је програм "Заједно за заједницу" који је спроводила Национална алијанса за локални економски развој (НАЛЕД) у сарадњи са Асоцијацијом координатора за ромска питања. Програм је био усмерен на радно ангажовање Рома и Ромкиња и других маргинализованих група (незапослени дуже од годину дана, самохране мајке, жене жртве насиља, особе са инвалидитетом, особе из вишечланих породица, повратници). Циљ програма је био да ублажи негативне последице пандемије COVID 19, допринесе побољшању услова живота и процесу опоравка заједнице, посебно маргинализованих група.

У 2021. години у оквиру Пројекта немачке развојне сарадње "Побољшање услова живота Рома и Ромкиња и других маргинализованих група у 18 ЈЛС", а у оквиру компоненте Заједно за Заједницу - радно је ангажовано 230 лица из маргинализованих група на пословима од јавног интереса код 30 послодаваца у 6 локалних самоуправа.

На територији града Крушевца је у периоду од јуна до септембра 2021. године, радно ангажовано 32 лица (од чега је 14 лица ромске националности) код 3 послодавца:

- Јавно комунално предузеће "Крушевац" је ангажовало 19 лица и то 15 мушког и 4 женског пола, при чему је ангажовано 8 лица ромске националности
- Јавно комунално предузеће "Водовод" Крушевац је ангажовало 7 лица и то 2 мушког и 5 женског пола, при чему нису ангажована лица ромске националности
- Удружење грађана "Ромско срце" је ангажовало 6 лица ромске националности и то 5 мушког и 1 женског пола.

Радно ангажоване особе су примале новчану накнаду током радног ангажовања у месечном износу од 28.000 динара за 160 сати рада, при чему су им уплаћени порези и доприноси, пензионо и здравствено осигурање, а такође им је обезбеђено менторство и подршка локалних медијатора. Такође је одржана и обука за обављање радног ангажовања.

Радно ангажованим особама је обезбеђена потребна опрема за обављање радног ангажовања, заштитна средства за превенцију COVID 19 инфекције (маске и дезинфекциона средства), као и пакети подршке са прехранбеним, хигијенским артиклима и дезинфекционим средствима.

Након завршеног радног ангажовања Јавно комунално предузеће "Крушевац" је задржало 4 радника по основу привремених и повремених послова од тога су 2 лица ромске националне припадности.

У периоду од краја септембра до краја новембра 2021. године се спроводио консултативни процес и одржавали су се округли столови у циљу израде препорука за унапређење система јавних радова на националном и локалном нивоу.

Такође, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије је спроводио пројекат "Смањење додатне рањивости Рома, Ромкиња и других маргинализованих група изазване пандемијом КОВИД-19 у 18 локалних самоуправа" уз подршку програма Немачке развојне сарадње "Инклузија Рома и других маргинализованих група у Србији" који је реализовала Немачка организација за међународну сарадњу (ГИЗ).

Једна од активности пројекта је била и додела техничке опреме локалним самоуправама и/или домовима здравља у 10 од 18 локалних самоуправа обухваћених пројектом. Примаоци

опреме су одређени на основу процењених потреба и развијених критеријума за оцењивање пристиглих пријава.

Град Крушевац је добио 20 таблета који су подељени ученицима ромске националности који похађају ОШ "Драгомир Марковић", као и 2 лаптопа и 1 мултифункционални штампач.

ПРОЈЕКАТ "ПОДРШКА ДЕЦИ И ПОРОДИЦИ – ДОБРОБИТ ЗА БУДУЋНОСТ"

Град Крушевац је током 2019. године укључен у реализацију трогодишњег пројекта "Подршка деци и породици – добробит за будућност" који се односи на рани развој деце из друштвено осетљивих група, а који финансира Светска банка у оквиру пројекта Министарства просвете "Инклузивно предшколско васпитање и образовање" (ЕСЕС). Пројекат је продужен до краја новембра 2024. године.

Пројекат се реализује у партнерству са Предшколском установом "Ната Вељковић", Домом здравља, Центром са социјални рад и Друштвом педагога и психолога Расинског управног округа.

Укупна вредност пројекта износи 6.911.515,00 динара. Циљ пројекта је унапређење координације и сарадње релевантних учесника у пружању холистичких и квалитетних предшколских услуга родитељима и деци од рођења до узраста од 6,5 година, са фокусом на децу из друштвено осетљивих група.

Пројекат "Подршка деци и породици - добробит за будућност" има 4 специфична циља:
Унапређење доступности предшколских услуга за децу из осетљивих друштвених група
Допринос остваривању једнаких могућности за учење и развој деце из осетљивих друштвених група

Обезбеђивање подршке породицама за развој родитељских компетенција
Јачање капацитета институција и организација за пружање услуга деци и породицама из осетљивих друштвених група.

У оквиру пројекта је креиран и уведен програм предшколског васпитања и образовања у полудневном трајању (до 4 сата дневно) под називом *Живимо и учимо заједно - Sikavas bešas savore* који је намењен деци узраста од 3 до 5,5 година у насељеним местима Читлук и Велики Шиљеговац. Функција програма је да стимулише целовити развој укљученог детета, пружи могућност за социјализацију и подршку развоју посебних склоности и интересовања, уз уважавање перспективе детета (и деловања у складу са њом), као и његових психофизичких могућности. Програм се прилагођава потребама деце и породице, као и локалном контексту. Отворен је и спреман на промене у складу са условима у којима се одвија. Подразумева континуирано остваривање различитих облика сарадње са породицом (непосредно укључивање у васпитно-образовни рад, креативне радионице, заједничке приредбе, испитивање ставова у односу на предшколско васпитање и образовање...). Програм је реализован свакодневно, уз поштовање важећег календара васпитно-образовног рада за основну школу у насељеним местима Читлук и Велики Шиљеговац. Похађање програма за сву децу је бесплатно. За организацију и квалитетну реализацију програма Установа је ангажовала потребне људске ресурсе (васпитаче, стручне сараднике и сараднике). Свако дете је током похађања предшколског програма добило поклон-књигу добродошлице. Књиге су током процеса коришћене и као дидактичко средство. У циљу спровођења ове активности набављена су дидактичка средства (средства, играчке и материјали за васпитно-образовни рад, поклон-књиге за децу), опрема (опрема, дигитални уређаји, интернет и други елементи неопходни за рад), обезбеђени трошкови транспорта реализатора програма, као и потрошни материјал и трошкови осталих услуга. Основано је Мобилно саветовалиште, које је осим у пројектним групама радило и у насељеним местима Коњух, Рибаре, Паруновац и Каоник. За Мобилно саветовалиште је у оквиру пројекта добијено и теренско возило. Стручни тим *Мобилног саветовалишта* чине запослени различитих профила стручности: стручни сарадник педагог, стручни сарадник психолог,

педијатар, васпитач сарадник/проф. разредне наставе, дефектолог - логопед, нутрициониста, стоматолог, патронажна сестра, социјални радник. У оквиру пројекта је обезбеђен свакодневни програм у полудневном трајању (1 група) у насељеном месту Читлук који похађа 29 детета. Такође је обезбеђен и свакодневни програм у полудневном трајању (1 група) у насељеном месту Велики Шиљеговац који похађа 33 детета.

ПРОЈЕКАТ – "ПРОМОВИСАЊЕ ДОБРОГ УПРАВЉАЊА И ОСНАЖИВАЊА РОМА НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ – ROMACTED" ФАЗА 2

Град Крушевац је 02.11.2021. године укључен у реализацију пројекта "Промовисање доброг управљања и оснаживања Рома на локалном нивоу – ROMACTED" фаза 2, потписивањем Протокола о сарадњи између Савета Европе, Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог и Града Крушевца број 404-2345/2021. Пројекат траје 48 месеци.

Заједнички програм Европске уније и Савета Европе - ROMACTED фаза 2 је природни наставак примене прве фазе програма ROMACTED на Западном Балкану и у Турској (2017-2020), који служи за консолидацију и проширење напора за побољшање интеграције ромске популације у локалним заједницама кроз појачано учешће у креирању локалне политике и спровођењу локалних акција. ROMACTED фаза 2 је усмерен на пружање подршке локалним властима да интегришу специфичне димензије/мере за Роме у редовне локалне политике, акционе планове који се односе на ове политике, буџете и пружање јавних услуга, побољшавајући на тај начин демократско учешће и оснаживање локалних ромских заједница.

Пројекат има за циљ побољшање локалне демократије, одговорности, инклузивности и реаговања према ромским грађанима, а самим тим и побољшање пружања услуга.

Програм је осмишљен да изгради политичку вољу и одржив политички ангажман локалних власти, да побољша демократску локалну управу и изгради капацитете и подстакне оснаживање локалних ромских заједница да допринесу дизајнирању, спровођењу и праћењу планова и пројеката који се на њих односе, кроз следеће исходе:

- оснаживање ромске заједнице – на индивидуалном нивоу (помагање људима у остваривању њихових основних права и проширивању њихових капацитета и вештина), као и на нивоу заједнице (помагање људима да се организују и да изнесу своје интересе око решавања проблема у заједници);
- побољшање и проширење посвећености институција, капацитета, знања и вештина у раду на инклузији Рома, применом у пракси концепата доброг управљања;
- доприношење припреми локалних развојних акција којима је циљ побољшање квалитета живота Рома и смањење јаза између Рома и нерома, укључујући и ублажавање ефеката пандемије ковид 19.

Конкретне акције укључују помоћ локалним властима да интегришу специфичне димензије/мере за Роме у редовне локалне политике, буџете и пружање јавних услуга на свом дневном реду, истовремено повећавајући учешће Рома у дизајнирању, спровођењу и праћењу тих политика и пројеката.

Циљне групе пројекта су локалне самоуправе (изабрани представници и релевантни званичници) и ромске заједнице из одабраних градова и општина. Они су такође прве краткорочне корисничке групе пројекта. Свеукупно, пројекат таргетира 70 градова и општина у региону. Средњорочни и дугорочни корисници су ромско становништво и становништво града/општине уопште.

Активности програма (обука, примена партиципативних радних циклуса, акције заговарања, итд. током кључних момената градских/општинских циклуса: планирање, буџетирање, локалне одлуке, пројекти итд.) намењене су подршци стратешким интервенцијама које утичу на ставове, понашање и поступање локалних актера.

Једна од водећих смерница у методологији програма је да учешће у локалној управи може бити ефикасно само ако је прилагођено контексту. Стога се прелиминарно мапирање, процена и истраживање раде у сваком одабраном граду/општини како би се олакшало прилагођавање програма и његова подршка, као и праћење процеса.

У том контексту је формирана Институционална радна група за имплементацију пројекта "Промовисање доброг управљања и оснаживања Рома на локалном нивоу – ROMACTED" фаза 2 коју чине представници институција, као и Локална радна група коју чине представници ромских насеља, а које заједнички раде на имплементацији пројекта. Радна група је усвојила Локални акциони план у коме су дефинисане активности које се спроводе у оквиру програма "ROMACTED" фаза 2. Током 2023. године су одржани заједнички састанци Институционалне и Локалне радне групе.

У оквиру програма "ROMACTED" фаза 2 је расписан и јавни позив за доделу гранта. Град Крушевац је аплицирао пројектом за грант који се односи на опремање Ромског културног центра у ромском насељу "Марко Орловић". Пројекат је одобрен и потписан је Уговор о додели гранта који је закључен између Савета Европе и Града Крушевца број 404-45/2023 од 26.01.2023. године у оквиру програма "ROMACTED". Предметним Уговором Савет Европе донира Граду Крушевцу за реализацију пројекта максималан износ од 14.627,78 еура. Наведени износ се преноси у две рате и то: прва рата у износу од 80% је пренета на рачун буџета Града, а друга рата се преноси када се потроши прва рата у целости.

У оквиру пренетих средстава у укупном износу од 1.367.592,81 динара (80% пренетих средстава) утрошено је 581.000 динара и то за набавку следеће опреме: 9 рачунара, 9 монитора, 1 пројектор који је компатибилан са рачунаром, 1 камера за унутрашњи видео надзор, 8 ученичких клупа двоседа, 16 ученичких столица, 1 наставничка дрвена катедра, 1 наставничка столица.

Такође је 13.11.2023. године закључен Споразум о примопредаји и коришћењу опреме – ИТ опреме и опреме за учионицу у Ромском културном центру Крушевац између Градске управе града Крушевца и Установе у култури "Ромски културни центар" Крушевац број 404-2060/2023.

Реализација Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца у периоду од 2021-2023. године је углавном била фокусирана на област образовања и сва средства из буџета града Крушевца су углавном трошена на превоз ученика ромске националности средњих школа, ужине и поклон пакете ученика основних школа ромске националности, а све у циљу подршке и оснаживања ученика ромске националности да се образују и постају конкурентни кадрови на тржишту рада и да се упошљавају и тиме излазе из зачараног круга вишедеценијског сиромаштва. У извештајном периоду је било и радног ангажовања ромске популације. Социјална заштита је финансирана у оквиру Одлуке о правима и услугама у социјалној заштити града Крушевца. У оквиру становања и јавног здравља је рађен санитарно – епидемиолошки надзор и дератизација и дезинсекција, али крупнијих инфраструктурних пројеката није било, те је у наредном периоду неопходно радити на унапређењу стамбених услова ромске популације.

3.2 Општи подаци о граду

Град Крушевац је смештен у долини Западног Поморавља, на реци Расини у Расинском округу. Територија Града Крушевца се простира на површини од 854km². Према попису становништва из 2022. године, на територији града Крушевца има 113.582 становника, од чега 55.189 мушког (48,59%) и 58.393 (51,41%) женског пола.

Крушевац је економски, административни, културни, здравствени, образовни, информативни и спортски центар Расинског округа у региону Шумадије и западне Србије.

Степен развијености: II група¹

Површина: 854km²

Број насеља: 101, број катастарских општина 92, број месних заједница: 54.

3.2.1 Географски подаци

Крушевац се налази у централном делу Републике Србије и захвата најјужнији крај панонског обода и перипанонске Србије. Границе се простиру између 43°22'29" и 43°42'17" северне географске ширине и 21°9' и 21°34'8" источне географске дужине и обухватају део слива реке Расине, подручје доњег тока реке Западне Мораве, између планина Копаоника, Жељина и Јастрепца и простире се од граничних делова Шумадије до Јужне Србије. Долина Западне Мораве је једна од важнијих долина у Србији. Ова долина упоредничког правца је важна трансверзала западне Србије. Као западни огранак моравско-вардарске удолине, она везује источну Србију и Босну и зато се кроз њу одвија саобраћај у оба правца, а котлине у њеном саставу су стецишта живота и привреде околних крајева. Највећа и најважнија котлина у композитној долини Западне Мораве је Крушевачка котлина. Она је између Левча и Темнића на атару Жупе, подгорине Копаоника и Јастрепца на југу; Краљевачка котлина и Ибарска долина су западно од ње, док су великоморавска и јужноморавска долина на истоку.

Природна предиспонираност терена је условила да путеви из Темнића, Жупе, подгорине Јастрепца и Копаоника воде ка Крушевачкој котлини и сви ови крајеви гравитирају према котлини. Ове карактеристике рељефа непосредно су утицале и на развој саобраћајне мреже.

Крушевац укупно има 461km пута, од чега 386km чини савремени коловоз. Један од главних саобраћајних коридора је Е-75, који из југоисточне Европе води према Западној Европи, пресеца субрегион Крушевца са североисточне стране. Крушевац је са овим правцем повезан државним магистралним путем М-5 (Појате-Крушевац-Краљево) код Појата, на 25km од Крушевца, преко кога се читаво подручје прикључује на мрежу европских ауто-путева.

Магистрални путни правци, који у систему државних путева представљају основне носиоце саобраћаја у Србији, пресецају територију Крушевца дуж десне обале реке Западне Мораве. Магистрални путни правац М-5 (Појате-Крушевац-Краљево-Чачак), је значајан западно-моравски коридор који се поклапа са правцем европског пута Е-761 и представља везу ауто-пута Београд-Ниш и будућег ауто-пута Београд-Јужни Јадран (веза на позицији Чачак-Пожега), систем лонгитудиналних веза које везују Румунију и Бугарску са Србијом.

3.2.2 Историјски подаци

Крушевац је као своју престоницу подигао кнез Лазар 1371. године. Крушевац се први пут спомиње 1387. године, у повељи којом кнез Лазар у својој утврђеној престоници потврђује трговачке привилегије Дубровчанима. Крушевац је постао привредно и културно седиште Србије, место из којег се руководило и из којег је потицала иницијатива за организацију државе.

Крушевац је добио назив по камену крушцу, облом речном камену од којег је већим делом град и сазидан.

---

¹ Уредба о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2014. годину ("Сл. гласник РС", број 104/2014)

Након Косовског боја, Крушевац је постао престоница вазалне Србије, све док деспот Стефан није преселио престоницу у Београд. После коначног ослобођења од Турака 1833. године, град почиње нагло да се развија и напредује, те постаје један од већих регионалних центара тадашње Србије.

3.2.3 Демографски подаци

По *Попису становништва из 2022. године* у граду Крушевцу живи 113.582 становника (55.189 мушкараца и 58.393 жена) у 41.488 домаћинстава. Просечан број чланова по домаћинству износи 2,73. У граду Крушевцу има 70.589 радно способних грађана (од 15-64 године). Просечна старост становништва износи 44,99 година, што је за 0,3 година мање од националног просека (45,2). На градском подручју живи 53.746 становника, а на сеоском подручју и осталим насељеним местима 59.836 становника.

Специфичности демографске слике ЈЛС

Према попису становништва из 2022. године, на територији града Крушевца има 113.582 становника, од чега 55.189 мушког (48,59%) и 58.393 (51,41%) женског пола.

Табела број 1 – Становништво по насељима и полној структури по попису из 2022. године

Насеља	Становништво на територији града Крушевца					
	Укупно	%	Мушкарци	%	Жене	%
Градско подручје	53.746	47%	25.098	47%	28.648	53%
Остала насеља	59.836	53%	30.091	50%	29.745	50%
Укупно	113.582	100%	55.189	49%	58.393	51%
Процентуално учешће жена и мушкараца у укупном становништву	113.582	100%	55.189	49%	58.393	51%

Извор: Попис 2022, Републички завод за статистику

Највећи број становника града Крушевца живи у сеоском и приградском подручју (53%), док остали део становништа живи у градском подручју (47%).

У табели је приказана структура становништва према полу и старости.

Табела број 2 - Становништво према полу и старости

ГОДИНА	1991.	2002.	2011.	2022.
Мушкарци 0 – 9	8349	6403	6130	5065
Жене 0 – 9	7977	6159	5798	4693
Укупно 0 – 9	16324	12562	11928	9758
Мушкарци 10 – 14	4958	3690	3329	2846
Жене 10 – 14	4730	3557	3149	2607
Укупно 10 – 14	9688	7247	6478	5453
Мушкарци 15 – 29	13027	13556	11556	9189
Жене 15 – 29	13182	13334	10967	8597
Укупно 15 – 29	26209	26890	22523	17786
Мушкарци 30 – 59	29985	26687	26995	22226
Жене 30 – 59	30243	27629	27707	22551
Укупно 30 – 59	60228	54316	54702	44777
Мушкарци преко 60	10784	13093	14792	15863

Жене преко 60	14006	16569	18329	19945
Укупно преко 60	24790	29662	33121	35808
Мушкарци – непознато	419	328	/	/
Жене – непознато	453	363	/	/
Укупно – непознато	872	691	/	/
Укупно мушкарци	67520	63757	62802	55189
Укупно жене	70591	67611	65950	58393
УКУПНО	138111	131368	128752	113582

Извор: Попис 2022, Републички завод за статистику

У поређењу са претходним пописима становништва, град има 15.170 становника мање у односу на 2011. годину, 17.786 становника мање у односу на 2002. годину, а 24.529 становника мање у односу на 1991. годину, што је резултат негативне стопе природног прираштаја који је постао општа појава у Републици Србији.

Други карактеристичан тренд који се уочава је пораст старог становништва на територији града Крушевца (преко 60 година) и све већи проценат удела у укупном становништву и то: од 17,95% (1991), 22,58% (2002), 25,72% (2011) и 31,28% (2022). Овај тренд треба имати у виду приликом креирања социјалне заштите града Крушевца и пројектовања облика услуга и мера.

Табела број 3 - Становништво старо преко 60 година на територији града Крушевца и у Републици Србији

Преко 60 год.	ГРАД КРУШЕВАЦ		РЕПУБЛИКА СРБИЈА	
	Број	% у укупном становништву	Број	% у укупном становништву
1991.	24.790	17,95%	1.415.163	18,09%
2002.	29.662	22,58%	1.684.289	22,46%
2011.	33.121	25,72%	1.778.730	24,75%
2022.	35.538	31,28%	1.940.761	29,20%

Извор: Попис 2022, Републички завод за статистику

По Попису из 2022. године, удео старог становништва у укупном броју становника на територији града Крушевца је нешто виши у односу на национални просек (за 2,08%). Као и на читавој територији Републике Србије приметан је пад наталитета и процес старења становништва и повећана миграција сеоског становништва у градско подручје.

Табела број 4 - Становништво старо 65 и више година на територији града Крушевца и у Републици Србији

Пописна година	ГРАД КРУШЕВАЦ				РЕПУБЛИКА СРБИЈА			
	Мушкарци	Жене	Укупно	% у укупном становништву	Мушкарци	Жене	Укупно	% у укупном становништву
2022.	12.113	15.669	27.782	24,46%	632.830	836.025	1.468.855	22,10%

Извор: Попис 2022, Републички завод за статистику

Према Попису из 2022. године, укупан број старијих лица који имају од 65 и више година је 27.782, што представља 24,46% у односу на укупан број становника, а што је за 4.946 више у односу на 2011. годину када их је било 22.836 или 17,74%. Највећи број становника града је у старосној доби од 65-69 година (9.437).

Табела број 5 – Промена броја становника на територији града Крушевца по пописним годинама

Година пописа	Укупан број становника	Промена броја становника	Промена броја становника %
1981.	132.972	-	-
1991.	134.088	1.116	0,83
2002.	131.368	-2.720	-2,07
2011.	128.752	-2.616	-2,03
2022.	113.582	-15.170	-11,78

Извор: Попис 2022, Републички завод за статистику

На основу анализе промене броја становника у односу на пописне године, у 2022. години је број становника смањен за 15.170 становника, што представља умањење броја становника за 11,78% у односу на Попис из 2011. године.

Посматрано у односу на округ, али и као значајан индустријски центар, Крушевац - град заузима посебно место у демографској структури ширег окружења. Статистички подаци о броју становника по насељима посматрано у периоду од 1948. до 2011. године показују да пораст броја становника није био равномеран и да је у великом броју насеља изражена депопулација.

У периоду интензивног развоја индустрије и значајне урбанизације, миграциона кретања су имала значајну улогу у демографским карактеристикама и повећању броја становника. Миграциони фактор је посебно изражен у Крушевцу, као јаком поларизацијском центру нарочито у периоду од 1971. године до 1981. године, док се од 1991. године ови процеси смирују, што се одражава на укупан број становника. Карактеристичан је интензиван пораст броја становника до 1991. године (са 37.238 на 77.122 становника за урбано подручје града, односно 57.971 за Крушевац - град) и благи пораст броја становника од 1991. године до 2011. године (урбано подручје 81.399, односно Крушевац - град 58.745 становника) уз исказан негативан тренд у појединим приградским насељима, што у ранијим пописним периодима није био случај.

Када је у питању број домаћинстава према броју чланова, највећи број домаћинстава је са 2 члана, а просечан број домаћинстава у просеку износи 2,73.

Табела број 6 - Број домаћинстава према броју чланова

Укупно	Домаћинства						Просечан бр. чланова домаћинства
	1 члан	2 члана	3 члана	4 члана	5 чланова	6 и више чланова	
41.488	10.552	11.341	7.809	6.433	2.901	2.452	2,73

Извор: Попис 2022, Републички завод за статистику

Образовна структура становништва

Статистичким подацима је, према школској спреми, обухваћено становништво старости од 15 година и класификовано је у девет група. Полазећи од поменуте категорије становништва и класификације, по попису из 2022. године, град Крушевац има 98.371 становника.

Табела број 7 – Образовна структура становништва старијег од 15 година

ОБРАЗОВАЊЕ	Укупно	Лица мушког пола	Лица женског пола
Без школске спреме	1.018	273	745

Непотпуно основно образовање		6.087	1.612	4.475
Основно образовање		19.147	8.868	10.279
Средње образовање	Гимназија	2.548	1.160	1.388
	Средње стручне школе у трајању краћем од 4 године	17.404	10.762	6.642
	Средње стручне школе у трајању од 4 године	30.835	14.510	16.325
	Специјализација после средњег образовања	1.012	817	195
	Свега	51.799	27.249	24.550
Више образовање		6.316	2.937	3.379
Високо образовање		13.831	6.245	7.586
Непознато		173	94	79
УКУПНО		98.371	47.278	51.093

Извор: Попис 2022, Републички завод за статистику

Највећи број становника на територији града Крушевца има средњу стручну спрему.

Етничка структура становништва

Од укупног броја становника на територији града Крушевца, 106.194 лица су српске националности од чега 51.529 (45,37%) мушког и 54.665 (48,13%) женског пола. Најбројнија национална мањина су Роми којих има 2.063 (1,82%), при чему је по проценама цивилног сектора број лица ромске националности на територији града између 3.500 и 4.000. Приказ етничке структуре становништва је дат у табели.

Табела 8: Становништво према националној припадности

	РЕПУБЛИКА СРБИЈА				ГРАД КРУШЕВАЦ			
	Мушко	Женско	Укупно	Процент (%)	Мушко	Женско	Укупно	Процент (%)
Укупно	3.231.978	3.415.025	6.647.003	100	55.189	58.393	113.582	100
Срби	2.601.446	2.758.793	5.360.239	80,64	51.529	54.665	106.194	93,50
Албанци	30.942	30.745	61.687	0,93	39	24	63	0,06
Бошњаци	77.555	76.246	153.801	2,31	11	5	16	0,01
Бугари	6.984	5.934	12.918	0,19	27	23	50	0,04
Буњевци	5.294	5.810	11.104	0,17	0	1	1	0,0009
Власи	10.572	10.441	21.013	0,32	18	30	48	0,04
Горанци	3.917	3.783	7.700	0,12	7	4	11	0,01
Југословени	13.315	13.828	27.143	0,41	87	84	171	0,15

Мађари	85.526	98.916	184.442	2,77	8	9	17	0,01
Македонци	6.104	8.663	14.767	0,22	40	89	129	0,11
Муслимани	6.360	6.651	13.011	0,20	4	6	10	0,009
Немци	1.288	1.285	2.573	0,04	4	1	5	0,004
Роми	67.459	64.477	131.936	1,98	1.051	1.012	2.063	1,82
Румуни	10.955	12.089	23.044	0,35	21	17	38	0,03
Руси	4.535	5.951	10.486	0,16	9	48	57	0,05
Русини	5.622	5.861	11.483	0,17	1	1	2	0,002
Словаци	19.593	22.137	41.730	0,63	2	4	6	0,005
Словенци	1.245	1.584	2.829	0,04	7	10	17	0,01
Украјинци	1.567	2.402	3.969	0,06	0	5	5	0,004
Хрвати	16.251	22.856	39.107	0,59	14	49	63	0,06
Црногорци	10.851	9.387	20.238	0,30	67	52	119	0,10
Остали	11.435	10.208	21.643	0,33	57	55	112	0,1
Регионала припадност	5.836	6.093	11.929	0,18	10	5	15	0,01
Нису се изјаснили	62.345	73.853	136.198	2,05	421	434	855	0,75
Непознато	164.981	157.032	322.013	4,84	1.755	1.760	3.515	3,09

Извор: Попис 2022, Републички завод за статистику

Према подацима из табеле, грађани ромске националности чине најбројнију националну мањину на територији града Крушевца (1,82%), док су најбројнија национална мањина у Републици Србији Мађари (2,77%), потом Бошњаци (2,31%), а потом Роми (1,98%).

3.3 Општи подаци о Ромима

По проценама организација цивилног друштва у граду Крушевцу има 3.500 – 4.000 грађана ромске националности. Положај ромске популације на територији града Крушевца се не разликује пуно од положаја ромске популације у остатку Републике Србије. Град Крушевац улаже посебне напоре да се положај Рома у наредном периоду знатно поправи.

Образовни процес ромске популације се може пратити са више образовних нивоа: предшколског, припремно предшколског, основног и средњег образовања. Када је предшколско образовање у питању, у наредном периоду треба радити на раном укључивању ромске деце у систем образовања, у циљу лакше интеграције деце у друштвени систем и припреми за даље фазе образовног процеса. Што се припремног предшколског и основног образовања тиче, обухват ромске деце је задовољавајући, при чему увек постоје ромска деца која су ван образовног система. У основном образовању постоји проблем осипања ромске деце у зимским месецима услед недостатка гардаробе и обуће, али и масован одлазак у иностранство у потрази за бољим условима живота. Када је основно и средњошколско образовање у питању, број ученика се смањује, што је

последица смањења броја грађана ромске популације на територији града Крушевца и то за 398 становника. Наиме, по попису из 2011. године на територији града Крушевца је живело 2.461 лица ромске националности, а по попису из 2022. године на територији града Крушевца има 2.063 лица ромске националности. Град финансира мере подршке ромској популацији у образовном систему, при чему се акценат ставља и на образовна постигнућа, а у циљу наставка образовног процеса у високо образовним институцијама. У наредном периоду посебну пажњу треба посветити и стварању висококвалификованих кадрова у ромској популацији, у циљу стварања конкурентних кадрова на тржишту рада. У специјалним школама се смањује број ромске деце, али треба радити на потпуној елиминацији интелектуално очуване ромске деце из специјалних школа.

Најчешће радно ангажовање Рома је у зони сиве економије, што додатно доприноси високом степену сиромаштва и друштвене искључености ове популације. У већини случајева Роми обављају послове за које су остали грађани мање заинтересовани (углавном се ради о пословима одржавања градске чистоће, одржавање хигијене зграда и помоћ у кућним пословима). Роми се углавном баве сезонским и пољопривредним пословима, сакупљањем отпадног материјала и сл. Некадашњи занати по којима су били познати изумиру. Чак се и простор за професионално бављење музиком, по коме су Роми чувени, сужава. Када су радно ангажовани од стране послодаваца то су најчешће најмање плаћени послови.

Подаци здравствене статистике, не садрже информације о етничкој припадности, па се здравствено стање ромске популације може пратити само на основу резултата циљаних истраживања. Истраживања су показала да услови живота, социјална искљученост и доступност здравствених служби у великој мери утичу на здравствено стање појединаца, односно читавих популационих група. Ромска популација је, нажалост, изложена свим овим ризицима. Посебно су угрожени најмлађа деца, жене у генеративном периоду и стари. Узроци смрти у ромској популацији се не разликују битније у односу на општу популацију – доминирају кардиоваскуларна обољења, а за њима следе малигне болести, уз нешто већу заступљеност инфективних и респираторних болести као узрока смрти. Међу највећим препрекама за коришћење здравствене заштите наводе се административне процедуре, родитељи који нису упознати са својим правима, који не препознају или занемарују здравствене проблеме, али и дискриминаторски ставови појединаца.

Досадашње анализе епидемиолошког и здравственог стања Рома показују нам да ова популација живи у јако лошим хигијенским условима који су битан услов за појаву и ширење бројних инфекција које могу да имају последице на њихов квалитет и дужину живота, па је неопходно побољшање основних услова за живот. Стога је неопходна контрола епидемиолошке ситуације у ромским насељима.

У планирању, спровођењу и унапређењу здравствене заштите Рома, тежиште активности треба усмерити на програмске активности приоритетно фокусиране на превенцију болести, обезбеђење доступности изворима података који дефинишу показатеље праћења здравља, успостављање континуираног и систематског праћења здравствене заштите у циљу процене успешности спровођења здравствених политика.

Роми живе углавном у подстандардним насељима, и то у првој градској зони је насеље "Марко Орловић". Друго по величини је приградско насеље Пањевац. Такође, Роми живе и у сеоским срединама као што су Читлук, Дедина, Наупаре, Сеземче, Велики Шиљеговац, Треботин, Јасика и Мудраковац. У сеоским насељима су објекти раштркани у различитим деловима села, тако да не постоји скупина 10-15 објеката на једном месту, да би ове сеоске ромске куће имале статус ромског насеља. Изузетак је насеље у Читлуку.

У области становања, кључни проблем са којим се ромско становништво суочава су веома лоши стамбени услови и кључне одлике насеља су: нерегулисан правни статус, неадекватна

инфраструктурна опремљеност, пренасељеност, мали број стамбених јединица, сиромашно окружење и социјална изолација. Највећи број Рома нема адекватну документацију о власништву над својим домовима или земљиштем, док један већи део ромске популације живи у туђим објектима или земљишту, најчешће градском. У наредном периоду ће се акценат ставити на решавање инфраструктурних проблема у ромским насељима.

Систем социјалне заштите је деценијама Роме стављао у пасивну позицију – Роми су били само пасивни примаоци социјалне помоћи. То је створило код Рома представу о дужности државе да брине о њиховој егзистенцији. Није се водило рачуна о потенцијалима ове популације и како их ставити у функцију проналаска адекватног посла. Уместо развијања сопствених потенцијала развила се зависност од социјалне помоћи, као и других видова материјалне подршке. Када су у питању услуге социјалне заштите, статистика се не води по националној припадности, али чињеница је да Роми нису у довољној мери обухваћени услугама социјалне заштите, те у наредном периоду треба радити на упознавању ромске популације са расположивим услугама социјалне заштите.

У посебан бирачки списак је уписано **1.108 активних бирача** ромске националне припадности.

Када је етничка структура становништва у питању, према попису становништва 2022. године, постоје подаци који се односе на број припадника националних мањина по полу, по градовима и општинама, али не постоје објављене публикације са подацима који се односе на старосну структуру припадника националних мањина. Овакви подаци су били доступни за претходни попис становништва (2011. година) у *"Бази података за праћење мера за инклузију Рома"*, Републички завод за статистику, <http://www.inkluzijaroma.stat.gov.rs>. Међутим, ова база је недоступна.

3.3.1 Образовање

Број деце ромске националности која су млађа од 15 година је 550 од чега је 284 мушког и 266 женског пола, што чини 26,66% укупног броја грађана ромске националности у граду Крушевцу. Број деце ромске националности је смањен у односу на претходни попис становништва са 811 на 550.

Када је у питању образовна структура ромске популације на територији града Крушевца, број грађана ромске националности без школске спреме износи 180 при чему је 82 лица мушког пола и 98 лица женског пола, односно 8,73% укупног броја грађана ромске националности. Број грађана ромске националности без школске спреме је смањен у односу на претходни попис становништва са 315 на 180.

Број грађана ромске националности са непотпуном основном школом износи 159 при чему је 61 лице мушког пола и 98 лица женског пола, односно 7,71% укупног броја грађана ромске националности. Број грађана ромске националности са непотпуном основном школом је смањен у односу на претходни попис становништва са 421 на 159.

Број грађана са основним образовањем износи 795 при чему је 379 лица мушког пола и 416 лица женског пола, односно 38,54% укупног броја грађана ромске националности. Број грађана ромске националности са основним образовањем је на истом нивоу као и у претходном попису становништва.

Број грађана ромске националности са средњим образовањем износи 358 при чему је 234 лица мушког пола и 124 лица женског пола, односно 17,35% укупног броја грађана ромске

националности. Број грађана ромске националности са средњим образовањем је повећан у односу на претходни попис становништва са 275 на 358.

Број грађана ромске националности са вишим или високим образовањем износи 21 при чему је 11 лица мушког пола и 10 лица женског пола, односно 1,01% укупног броја грађана ромске националности. Број грађана ромске националности са вишим или високим образовањем је повећан у односу на претходни попис становништва са 11 на 21.

У следећој табели је дат приказ броја грађана ромске националности према школској спреми: табели

Табела број 9: Грађани ромске националности према школској спреми:

	Укупно	Деца млађа од 15 година	Без школске спреме	Непотпуна основна школа	Основно образовање	Средње образовање	Више/ високо образовање
Укупно	2.063	550	180	159	795	358	21
Мушки пол	1.051	284	82	61	379	234	11
Женски пол	1.012	266	98	98	416	124	10

Извор: Републички завод за статистику

У школској 2023/2024. години предшколским васпитањем и образовањем и припремним предшколским програмом, обухваћено је укупно 3.488 деце (1876 дечака и 1612 девојчица), од чега 46 ромске деце (29 дечака и 17 девојчица). Број деце узраста 0-3 године је 488 (272 дечака и 216 девојчица), при чему нема деце ромске националности овог узраста, док од 3-5,5 година има укупно 2.006 деце (1059 дечака и 947 девојчица), од чега 14 детета ромске националности (10 дечака и 4 девојчица). Број деце обухваћене припремним предшколским програмом је 994 (545 дечака и 449 девојчица), од чега 32 детета ромске националности (19 дечака и 13 девојчица).

Табела број 10: Број деце у предшколском и припремном предшколском програму

Узраст	Школска 2020/2021		Школска 2021/2022		Школска 2022/2023		Школска 2023/2024	
	Дечаци	Девојчице	Дечаци	Девојчице	Дечаци	Девојчице	Дечаци	Девојчице
0-3 године	301	260	346	297	325	299	272	216
3-5,5 године	689	663	791	739	866	806	1059	947
Припремни предшколски програм	568	460	521	494	533	492	545	449
Укупно	1558	1383	1658	1530	1724	1597	1876	1612
УКУПНО	2941		3188		3321		3488	

Извор: Подаци Предшколске установе "Ната Вељковић"

У школској 2023/2024. години предшколским васпитањем и образовањем обухваћено је 14 – оро деце ромске националности (10 дечака и 4 девојчице), док је припремним предшколским програмом обухваћено 32 детета ромске националности (19 дечака и 13 девојчица), а што укупно чини 46 – оро деце (29 дечака и 17 девојчица).

Табела број 11: Број ромске деце у предшколском и припремном предшколском програму

Узраст	Школска 2020/2021	Школска 2021/2022	Школска 2022/2023	Школска 2023/2024
--------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------

	Дечаџи	Девојџице	Дечаџи	Девојџице	Дечаџи	Девојџице	Дечаџи	Девојџице
0-3 године	2	0	0	1	0	0	0	0
3-5,5 године	9	2	4	4	11	4	10	4
Припремни предшколски програм	23	16	15	20	19	12	19	13
Укупно	34	18	19	25	30	16	29	17
УКУПНО	52		44		46		46	

Извор: Подаци Предшколске установе "Ната Вељковић"

Основним образовањем у школској 2022/2023. години обухваћено је 8.400 деце (4.371 дечак и 4.029 девојџица), од чега 438 - оро деце ромске националности (220 дечака и 218 девојџица), док је у школској 2023/2024. години обухваћено је 8.267 деце (4.324 дечака и 3.943 девојџица), од чега 424 детета ромске националности (218 дечака и 206 девојџица).

Табела број 12: Број деце у основном образовању на територији града Крушевца

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ	Школска година	2020/21.	2021/22.	2022/23.	2023/24.
ОШ "ЈОВАН ПОПОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	428	438	431	438
	Девојџице	409	412	417	413
	Укупно	837	850	848	851
ОШ "НАДА ПОПОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	638	639	660	641
	Девојџице	676	676	673	680
	Укупно	1.314	1.315	1.333	1.321
ОШ "ДРАГОМИР МАРКОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	578	572	579	580
	Девојџице	540	531	524	524
	Укупно	1.118	1.103	1.103	1.104
ОШ "ВУК КАРАџИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	390	411	408	386
	Девојџице	393	400	390	358
	Укупно	783	811	798	744
ОШ "БРАНКО РАДИЧЕВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	222	205	200	193
	Девојџице	186	173	159	151
	Укупно	408	378	359	344
ОШ "ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	334	307	287	283
	Девојџице	266	278	276	281
	Укупно	600	585	563	564
ОШ "ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	436	422	417	408
	Девојџице	425	413	408	399
	Укупно	861	835	825	807
ОШ "СВЕТИ САВА" ЧИТЛУК	Дечаџи	236	223	217	217
	Девојџице	167	169	158	157
	Укупно	403	392	375	374
ОШ "ЖАБАРЕ" ЖАБАРЕ	Дечаџи	108	104	94	105
	Девојџице	109	90	81	82
	Укупно	217	194	175	187
ОШ "ДЕСПОТ СТЕФАН" ГОРЊИ СТЕПОШ	Дечаџи	135	126	113	115
	Девојџице	115	105	102	86
	Укупно	250	231	215	201
ОШ "КНЕЗ ЛАЗАР"	Дечаџи	108	103	90	91

ВЕЛИКИ КУПЦИ	Девојчице	90	73	80	83
	Укупно	198	176	170	174
ОШ "СТАНИСЛАВ БИНИЧКИ" ЈАСИКА	Дечаџи	184	186	177	178
	Девојџице	168	143	132	141
	Укупно	352	329	309	319
ОШ "ВАСА ПЕЛАГИЋ" ПАДЕЖ	Дечаџи	92	80	77	81
	Девојџице	88	80	73	67
	Укупно	180	160	150	148
ОШ "ВЛАДИСЛАВ САВИЋ ЈАН" ПАНУНОВАЦ	Дечаџи	188	174	172	172
	Девојџице	182	168	157	150
	Укупно	370	342	329	322
ОШ "СТРАХИЊА ПОПОВИЋ" ДВОРАНЕ	Дечаџи	66	66	62	68
	Девојџице	60	60	61	58
	Укупно	126	126	123	126
ОШ "ВЕЛИЗАР СТАНКОВИЋ КОРЧАГИН" ВЕЛИКИ ШИЉЕГОВАЦ	Дечаџи	247	252	230	210
	Девојџице	202	187	198	186
	Укупно	449	439	428	396
ОШ "БРАНА ПАВЛОВИЋ" КОЊУХ	Дечаџи	109	108	103	101
	Девојџице	99	103	97	86
	Укупно	208	211	200	187
ШОСО "ВЕСЕЛИН НИКОЛИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	47	48	54	57
	Девојџице	46	47	43	41
	Укупно	93	95	97	98
УКУПНО	Дечаџи	4.546	4.464	4.371	4.324
	Девојџице	4.221	4.108	4.029	3.943
	Укупно	8.767	8.572	8.400	8.267

Извор: Подаци основних школа на територији града Крушевца

Из горње табеле се може уочити да се број ученика у основном образовању сваке године смањује. Разлог томе је негативан природни прираштај, дакле глобални пад наталитета.

Такође, из табеле се може уочити да у школској 2023/2024. години основна школа која има највећи број ученика је "Нада Поповић" са 1.321 ученика (641 дечак и 680 девојџица), потом следи основна школа "Драгомир Марковић" са 1.104 ученика (580 дечака и 524 девојџица), а потом следи основна школа "Јован Поповић" са 851 ученика (438 дечака и 413 девојџица).

Табела број 13: Број деце која похађају нижу Музичку школу "Стеван Христић"

Музичка школа "СТЕВАН ХРИСТИЋ"	Школска година	2020/21.	2021/22.	2022/23.	2023/24.
	Дечаџи	268	309	309	303
	Девојџице	396	384	402	399
	Укупно	664	693	711	702

Извор: Подаци Музичке школе "Стеван Христић"

Нижу Музичку школу "Стеван Христић" која траје 6 година у школској 2023/2024. години похађа 702 детета.

У школској 2023/2024. години је основним образовањем обухваћено 424 ученика ромске националности (218 дечака и 206 девојџица).

Табела број 14: Број деце ромске националности у основном образовању на територији града Крушевца

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ	Школска година	2020/21.	2021/22.	2022/23.	2023/24.
ОШ "ЈОВАН ПОПОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	6	8	8	8
	Девојчице	2	3	4	3
	Укупно	8	11	12	11
ОШ "НАДА ПОПОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	12	23	16	19
	Девојчице	23	14	16	18
	Укупно	35	27	32	37
ОШ "ДРАГОМИР МАРКОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	53	45	41	37
	Девојчице	40	42	39	35
	Укупно	93	87	80	72
ОШ "ВУК КАРАЦИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	13	14	15	15
	Девојчице	13	19	22	19
	Укупно	26	33	37	34
ОШ "БРАНКО РАДИЧЕВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	19	17	18	18
	Девојчице	22	12	18	18
	Укупно	41	32	36	36
ОШ "ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	20	17	15	13
	Девојчице	11	10	9	11
	Укупно	31	27	24	24
ОШ "ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	29	22	22	26
	Девојчице	22	28	29	21
	Укупно	51	50	51	47
ОШ "СВЕТИ САВА" ЧИТЛУК	Дечаци	15	21	16	14
	Девојчице	22	19	18	15
	Укупно	37	40	34	29
ОШ "ЖАБАРЕ" ЖАБАРЕ	Дечаци	3	5	6	5
	Девојчице	5	6	5	4
	Укупно	8	11	11	9
ОШ "ДЕСПОТ СТЕФАН" ГОРЊИ СТЕПОШ	Дечаци	10	16	15	19
	Девојчице	11	10	9	14
	Укупно	21	26	24	33
ОШ "КНЕЗ ЛАЗАР" ВЕЛИКИ КУПЦИ	Дечаци	1	1	1	1
	Девојчице	1	1	1	1
	Укупно	2	2	2	2
ОШ "СТАНИСЛАВ БЕНИЧКИ" ЈАСИКА	Дечаци	6	5	7	7
	Девојчице	4	2	1	5
	Укупно	10	7	8	12
ОШ "ВАСА ПЕЛАГИЋ" ПАДЕЖ	Дечаци	2	0	0	0
	Девојчице	2	0	0	0
	Укупно	4	0	0	0
ОШ "ВЛАДИСЛАВ САВИЋ ЈАН" ПАНУНОВАЦ	Дечаци	12	10	11	9
	Девојчице	12	8	6	7
	Укупно	24	18	17	16
ОШ "СТРАХИЊА ПОПОВИЋ" ДВОРАНЕ	Дечаци	4	3	2	2
	Девојчице	2	3	1	3
	Укупно	6	6	3	5
ОШ "ВЕЛИЗАР СТАНКОВИЋ КОРЧАГИН"	Дечаци	3	7	4	5
	Девојчице	7	7	9	7

ВЕЛИКИ ШИЉЕГОВАЦ	Укупно	10	14	13	12
ОШ "БРАНА ПАНДУРОВИЋ" КОЊУХ	Дечаци	0	0	0	0
	Девојчице	0	0	0	0
	Укупно	0	0	0	0
ШОСО "ВЕСЕЛИН НИКОЛИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	28	17	23	20
	Девојчице	34	25	31	25
	Укупно	62	42	54	45
УКУПНО	Дечаци	236	231	220	218
	Девојчице	233	209	218	206
	Укупно	469	440	438	424

Извор: Подаци основних школа на територији града Крушевца

Из горње табеле се види да број ромских ученика у основној школи опада, али тај тренд је заступљен и у већинској популацији. Разлог томе треба тражити у глобалном паду наталитета у Србији, а такође и жене ромске националности које су образованијег статуса се опредељују за мањи број деце.

Такође, из табеле се може уочити да основна школа која има највећи број ученика ромске националности је "Драгомир Марковић" са 72 ученика (37 дечака и 35 девојчица), потом следи основна школа "Доситеј Обрадовић" са 47 ученика (26 дечака и 21 девојчица), а на трећем месту је Школа за основно и средње образовање "Веселин Николић" са 45 ученика (20 дечака и 25 девојчица).

Табела број 15: Број ромске деце која похађају нижу Музичку школу "Стеван Христић"

МУЗИЧКА ШКОЛА "СТЕВАН ХРИСТИЋ"	Школска Година	2020/21.	2021/22.	2022/23.	2023/24.
	Дечаци	5	7	2	4
Девојчице	3	3	2	4	
Укупно	8	10	4	8	

Извор: Подаци Музичке школе "Стеван Христић"

Нижу Музичку школу "Стеван Христић" која траје 6 година у школској 2023/2024. години похађа 8 детета ромске националности.

У следећој табели је дат преглед броја деце која су напустила основну школу у периоду од 2020/21. до 2023/24. школске године.

Табела број 16: Укупан број деце која су напустила основну школу

Узраст	Школска 2020/2021		Школска 2021/2022		Школска 2022/2023		Школска 2023/2024	
	Дечаци	Девојчице	Дечаци	Девојчице	Дечаци	Девојчице	Дечаци	Девојчице
I разред	0	0	0	0	0	0	1	0
II разред	1	0	1	0	0	1	0	0
III разред	0	0	0	0	0	1	0	0
IV разред	2	0	0	0	0	0	0	0
V разред	3	0	0	0	1	0	2	0
VI разред	0	0	2	0	1	1	0	1
VII разред	0	0	3	2	1	2	0	0
VIII разред	3	2	1	3	0	0	1	1

Укупно	9	2	7	5	3	5	4	2
УКУПНО	11		12		8		6	

Извор: Подаци основних школа на територији града Крушевца

Из табеле се може уочити тренд опадања напуштања образовног система деце основношколског образовања, а заправо сви ученици који су напустили образовни систем су ромске националности, а што се може видети у следећој табели.

Табела број 17: Број деце ромске националности која су напустила основну школу

Узраст	Школска 2020/2021		Школска 2021/2022		Школска 2022/2023		Школска 2023/2024	
	Дечаци	Девојчице	Дечаци	Девојчице	Дечаци	Девојчице	Дечаци	Девојчице
I разред	0	0	0	0	0	0	1	0
II разред	1	0	1	0	0	1	0	0
III разред	0	0	0	0	0	1	0	0
IV разред	2	0	0	0	0	0	0	0
V разред	3	0	0	0	1	0	2	0
VI разред	0	0	2	0	1	1	0	1
VII разред	0	0	3	2	1	2	0	0
VIII разред	3	2	1	3	0	0	1	1
Укупно	9	2	7	5	3	5	4	2
УКУПНО	11		12		8		6	

Извор: Подаци основних школа на територији града Крушевца

Школску 2020/2021. годину је укупно напустило 11 ученика (9 дечака и 2 девојчице) и то су ученици ромске националности, дакле 82% су дечаци и 18% девојчице.

У односу на укупан број ученика ромске националности који су били обухваћени основним образовањем у школској 2020/2021. години, 2,35% је напустило школовање.

Школску 2021/2022. годину је укупно напустило 12 ученика (7 дечака и 5 девојчице) и то су ученици ромске националности, дакле 58% су дечаци и 42% девојчице.

У односу на укупан број ученика ромске националности који су били обухваћени основним образовањем у школској 2021/2022. години, 2,73% је напустило школовање.

Школску 2022/2023. годину је укупно напустило 8 ученика (3 дечака и 5 девојчице) и то су ученици ромске националности, дакле 38% су дечаци и 62% девојчице.

У односу на укупан број ученика ромске националности који су били обухваћени основним образовањем у школској 2022/2023. години, 1,83% је напустило школовање.

Школску 2023/2024. годину је укупно напустило 6 ученика (4 дечака и 2 девојчице) и то су ученици ромске националности, дакле 67% су дечаци и 33% девојчице.

У односу на укупан број ученика ромске националности који су били обухваћени основним образовањем у школској 2023/2024. години, 1,42% је напустило школовање.

Средњошколским образовањем у школској 2022/2023. години обухваћено је 5.070 ученика (2.527 дечака и 2.543 девојчица), од чега је 147 ученика ромске националности (79 дечака и 68

девојчица), док је у школској 2023/2024. години средњошколским образовањем обухваћено је 4.960 ученика (2.418 дечака и 2.542 девојчица), од чега је 131 ученик ромске националности (66 дечака и 65 девојчица).

Преглед укупног броја ученика у средњошколском образовању дат је у табели број 18.

Табела број 18: Број деце у средњем образовању на територији града Крушевца

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ	Школска година	2020/2021.	2021/2022.	2022/2023.	2023/2024.
ЕКОНОМСКА ШКОЛА	Дечаци	297	292	292	297
	Девојчице	558	515	482	466
	Укупно	855	807	774	763
ПОЛИТЕХНИЧКА ШКОЛА "МИЛУТИН МИЛАНКОВИЋ"	Дечаци	298	292	299	256
	Девојчице	427	397	366	379
	Укупно	725	689	665	635
ГИМНАЗИЈА	Дечаци	426	424	428	407
	Девојчице	683	662	639	619
	Укупно	1.109	1.086	1.067	1.026
МЕДИЦИНСКА ШКОЛА	Дечаци	156	182	179	187
	Девојчице	448	455	482	510
	Укупно	604	637	661	697
ПРВА ТЕХНИЧКА ШКОЛА	Дечаци	968	956	952	942
	Девојчице	105	93	84	83
	Укупно	1.073	1.049	1.036	1.025
ХЕМИЈСКО ТЕХНОЛОШКА ШКОЛА	Дечаци	327	303	273	237
	Девојчице	381	384	394	391
	Укупно	708	687	667	628
МУЗИЧКА ШКОЛА "СТЕВАН ХРИСТИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	49	54	59	55
	Девојчице	82	76	70	63
	Укупно	131	130	129	118
ШОСО "ВЕСЕЛИН НИКОЛИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	59	53	45	37
	Девојчице	37	30	26	31
	Укупно	96	83	71	68
УКУПНО	Дечаци	2.580	2.556	2.527	2.418
	Девојчице	2.721	2.612	2.543	2.542
	Укупно	5.301	5.168	5.070	4.960

Извор: Подаци средњих школа на територији града Крушевца

Највећи број ученика похађа Гимназију која има 1.026 ученика (407 дечака и 619 девојчица), потом следи Прва техничка школа која има 1.025 ученика (942 дечака и 83 девојчица), док је на трећем месту Економско – трговинска школа која има 763 ученика (297 дечака и 466 девојчица).

Преглед броја ученика ромске националности у средњошколском образовању дат је у табели број 19, при чему се из табеле може закључити да је највећа концентрација ученика ромске националности у Хемијско – технолошкој школи која има 42 ученика ромске националности (16 дечака и 26 девојчица), потом следи Прва техничка школа која има 26 ученика ромске националности (25 дечака и 1 девојчица), а потом следи Школа за основно и средње образовање "Веселин Николић" која има 21 ученика (9 дечака и 12 девојчица).

Табела број 19: Број ромских ученика по полу у средњем образовању

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ	Школска година	2020/2021.	2021/2022.	2022/2023.	2023/2024.
ЕКОНОМСКА ШКОЛА	Дечаџи	5	5	6	5
	Девојџице	8	11	11	9
	Укупно	13	16	17	14
ПОЛИТЕХНИЧКА ШКОЛА "МИЛУТИН МИЛАНКОВИЋ"	Дечаџи	8	5	7	4
	Девојџице	9	11	8	8
	Укупно	17	16	15	12
ГИМНАЗИЈА	Дечаџи	2	1	1	3
	Девојџице	1	0	2	5
	Укупно	3	1	3	8
МЕДИЦИНСКА ШКОЛА	Дечаџи	0	1	0	1
	Девојџице	4	5	4	4
	Укупно	4	6	4	5
ПРВА ТЕХНИЧКА ШКОЛА	Дечаџи	29	31	32	25
	Девојџице	3	3	3	1
	Укупно	32	34	35	26
ХЕМИЈСКО ТЕХНОЛОШКА ШКОЛА	Дечаџи	7	8	14	16
	Девојџице	12	13	24	26
	Укупно	19	21	38	42
МУЗИЧКА ШКОЛА "СТЕВАН ХРИСТИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	5	3	2	3
	Девојџице	0	0	1	0
	Укупно	5	3	3	3
ШОСО "ВЕСЕЛИН НИКОЛИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	21	11	17	9
	Девојџице	12	13	15	12
	Укупно	33	24	32	21
УКУПНО	Дечаџи	77	65	79	66
	Девојџице	49	56	68	65
	Укупно	126	121	147	131

Извор: Подаци средњих школа на територији града Крушевца

Школа за основно и средње образовање "Веселин Николић" је специјализована за децу са сметњама у развоју са седиштем у Крушевцу. Покрива основно и средње образовање деце. Школу "Веселин Николић" похађа 68 средњошколаца, од чега је 21 ромских ученика, скоро 31%. Настава је индивидуална и постоје и ваннаставне активности као и практична настава. Ваннаставне активности су обавезне за све ученике и у њих спадају логопедске активности, психомоторне и корективне вежбе, разне игре и др. Практична настава одвија се углавном у школским радионицама, а један део реализује се и у отвореној привреди.

Број ромских ученика који су уписани у средњу школу путем афирмативних мера дат је у следећој табели:

Табела број 20: Број деце ромске националности која су уписала средњу школу путем афирмативних мера

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ	Школска година	2020/21.	2021/22.	2022/23.	2023/24.
ОШ "ЈОВАН ПОПОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаџи	1	1	0	1
	Девојџице	0	0	0	0
	Укупно	1	1	0	1
ОШ "НАДА ПОПОВИЋ"	Дечаџи	1	2	0	2

КРУШЕВАЦ	Девојчице	6	3	2	4
	Укупно	7	5	2	6
ОШ "ДРАГОМИР МАРКОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	3	4	3	1
	Девојчице	5	4	4	1
	Укупно	8	8	7	2
ОШ "ВУК КАРАЦИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	0	0	0	2
	Девојчице	0	1	0	1
	Укупно	0	1	0	3
ОШ "БРАНКО РАДИЧЕВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	2	1	1	0
	Девојчице	3	4	0	2
	Укупно	5	5	1	2
ОШ "ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	1	4	0	3
	Девојчице	0	2	1	1
	Укупно	1	6	1	4
ОШ "ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	0	1	0	0
	Девојчице	1	0	1	1
	Укупно	1	1	1	1
ОШ "СВЕТИ САВА" ЧИТЛУК	Дечаци	1	2	0	0
	Девојчице	2	1	0	3
	Укупно	3	3	0	3
ОШ "ЖАБАРЕ" ЖАБАРЕ	Дечаци	0	0	0	0
	Девојчице	0	1	1	0
	Укупно	0	1	1	0
ОШ "ДЕСПОТ СТЕФАН" ГОРЊИ СТЕПОШ	Дечаци	0	1	0	0
	Девојчице	0	0	0	0
	Укупно	0	1	0	0
ОШ "КНЕЗ ЛАЗАР" ВЕЛИКИ КУПЦИ	Дечаци	0	0	0	0
	Девојчице	0	0	0	0
	Укупно	0	0	0	0
ОШ "СТАНИСЛАВ БИНИЧКИ" ЈАСИКА	Дечаци	0	0	0	0
	Девојчице	1	0	0	2
	Укупно	1	0	0	2
ОШ "ВАСА ПЕЛАГИЋ" ПАДЕЖ	Дечаци	0	0	0	0
	Девојчице	0	0	0	0
	Укупно	0	0	0	0
ОШ "ВЛАДИСЛАВ САВИЋ ЈАН" ПАНУНОВАЦ	Дечаци	0	1	0	0
	Девојчице	1	1	0	0
	Укупно	1	2	0	0
ОШ "СТРАХИЊА ПОПОВИЋ" ДВОРАНЕ	Дечаци	0	0	1	0
	Девојчице	0	0	0	0
	Укупно	0	0	1	0
ОШ "ВЕЛИЗАР СТАНКОВИЋ КОРЧАГИН" ВЕЛИКИ ШИЉЕГОВАЦ	Дечаци	0	0	0	3
	Девојчице	0	0	2	1
	Укупно	0	0	2	4
ОШ "БРАНА ПАВЛОВИЋ" КОЊУХ	Дечаци	0	0	0	0
	Девојчице	0	0	0	0
	Укупно	0	0	0	0
ШСО "ВЕСЕЛИН НИКОЛИЋ" КРУШЕВАЦ	Дечаци	0	0	0	0
	Девојчице	0	0	0	0
	Укупно	0	0	0	0

УКУПНО	Дечаци	9	17	5	12
	Девојчице	19	17	11	16
	Укупно	28	34	16	28

Извор: Подаци основних школа на територији града Крушевца

Када је у питању број младих ромске националности који уписују високе школе и факултете путем афирмативних мера, средње школе не воде ову евиденцију, при чему ни Национални савет ромске националне мањине нема систематизоване податке о наведеном броју младих.

Према подацима ромског цивилног сектора, тренутни број студената ромске националности је 6 и то 3 су мушког и 3 женског пола.

На подручју града Крушевца не постоји изборни предмет "Ромски језик са елементима културе", тако да наведени предмет не похађа ниједно ромско дете.

У школама града Крушевца, два лица женског пола ромске националности је добило сертификат за предавање ромског језика.

При Канцеларији за младе града Крушевца, од 2015. године ради Клуб за младе. Активности Клуба су усмерене на директан рад са младима, подржавање иницијатива младих, спровођење активности неформалног образовања, информисање младих, организацију активности, повезивање младих са институцијама, окупљање и креативно изражавање младих и промоцију омладинског стваралаштва, као и подржавање и спровођење програма усмерених на волонтеризам и мобилност младих на територији Града Крушевца.

Најпопуларније радионице су: радионица основа фотографије, радионица веб дизајна, обука за младе предузетнике, радионице пројектног менаџмента, радионице професионалне оријентације, каријерног вођења и саветовања, обука за почетнике у бизнису, курс израде накита, радионице тимског рада, радионице о мобилности младих, школа астрономије, радионице посвећене смањењу насиља међу младима, радионице основа стреличарства, радионице форум театра, радионице посвећене смањењу степена дискриминације, радионице "Буди мушко". Радионице су вишедневне, бесплатне и доступне свим младима града Крушевца. Унутар Клуба за младе укључен је рад и са осетљивим групама младих. Нема података колико је младих ромске националности укључено у рад Клуба.

3.3.2 Регистрована незапосленост

На дан 31.12.2023. године, на евиденцији Националне службе за запошљавање на територији града Крушевца налазило се укупно 7.574 лица, од чега је 4.592 жене. Од тога је укупан број лица ромске националности 395, од чега је 229 жена ромске националности.

Структура незапослених лица на евиденцији Националне службе за запошљавање на територији града Крушевца по степену стручне спреме за период 2020 - 2023. године је дата у табели:

Табела број 21: Образовна структура лица која се налазе на евиденцији НСЗ

Степен стручне спреме	На дан 31.12.2020.		На дан 31.12.2021.		На дан 31.12.2022.		На дан 31.12.2023.	
	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена
Укупно	9.989	5.802	8.682	5.190	8.038	4.843	7.574	4.592
I	2.438	1.315	2.192	1.169	2.043	1.093	1.889	1.029
II	465	294	435	278	387	251	384	256
III	2.281	1.120	1.869	933	1.740	891	1.646	852
IV	3.006	1.892	2.680	1.772	2.488	1.643	2.356	1.534
V	68	18	51	13	47	16	51	19

Степен стручне спреме	На дан 31.12.2020.		На дан 31.12.2021.		На дан 31.12.2022.		На дан 31.12.2023.	
	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена
VI-1	340	245	295	218	249	192	221	171
VI-2	375	269	309	239	302	230	302	236
VII-1	1.011	646	846	565	778	524	719	491
VII-2	5	3	5	3	3	2	5	4
VIII	0	0	0	0	1	1	1	0

Извор: Национална служба за запошљавање

Највећи број незапослених лица на евиденцији Националне службе за запошљавање у 2023. години је са IV степеном стручне спреме и износи 2.356, што је тренд и у претходним годинама, потом следи I степен стручне спреме 1.889 лица, а потом III степен стручне спреме 1.646 лица.

Структура незапослених лица ромске националности на евиденцији Националне службе за запошљавање на територији града Крушевца по степену стручне спреме за период 2020 - 2023. године је дата у табели:

Табела број 22: Образовна структура лица ромске националности која се налазе на евиденцији НСЗ

Степен стручне спреме	На дан 31.12.2020.		На дан 31.12.2021.		На дан 31.12.2022.		На дан 31.12.2023.	
	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена
Укупно	401	217	376	218	380	218	395	229
I	342	191	332	198	331	196	328	199
II	11	7	8	5	9	5	9	5
III	32	13	28	11	28	10	44	18
IV	12	3	6	3	10	6	11	5
V	0	0	0	0	1	0	1	0
VI-1	0	0	0	0	0	0	0	0
VI-2	1	1	0	0	1	1	2	2
VII-1	3	2	2	1	0	0	0	0
VII-2	0	0	0	0	0	0	0	0
VIII	0	0	0	0	0	0	0	0

Извор: Национална служба за запошљавање

Када је у питању образовна структура ромске популације на евиденцији Националне службе за запошљавање, највећи број незапослених лица је са првим степеном стручне спреме 328 лица што чини 83,04% од укупног броја лица ромске националности која се налазе на евиденцији, а што указује на ниску квалификациону структуру ромске популације. Од укупног броја грађана ромске националности који поседују само први степен стручне спреме је 199 жена, односно 50,38%.

У односу на укупан број жена ромске националности које се налазе на евиденцији Националне службе за запошљавање, 86,90% жена ромске националности поседује само први степен стручне спреме.

Са другим степеном стручне спреме је 9 лица, што чини 2,28% од укупног броја лица, док је са трећим степеном стручне спреме 44 лица, што чини 11,14% од укупног броја лица.

Са четвртим степеном је 11 лица, што чини 2,78% од укупног броја лица, док је са петим степеном стручне спреме 1 лице, што чини 0,25% од укупног броја лица.

Са шестим степеном стручне спреме је 2 лица, што чини 0,50% од укупног броја лица.

Структура незапослених лица на евиденцији Националне службе за запошљавање на територији града Крушевца према старосној структури за период 2020 - 2023. године је дата у табели:

Табела број 23: Старосна структура лица која се налазе на евиденцији НСЗ

Старосна структура	На дан 31.12.2020.		На дан 31.12.2021.		На дан 31.12.2022.		На дан 31.12.2023.	
	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена
Укупно	9.989	5.802	8.682	5.190	8.038	4.843	7.574	4.592
15-19 година	234	116	172	99	160	84	159	63
20-24 година	741	382	555	297	524	311	481	273
25-29 година	993	608	805	527	733	447	675	406
30-34 година	940	610	753	498	668	469	598	438
35-39 година	1.155	762	917	587	830	546	729	493
40-44 година	1.246	777	1.102	721	932	622	890	595
45-49 година	1.257	766	1.113	659	1.040	622	1.028	623
50-54 година	1.153	657	1.037	638	1.052	623	1.001	592
55-59 година	1.227	658	1.168	650	1.065	635	1.019	610
60-64 година	1.043	466	1.060	514	1.034	484	994	499

Извор: Национална служба за запошљавање

Највећи број незапослених грађана налази се у следећим старосним групацијама:

1. 45 - 49 година, 1.028 грађана (13,57% у односу на укупан број незапослених), од чега је 623 жена, односно 60,60% у односу на незапослене грађане у тој групацији
2. 55 - 59 година, 1.019 грађана (13,45% у односу на укупан број незапослених), од чега је 610 жена, односно 60% у односу на незапослене грађане у тој групацији
3. 50 – 54 година, 1.001 грађана (13,22% у односу на укупан број незапослених), од чега је 592 жена, односно 59,14% у односу на незапослене грађане у тој групацији.

Најмањи број незапослених грађана налази се у следећим старосним групацијама:

1. 15 - 19 година, 159 грађана (2,10% у односу на укупан број незапослених), од чега је 63 жена, односно 39,62% у односу на незапослене грађане у тој групацији
2. 20 - 24 година, 481 грађана (6,35% у односу на укупан број незапослених), од чега је 273 жена, односно 56,76% у односу на незапослене грађане у тој групацији
3. 30 - 34 година, 598 грађана (7,90% у односу на укупан број незапослених), од чега је 438 жена, односно 73,24% у односу на незапослене грађане у тој групацији.

Највећи број незапослених жена налази се у следећим старосним групацијама:

1. 45 - 49 година, 623 жена, односно 13,57% у односу на укупан број незапослених жена
2. 55 - 59 година, 610 жена, односно 13,28% у односу на укупан број незапослених жена
3. 40 - 44 година, 595 жена, односно 12,96% у односу на укупан број незапослених жена.

Структура незапослених лица ромске националности на евиденцији Националне службе за запошљавање на територији града Крушевца према старосној структури за период 2020 - 2023. године је дата у табели:

Табела број 24: Старосна структура лица ромске националности која се налазе на евиденцији НСЗ

Старосна структура	На дан 31.12.2020.		На дан 31.12.2021.		На дан 31.12.2022.		На дан 31.12.2023.	
	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена
Укупно	401	217	376	218	380	218	395	229
15-19 година	15	11	19	12	30	19	31	15
20-24 година	52	25	39	24	52	32	42	22
25-29 година	40	21	39	23	46	25	54	29
30-34 година	30	17	33	17	36	23	35	25
35-39 година	46	28	37	23	31	20	29	19
40-44 година	57	30	54	35	46	27	50	36
45-49 година	57	33	47	29	40	21	48	30
50-54 година	34	17	37	22	39	24	40	20
55-59 година	44	19	44	18	29	18	29	20
60-64 година	26	16	27	15	31	9	37	13

Извор: Национална служба за запошљавање

Највећи број незапослених грађана ромске националности налази се у следећим старосним групацијама:

1. 25 - 29 година, 54 грађана ромске националности (13,67% у односу на укупан број незапослених), од чега је 29 жена, односно 53,70% у односу на незапослене грађане у тој групацији
2. 40 - 44 година, 50 грађана ромске националности (12,66% у односу на укупан број незапослених), од чега је 36 жена, односно 72% у односу на незапослене грађане у тој групацији
3. 45 – 49 година, 48 грађана ромске националности (12,15% у односу на укупан број незапослених), од чега је 30 жена, односно 62,5% у односу на незапослене грађане у тој групацији.

Најмањи број незапослених грађана ромске националности налази се у следећим старосним групацијама:

1. 35 - 39 година, 29 грађана ромске националности (7,34% у односу на укупан број незапослених), од чега је 19 жена, односно 65,52% у односу на незапослене грађане у тој групацији
2. 55 – 59 година, 29 грађана ромске националности (7,34% у односу на укупан број незапослених), од чега је 20 жена, односно 68,97% у односу на незапослене грађане у тој групацији
3. 15 - 19 година, 31 грађана ромске националности (7,85% у односу на укупан број незапослених), од чега је 15 жена, односно 48,39% у односу на незапослене грађане у тој групацији
4. 30 – 34 година, 35 грађана ромске националности (8,86% у односу на укупан број незапослених), од чега је 25 жена, односно 71,43% у односу на незапослене грађане у тој групацији.

Највећи број незапослених жена ромске националности налази се у следећим старосним групацијама:

5. 60 - 64 година, 13 жена, односно 5,68% у односу на укупан број незапослених жена
6. 15 - 19 година, 15 жена, односно 6,55% у односу на укупан број незапослених жена

7. 35-39 година, 19 жена, односно 8,30% у односу на укупан број незапослених жена.

3.3.3 Становање

Роми на територији града Крушевца живе у следећим подстандардним насељима:

1. Читлук,
2. "Марко Орловић",
3. Пањевац.

Опис сваког од ових насеља је табеларно приказан.

Табела број 25: Опис ромских насеља

Назив насеља:	Читлук									
Опис положаја:	Уз магистрални пут Крушевац – Краљево Изван формалног насеља			Површина:	2479м ²	Процењена старост насеља:		30 - 40		
Грађевински материјал:	Слаби материјали, неподобни за градњу			Постоји одношење отпада:	Да	Број кућа:		28		
Тип грејања:	Чврсто гориво					Број становника:		110		
Постоји водоводна мрежа:	Да	Статус водоводне мреже:		У функцији		Покривеност водоводном мрежом:		60%		
Постоји канализациона мрежа:	Да	Статус канализационе мреже:		У функцији		Покривеност канализационом мрежом:		30%		
Тип септичке јама:	Пропусна септичка јама									
Постоји електрична мрежа:	Да	Статус електричне мреже:		У функцији		Покривеност електричном мрежом:		>70%		
Постоји улична расвета:	Да	Статус уличне расвете:		У функцији		Покривеност уличном расветом:		< 70%		
Постоје приступне саобраћајнице:	Да	Постоје унутрашње саобраћајнице:		Да	Тип коловоза:	Земљани	Покривеност унутрашњим саобраћајницама		< 30%	
Покривеност планском документацијом:	Цела територија насеља				Тип планске документације:		Просторни план града Крушевца			
План 2:	Генерални урбанистички план				План 3:		План генералне регулације "Запад 2"			
Спровођење планова:	Даљом разрадом				Започета разрада плана:		Не			
Степен легализације објеката	Објекти треба да се легализују (< 10% легализовано)			Предато за легализацију:		< 30%	Облик власништва:		Приватно	
Назив насеља:	"Марко Орловић"									
Опис положаја:	Интегрисан у формално насеље			Површина:	81058м ²	Процењена старост насеља:		> 300		
Грађевински материјал:	Грађевински материјали који обезбеђују трајност и сигурност			Постоји одношење отпада:	Да	Број кућа:		400		

Тип грејања:	Чврсто гориво				Број становника:	2000
Постоји водоводна мрежа:	Да	Статус водоводне мреже:	У функцији		Покривеност водоводном мрежом:	90%
Постоји канализациона мрежа:	Да	Статус канализационе мреже:	У функцији		Покривеност канализационом мрежом:	70%
Тип септичке јаме:	Пропусна септичка јама					
Постоји електрична мрежа:	Да	Статус електричне мреже:	У функцији		Покривеност електричном мрежом:	> 70%
Постоји улична расвета:	Да	Статус уличне расвете:	У функцији		Покривеност уличном расветом:	> 90%
Постоје приступне саобраћајнице:	Да	Постоје унутрашње саобраћајнице:	Да	Тип коловоза:	Покривеност унутрашњим саобраћајницама	70%
Покривеност планском документацијом:	Цела територија насеља			Тип планске документације:	Просторни план града Крушевца	
План 2:	Генерални урбанистички план			План 3:	План детаљне регулације	
Спровођење планова:	Даљом разрадом			Започета разрада плана:	Да	
Степен легализације објеката	Објекти треба да се легализују (< 10% легализовано)			Предато за легализацију:	> 70%	Облик власништва: Мешовито
Назив насеља:	Пањевац					
Опис положаја:	На ободу формалног насеља	Површина:	169557м ²	Процењена старост насеља:	30-40	
Грађевински материјал:	Слаби материјали, неподобни за градњу	Постоји одношење отпада:	Да	Број кућа:	30-40	
Тип грејања:	Чврсто гориво				Број становника:	200
Постоји водоводна мрежа:	Да	Статус водоводне мреже:	У функцији		Покривеност водоводном мрежом:	< 30%
Постоји канализациона мрежа:	Да	Статус канализационом мреже:	У функцији		Покривеност канализационом мрежом:	< 30%
Тип септичке јаме:	Пропусна септичка јама					
Постоји електрична мрежа:	Да	Статус електричне мреже:	У функцији		Покривеност електричном мрежом:	>70%
Постоји улична расвета:	Да	Статус уличне расвете:	У функцији		Покривеност уличном расветом:	< 30%
Постоје приступне саобраћајнице:	Да	Постоје унутрашње саобраћајнице:	Да	Тип коловоза:	Земљани	Покривеност унутрашњом саобраћајницом < 30%
Покривеност планском документацијом:	Цела територија насеља			Тип планске документације:	Просторни план града Крушевца	
План 2:	Генерални урбанистички план			План 3:	План детаљне регулације	
Спровођење планова:	Даљом разрадом			Започета разрада плана:	Да	

Степен легализације објеката	Објекти треба да се легализују (< 10% легализовано)	Предато за легализацију:	30-70%	Облик власништва:	Мешовито
------------------------------	---	--------------------------	--------	-------------------	----------

Извор: "Ажурирана База података за праћење мера за инклузију Рома" Републичког завода за статистику подацима са терена

На основу приказаних података може се закључити да на територији града Крушевца постоје 3 подстандардна насеља у којима живе грађани ромске националности.

Када је у питању опис положаја, насеље Читлук се налази на магистралном путу Крушевац – Краљево и изван је формалног насеља, насеље "Марко Орловић" је интегрисано у формално насеље, док се насеље Пањевац налази на ободу формалног насеља.

Процењена старост насеља је за Пањевац и Читлук између 30 – 40 година, док је насеље "Марко Орловић" старо преко 300 година.

У насељу "Марко Орловић" је за израду кућа коришћен чврсти материјал који гарантује трајност и стабилност, док је у насељу Читлук и Пањевац коришћен слаб материјал неподобан за градњу.

У сва три насеља (100%) постоји организовано одношење отпада.

Насеље "Марко Орловић" има око 400 објеката, Читлук има 28 објеката, док Пањевац има између 30 – 40 објеката.

У сва три насеља (100%) за огрев се користи чврсто гориво (дрво, угаљ).

У насељу Читлук има 110 житеља, у Пањевцу 200 житеља, док у насељу "Марко Орловић" има 2.000 житеља.

Водоводна мрежа постоји у сва три насеља (100%). Покривеност водоводном мрежом у насељу Читлук је 60%, у насељу "Марко Орловић" 90%, док је у насељу Пањевац 30%.

Канализациона мрежа постоји у сва три ромска насеља (100%). Покривеност канализационом мрежом у насељу Пањевац и Читлук је по 30%, док је у насељу "Марко Орловић" 70%.

У сва три насеља (100%) постоје и пропусне септичке јаме.

Електрична мрежа постоји у сва три насеља (100%), а покривеност електричном мрежом је преко 70%.

У сва три насеља (100%) постоји улична расвета, али се разликује покривеност уличном расветом.

У сва три насеља (100%) постоје приступне саобраћајнице, али се разликује покривеност приступним саобраћајницама.

Сва три насеља (100%) су у целости покривена просторном документацијом, просторним планом (100%), као и генералним урбанистичким планом (100%), Читлук има План генералне регулације "Запад 2", док насеље "Марко Орловић" и Пањевац имају План детаљне регулације.

Најразвијеније насеље представља насеље "Марко Орловић".

У два од три насеља (66,66%) облик својине је мешовити, док је у насељу Читлук приватни.

У сва три насеља (100%), број легализованих објеката је мањи од 10%, иако у свим насељима број предатих захтева за легализацију превазилази 30%, односно 70% у насељу "Марко Орловић".

Узрок смањеног броја легализованих објеката може бити и у чињеници да град Крушевац није успоставио систем за пружање правно - техничке помоћи грађанима ромске националности у циљу регулисања имовинског и правног статуса објеката.

У складу са претходно наведеним може се констатовати следеће:

- На подручју града Крушевца евидентирано је једно неформално ромско насеље у званичној евиденцији надлежног органа за које постоји донет одговарајући урбанистички план на основу кога се могу извршити неопходне грађевинске интервенције за унапређење и озакоњење појединачних објеката.
- У "Бази података за праћење мера за инклузију Рома" - у секцији "Становање", Републичког завода за статистику су објављени подаци за сва ромска насеља на подручју града, али иста није више доступна, па је зато ажуриран постојећи модел са релевантним подацима са терена.

Насеље "Марко Орловић"

Градско насеље "Марко Орловић" се налази у централном урбаном делу Крушевца и представља највеће и најстарије ромско насеље. Насеље постоји више од 300 година и има око 2.000 становника, односно око 400 објеката у којима живе ромске породице. У питању је локација са великом густином насељености. Број становника је тешко утврдити јер су честа досељавања Рома са стране, рођака или познаника староседелца.

Насеље "Марко Орловић" се налази на површини од око 8 ха као саставни део стамбено-пословног комплекса Расадици 1 јужно од централног градског простора.

Кроз насеље пролази асфалтни пут, а бочно су приступни земљани путеви или уске стазе.

Насеље је прикључено на водоводну, канализациону и ПТТ мрежу, али у самом насељу је то рађено стихијски.

На подручју насеља нема индустријских погона па осим индивидуалних ложишта и возила са путева у близини нема других извора загађење ваздуха.

Терен је раван без површинских токова, али треба планирати канализациону мрежу као део канализационог система града, а атмосферску канализацију планирати у оквиру профила саобраћајница које пролазе кроз насеље и прикључити на колектор.

С обзиром да је стамбено насеље изграђено неплански без основне комуналне инфраструктуре земљиште је у великој мери угрожено нагомиланим отпадом, иако постоји организовано одвожење смећа, и изливањем отпадних вода, стога је потребно континуирано радити дератизацију.

Потребно је унапредити вегетацију уређењем слободних површина и јавног зеленила.

У насељу постоје продавнице прехранбене робе, Ромски културни центар у Дому културе, а основна школа и здравствена амбуланта су у непосредној близини.

Објекти у насељу су различите структуре и опремљености. У једном делу насеља су куће са двориштем, а у много случајева су дворишта заједничка. 90% објеката је од чврстог материјала, а 10% објеката су чакмаре и контејнери (38 објеката) и они се не могу препоручити за трајно збрињавање.

Ови објекти нису прикључени на водоводну мрежу већ се водом снабдевају са јавних чесми. 70% домаћинства има нехигијенски WC у дворишту, а остали и немају WC. 80% објеката

нема димњаке тако да постоји стална опасност од пожара. У 90% објеката је по једна просторија за становање са уским и ниским прозорима који често нису застакљени. Често нема плафона, а подови су углавном од земље. Објекти су без темеља па су подложни поплавама и стварању влаге, а 40% објеката нема кров.

Објекти у насељу су различите структуре, различитих стилских и морфолошких карактеристика, различите опремљености. Нови, спратни објекти су грађени у последњих 30 година. У једном делу насеља је присутан тип становања "кућа са окућницом", али има и простора где парцеле не постоје. Насеље "Марко Орловић" има канализациону и водоводну мрежу, приступ електричној мрежи, саобраћајницама, јавним сервисима и адекватне услове локације/терена, али постоји проблем пренасељености, као и лош квалитет објеката и несигуран статус објеката на парцели. Сходно наведеним карактеристикама, насеље има статус подстандардног насеља. Критеријуми који одређују подстандардност насеља су дати у следећој табели:

Табела број 26 - Критеријуми подстандардности ромског насеља "Марко Орловић" у Крушевцу

КРИТЕРИЈУМИ ПО ДЕФИНИЦИЈИ	СТАЊЕ
Адекватан приступ води за пиће	Има
Адекватан приступ канализацији	Има
Адекватан приступ електричној мрежи	Има
Адекватан приступ саобраћајницама	Има
Адекватне услове терена/локације	Има
Адекватан приступ јавним сервисима	Има
Лош структурални квалитет стамбених јединица	Има
Пренасељеност	Пренасељено
Несигуран правни статус објекта на парцелама	Несигуран

Извор: Подаци са терена

На рубном делу насеља, према пијаци, постоји низ објеката од блата, тзв. "чакмаре", бараке и контејнери, постављени за време насељавања избеглих Рома после 1991. године. Ово је нехигијенски део насеља у којем Роми живе испод сваког минимума условног становања. До овог дела постоји земљани приступни пут.

Локација на којој се налази насеље "Марко Орловић" је у обухвату Генералног плана Крушевац. По намени ово земљиште је планирано за мешовиту стамбену градњу. Земљиште на којем су изграђени објекти је државна својина и врло је мали број објеката који су изграђени у приватном власништву, што представља проблем за легализацију објеката у насељу. Објекти у насељу су изграђени без претходно формиране уличне матрице. Локација на којој се насеље налази је и поред бесправне градње инфраструктурно опремљена. До насеља и кроз насеље постоје асфалтиране улице, али непрописног попречног профила, без изграђених тротоара. На периферном делу насеља, услед непланске градње и постављања покретних објеката, приступа се земљаним путем.

Током 2020. године је рађен План детаљне регулације за ромско насеље "Марко Орловић" и донета је Одлука о усвајању Плана детаљне регулације за ромско насеље "Марко Орловић" на мартовској седници скупштине Града 2021. године, чиме су се створили услови за даље инфраструктурно уређивање насеља.

Када је водоснабдевање у питању, у насељу је изграђена водоводна мрежа. Само неформални део насеља (бараке и контејнери) нема воду у објектима већ се користи вода са јавне

чесме. Овакви објекти не могу служити за трајно стамбено збрињавање породица и не могу бити прикључени на водовод.

Канализација у насељу постоји. Прикључак је омогућен свим стамбеним објектима у насељу осим оних привремених, безусловних (бараке и контејнери).

Што се електрификације тиче, у насељу постоји изграђена надземна електрична мрежа. Свим објектима је омогућен приступ мрежи. Јавна расвета постоји у насељу. Становници насеља греју се на чврсто гориво или на струју. Они савременији објекти имају и етажно грејање. Насеље је у систему одношења комуналног отпада.

Структура постојећих објеката у насељу "Марко Орловић"

Стамбени објекти у подстандардном делу насеља "Марко Орловић" су доброг бонитета. Од укупно 400 колико их је у подстандардном делу блока, 300 објеката је потпуно завршено. Остали су недовршени у смислу да нису опремљени купатилима и немају завршене фасаде. Око 20 објеката су бараке и контејнери који се морају раселити и трајно стамбено збринуту у објекте условне за функционално становање.

С обзиром да се ради о насељу изграђеном у близини градског центра, хигијенски услови су задовољавајући. Иако у већини објеката постоје изграђена купатила, има објеката који нису опремљени овим просторијама. У насељу има изграђено неколико спољашњих тоалета, али у нехигијенском неформалном делу насеља.

Генерално, у насељу је структура објеката задовољавајућа. У мањем броју објеката (око 20 објеката) је потребно интервенисати у смислу завршних радова и опремања. Око 20 породица, настањених у баракама и контејнерима је потребно раселити и трајно стамбено збринуту. У том смислу је потребно одредити се за одговарајуће стамбене моделе за побољшање становања Рома, односно планирати могуће пројектне активности, интервенције и инвестиције.

Дакле, једно од значајних питања насеља "Марко Орловић" је питање легализације. Иако је насеље старо преко 300 година мали број објеката је легализован. Проблем представља чињеница да Роми у овом насељу нису власници земљишта на којем су изградили своје куће, тако да тренутно не постоји правни оквир за легализацију објеката. Наиме, не постоји могућност проширења насеља, а постоји проблем пренасељености.

Предлог мера за насеље "Марко Орловић" утврђен од стране Завода за јавно здравље током санитарно – хигијенског надзора који је вршен 2022. године је следећи:

Неопходно је извршити санацију неплански насталог стамбеног насеља, односно урбану обнову и комуналну санацију, са циљем да се реконструише и рехабилитује деградирани простор, а у циљу стварања услова за рационално коришћење простора што би утицало на побољшање квалитета живота становништва, чиме се смањују ризици по људско здравље и животну средину.

Како је земљиште у насељу у великој мери угрожено нагомиланим отпадом, иако постоји организовано одвожење смећа, постоји проблем и изливања отпадних вода, потребно је континуирано радити дератизацију.

Насеље Пањевац

Насеље "Пањевац" је изграђено 1960. године и налази се на периферији града. Простире се на површини од око 17 хектара и има између 30-40 стамбених објеката у којима живе ромске породице. То је друго по величини ромско насеље у Крушевцу и има око 200 житеља. Већа

површина земљишта непосредно уз изграђени део насеља, око 3 хектара, је неизграђена и повољна за урбанизацију и изградњу, осим у заштитној зони испод коридора високонапонских далеководова.

Насеље је спонтано изграђено, инфраструктурно неопремљено и нехигијенско. До насеља постоји асфалтирана улица, али кроз само насеље су коридори земљаних путева и стаза или уопште не постоје приступне стазе. Услед атмосферских падавина долази до плављења делова насеља, па је приступ у одређеним периодима немогућ.

Половина кућа је доброг бонитета, грађена од цигле и блока, а половина је од блата и прућа, такозване "чакмаре". Објекти су углавном приземни, највећи број је оних од само једне просторије, док само један објект има изграђен спрат.

Већи део насеља Пањевац нема водоводну и канализациону мрежу, има приступ електричној мрежи, али је лош квалитет објеката и несигуран статус објеката на парцели. Насеље нема адекватан приступ саобраћајницама, јавним сервисима и адекватне услове локације/терена. Сходно наведеним карактеристикама, насеље има статус подстандардног насеља. Критеријуми који одређују подстандардност насеља су дати у следећој табели.

Табела број 27 - Критеријуми подстандардности ромског насеља Пањевац у Крушевцу

КРИТЕРИЈУМИ ПО ДЕФИНИЦИЈИ	СТАЊЕ
Адекватан приступ води за пиће	Има
Адекватан приступ канализацији	Нема
Адекватан приступ електричној мрежи	Има
Адекватан приступ саобраћајницама	Нема
Адекватне услове терена/локације	Нема
Адекватан приступ јавним сервисима	Нема
Лош структурални квалитет стамбених јединица	Има
Пренасељеност	Није пренасељено
Несигуран правни статус објекта на парцелама	Несигуран

Извор: Подаци са терена

Локација на којој се налази насеље Пањевац је у обухвату Генералног плана Крушевац 2021. Земљиште на којем су изграђени објекти је већим делом државна својина на којем су породице нелегално изградиле стамбене објекте (57,14%). У приватном власништву породице је мањи број парцела (9,52%). Власништво на неким парцелама није укњижено на породицу, већ се води на друга приватна лица (33,33%).

За насеље Пањевац је израђен План детаљне регулације, чиме су се стекли услови за даље инфраструктурно унапређење насеља.

Подстандардни део насеља се спонтано формирао. Куће су изграђене без претходно формиране уличне матрице. Локација на којој је насеље настајало није било претходно инфраструктурно опремљено, а тај проблем још увек није решен.

У насељу је изграђена водоводна мрежа, али не до свих објеката, а већи део насеља нема канализацију. Користе се септичке јаме, најчешће само ископане рупе. Систем канала за одводњу атмосферских вода у насељу не постоји.

Што се електрификације тиче у насељу постоји изграђена надземна електрична мрежа. Јавна расвета у већем делу насеља постоји. Становници насеља греју се на чврсто гориво.

Насеље је у систему одношења комуналног отпада.

До насеља се долази асфалтираним путем, а кроз насеље постоје неасфалтиране улице и неколико земљаних путева и стаза.

Структура постојећих објеката у насељу Пањевац

Стамбени објекти у подстандардном делу насеља **Пањевац** су лошег бонитета. Од укупног броја објеката, колико их је у подстандардном делу блока, само 2 објекта су потпуно завршена. Остали су недовршени у смислу да нису опремљени купатилима и немају завршене фасаде и мале су корисне површине. Више објеката су лошег грађевинског бонитета и потребно их је потпуно реконструисати, заменити новим безбедним објектима.

С обзиром да се ради о насељу изграђеном спонтано, илегално на инфраструктурно неопремљеној локацији, хигијенски услови су забрињавајући. У целом насељу само у 6 кућа постоји изграђено купатило.

Генерално, у насељу је структура објеката задовољавајућа. Одређени број објеката је потпуно завршен и услован за становање, део објеката је незавршено, али се у њима станује, док је један објекат у изградњи. У том смислу је потребно одредити се за одговарајуће стамбене моделе за побољшање становања Рома, односно планирати могуће пројектне активности, интервенције и инвестиције.

У насељу "Пањевац" житељи су релативно и корисници и власници земљишта, јер поседују Уговоре о куповини који би требало да се укњиже. Око самог насеља постоји слободно земљиште, те постоји могућност проширења насеља.

Све институције из области здравства, школства, локалне самоуправе, снабдевања удаљене су више од 1 km.

На основу санитарно – хигијенског надзора који је вршен од стране Завода за јавно здравље током 2022. године, констатовано је следеће:

- 80% објеката за становање је изграђено од цигле, а 20% су чакмаре - блато
- висина зидова испод 2 метра је 55%, а преко 2 метра је 45%, без олука, подрума, у 58% објеката не постоји димњак
- у 60% објеката обрада унутрашњих зидова је од малтера
- у 40% објеката под је од земље, бетон у 32% случајева, даске у 10% случајева и 18% плочице
- у 30% случајева објекти имају по једну просторију, 30% објеката има по две просторије, 16% има три просторије и у 31% случајева објекти имају више од три просторије
- у 82% објеката прозори су застакљени, а у 50% случајева прозори су мање површине од 1m², до 2 m² 50%
- у 10% случајева у објектима је по један кревет, у 22% случајева по два кревета, у 43% по три кревета и више од три кревета је у 25% случајева
- у 100% случајева као вештачко осветљење се користи електрична енергија
- у 27% случајева стамбени објекат је прикључен на водоводну мрежу, у 13% случајева имају купатила, а у 80% случајева постоји точеће место у дворишту, док 7% домаћинстава доноси воду са неког другог извора
- у 58% случајева нужник постоји, у 20% је од чврстог материјала, у 100% је са даском без испирања. Пражњење нужника се врши једном годишње у 15% случајева, а у 85% случајева се затрпава.

Удаљеност нужника је у 70% случајева до 3m од објекта за становање. Дезинфекција нужника се не врши и не постоје услови за прање руку.

- у 70% случајева постоје разливане воде по дворишту

- Кућно смеће се у 10% случајева одлаже на одређено место ван куће, а било где у 65% случајева.

Предлог мера за насеље Пањевац утврђен од стране Завода за јавно здравље током санитарно – хигијенског надзора који је вршен 2022. године је следећи:

У насељу Пањевац би требало урадити следеће:

- обезбедити мобилно јавно купатило у надлежности одговарајуће јавне установе и запослити припадника Ромске националности на одржавању истог

- уклонити дивље депоније, поставити контејнере, извршити насипање пута.

Читлук 1 ("уз пут")

Стање

Насеље је уз магистрални пут Крушевац - Краљево, и прикључено је на водоводну мрежу, електро - мрежу, канализацију. Постоји организовано одношење смећа. Институције из области здравства, локалне самоуправе и школа удаљене су више од 1 km, као и продавница са прехранбеном робом. У насељу је 28 објеката са 36 домаћинстава и 110 становника по наводима житеља.

На основу санитарно – хигијенског надзора који је вршен од стране Завода за јавно здравље током 2022. године, констатовано је следеће:

- 85% објеката за становање је изграђено од цигле, а 15% су чакмаре - блато

- висина зидова испод 2 метра је у 43% случајева, а преко 2 метра је 57%, без олука, подрума, у 23% објеката не постоји димњак, а 80% објеката нема темељ

- у 100% објеката обрада унутрашњих зидова је од малтера, а у 20% објеката под је од земље

- у 15% случајева објекти имају по једну просторију, 35% објеката има по две просторије, а 50% објеката има по три просторије

- у 98% објеката прозори су застакљени, а у 35% случајева прозори су мање површине од 1m²

- у 40% случајева у објектима је по два кревета, а у 60% случајева више од три

- у 100% случајева као вештачко осветљење се користи електрична енергија

- у 60% случајева стамбени објекат је прикључен на водоводну мрежу, а у 80% случајева постоји точеће место у дворишту, док 3% домаћинстава доноси воду са неког другог извора

- у 35% случајева објекти имају купатило

- у 80% случајева нужник постоји, у 40% је од чврстог материјала, у 100% је без испирања. Пражњење нужника се врши једном годишње у 60% случајева.

- Удаљеност нужника је у 100% случајева до 3m од објекта за становање. Дезинфекција нужника се не врши и не постоје услови за прање руку.

- у 82% случајева постоје разливане воде по дворишту

- Кућно смеће се у 40% случајева износи у контејнере, у 50% случајева на одређено место ван куће, а било где у 10% случајева.

Предлог мера за насеље Читлук 1 утврђен од стране Завода за јавно здравље током санитарно – хигијенског надзора који је вршен 2022. године је следећи:

- направити терен за спортске и рекреативне активности деце
- ДДД послове спроводити континуирано
- извршити едукацију Ромске популације о правилном разврставању и даљем третману отпада (метал, картон, акумулатори, органски отпад...).

3.3.4 Здравствена заштита

Када је у питању здравствена заштита ромске популације може се констатовати следеће:

- Нема података о броју Рома и Ромкиња на територији града Крушевца који не поседују здравствену књижицу, нити података о броју Рома и Ромкиња који немају изабраног лекара
- На постоји размена података са здравственом медијаторком, јер не постоји сагласност Министарства здравља
- Нема података о обављеним гинеколошким прегледима којима су обухваћене жене ромске националности
- Нема података о обављеним систематским прегледима ромске деце
- Нема података који се односе на имунизацију ромске популације
- Нема података о патронажним посетама (пре и постнатално) мајки и деце ромске националности
- Нема података о редовним прегледима трудница ромске националности у амбуланти
- Нема података о редовним прегледима ромске деце у развојном саветовалишту
- Нема података колико је ромских адолесцената користило услуге саветовалишта за младе.

Акције које спроводи Дом здравља, такозвани *“Превентивни прегледи“*, имају за циљ да превентивно делују, односно да брже и у пријатнијој атмосфери омогуће грађанима да провере опште здравствено стање. Тешко покретне пацијенте и старачка домаћинства обилази теренска екипа, лекар и сестра и сви прегледи и дијагностички тестови се обављају у кућним условима. Становницима преко 45 године старости ради се и Скрининг на дијабет типа 2. Све здравствене услуге обављају се и становништву без здравственог осигурања.

Превентивни прегледи и скрининг прегледи становништва су обавезан део свакодневних услуга у Дому здравља Крушевац.

У току 2023. и 2024. године рађене су акције превентивних прегледа викендом у организацији Министарства здравља.

3.3.5 Социјална заштита

У 2023. години од стране Центра за социјални рад евидентирано је 17.326 корисника социјалне заштите (7.205 жена и 10.121 мушкараца), што представља 15,25% укупног броја становника.

Табела број 28 – Укупан број корисника на евиденцији Центра за социјални рад

Старосна група	2020.		2021.		2022.		2023.	
	Укупно	Жене	Укупно	Жене	Укупно	Жене	Укупно	Жене
Деца	4659	2130	4271	1953	4252	1965	1966	842
Млади	1666	851	1597	798	1754	828	1301	566
Одрасла лица	8957	5227	8712	5138	9165	5419	8346	5103
Старији	4567	2881	4847	3045	5462	3408	5713	3610
Укупан број лица	19849	11089	19427	10934	20633	11620	17326	10121

Извор: Подаци Центра за социјални рад

Од укупног број корисника који се налазе на евиденцији Центра за социјални рад, 1.332 корисника је ромске националности (554 Рома и 778 Ромкиња), што представља 7,69% од свих корисника социјалне заштите, односно 64,57% укупног броја грађана ромске националности.

Табела број 29 – Укупан број корисника ромске националности на евиденцији Центра за социјални рад

Старосна група	2020.		2021.		2022.		2023.	
	Укупно	Жене	Укупно	Жене	Укупно	Жене	Укупно	Жене
Деца	459	233	436	220	443	226	347	164
Млади	128	76	115	73	111	75	86	57
Одрасла лица	761	471	757	467	778	477	733	460
Старији	145	85	147	85	154	90	166	97
Укупан број лица	1493	865	1455	845	1486	868	1332	778

Извор: Подаци Центра за социјални рад

Из табеле се може уочити да се број корисника ромске националности на евиденцији Центра за социјални рад смањује.

Не постоји евиденција по новом програму Центра за социјални рад о броју корисника новчане социјалне помоћи ромске националности.

Такође не постоји ни евиденција о броју лица која имају остварено право на пријаву места пребивалишта на адреси Центра за социјални рад.

Услуге социјалне заштите

На територији града Крушевца постоје следеће услуге социјалне заштите:

- Помоћ у кући
- Лични пратилац детета
- Породични едукативни – центар (Саветовалиште и "Клуб за младе" - превентивни рад)

- Дневни боравак за одрасле са телесним инвалидитетом, односно интелектуалним тешкоћама.

Помоћ у кући

Услуга Помоћ у кући обезбеђује се одраслим и старијим лицима, са сврхом задовољавања њихових свакодневних егзистенцијалних потреба. Циљ помоћи у кући је подршка корисницима у очувању и унапређењу квалитета живота.

Геронтодомаћице реализују активности услуге Помоћ у кући, по акредитованом програму обуке, у складу са индивидуалним планом услуге. Уз њихову помоћ корисницима се омогућава да живе у својим домовима (природном окружењу) и учествују у активностима дневног живота.

Просечан број корисника услуге Помоћ у кући је у 2023. години износио 582 корисника и то 209 мушког и 373 женског пола. Тренутни број корисника услуге Помоћ у кући је 677 корисника и то 245 мушког и 432 женског пола.

Статистика корисника по националној припадности се не води, али је процена да има 5 корисника услуге ромске националности.

Лични пратилац детета

У 2023. години просечан број корисника услуге Лични пратилац детета је износио 122 корисника и то 95 мушког и 27 женског пола. Сваки лични пратилац има једног корисника, тако да је број личних пратилаца једнак броју корисника.

Тренутни број корисника у оквиру услуге Лични пратилац детета је 150 корисника, од чега је по процени један корисник ромске националности. Када су у питању лични пратиоци деце од тренутног броја који износи 150, два лична пратиоца су ромске националности.

Породични едукативни центар – Саветовалиште

Услуга "Породично – едукативни центар" – Саветовалиште се односи на пружање саветодавно - терапијских и социјално едукативних услуга појединцима и породицама кроз примарне и секундарне, превентивне и едукативне активности.

На проблемима брака и породице, у периоду 01.01 до 31.12.2023. године, Саветовалиште је радило са 253 клијента у решавању брачних, породичних и других проблема и пружено је 625 услуга – саветовање, породична терапија, превентивне активности и друге саветодавне и едукативне услуге.

За помоћ самоиницијативно, обратило се 212 клијената, и са њима је рађено кроз 493 сеансе.

По упуту водитеља случаја из Центра евидентирано је 29 клијената и са њима је рађено кроз 94 сеансе.

У раду на развојним проблемима деце и младих и проблемима родитељства, односа међу вршњацима и између ученика и наставника, пружан је непосредан саветодавно - терапијски рад, са децом и родитељима у 12 случајева, кроз 38 услуга. Индивидуално саветовање примењено је у 123 случајева, саветодавно усмеравање породице у 88 и породична терапија у 42 случаја.

Током 2023. године су два брачна пара ромске националности користила саветодавно – терапијске услуге Саветовалишта, док тренутно један брачни пар користи саветодавно – терапијске услуге Саветовалишта.

Породични едукативни центар – "Клуб за младе"

У саставу Центра за социјални рад, од 2016. године делује "Клуб за младе", као проширење постојеће услуге Породично - едукативни центар. Услуга "Породични – едукативни центар" коју спроводи Центар за социјални рад Крушевац је намењена деци и младима са територије града Крушевца која су у ризику и са поремећајима у понашању, као и члановима њихових породица, а у циљу превазилажења неприхватљивог облика понашања, заштите и унапређења њиховог положаја, кроз превентивни рад.

Реализација програма услуге "Клуба за младе" одвија се у два правца:

- У непосредном раду са децом и младима, у простору "Клуба", где се примењују методе индивидуалног и групног рада, саветодавног рада са децом и породицом и социо-терапијске активности,
- Радом у заједници - који повезује све релевантне сарадничке институције, са јединственим циљем помоћи младима и породици у целини - организовањем трибина, радионица и интерактивних предавања за децу и родитеље у школама.

"Клуб за младе" развија концепт мултидисциплинарног приступа у циљу превентивног деловања и упознавања младих са битним карактеристикама развоја у периоду адолесценције, тешкоћама и проблемима који се јављају у овом периоду као и са начинима савладавања ових тешкоћа.

Младима се пружа помоћ у сналажењу у средини у којој живе и делују, у њиховом успешнијем остваривању емоционалних и социјалних односа и сопствене индивидуалности и самосталности.

У оквиру "Клуба за младе" је у 2023. години просечан број корисника 621, од тога је 314 мушког и 307 женског пола, при чему је 6 корисника ромске националности на саветодавно – терапијском раду.

Дневни боравак за одрасле са телесним инвалидитетом, односно интелектуалним тешкоћама

У оквиру услуге Дневни боравак за одрасле са телесним инвалидитетом, односно интелектуалним тешкоћама пружају се социјалне, едукативне и услуге подршке и помоћи у активностима свакодневног живота особама којима је потребна помоћ и надзор. Дневни боравак омогућава укљученим особама да уче и развијају вештине, као и да увећавају способности. Дневни боравак је услуга која се намеће као неопходност у животу особа са сметњама у развоју. Ова услуга им омогућава задовољавање животних потреба (излазак, дружење, оспособљавање за самостално функционисање итд). Услуга је лиценцирана за 15 корисника, при чему нема корисника ромске националности.

3.4 Политике и праксе локалне управе и локалних институција

Град Крушевац издваја посебна средства за унапређивање положаја Рома и то:

- 2020. године - 2.500.000 динара
- 2021. године – 2.300.000 динара
- 2022. године – 2.600.000 динара
- 2023. године – 3.400.000 динара

- 2024. године – 4.490.000 динара

3.4.1 Образовање

Град Крушевац издваја финансијска средства из буџета за уџбенике, ужину, превоз и стипендије, а што је приказано у следећој табели.

Табела број 30: Издвајања финансијских средстава из буџета Града за пружање подршке ученицима и студентима у образовном систему (у РСД)

Школска година	Издавања	Уџбеници	Ужина	Превоз ученика средњих школа	Стипендије за средњошколце	Стипендије за студенте
2020/2021	Укупно издвојена средства (РСД)	7.000.000	3.000.000	5.950.000	850.000	880.000
	Укупан број деце	789	575	245	17	11
	Број деце ромске националности	Не води се евиденција по националној припадности	190	30	Не води се евиденција по националној припадности	Не води се евиденција по националној припадности
2021/2022	Укупно издвојена средства	7.000.000	3.000.000	7.400.000	600.000	960.000
	Укупан број деце	758	510	239	12	12
	Број деце ромске националности	Не води се евиденција по националној припадности	170	24	Не води се евиденција по националној припадности	Не води се евиденција по националној припадности
2022/2023	Укупно издвојена средства	8.400.000	3.750.000	8.500.000	450.000	1.200.000
	Укупан број деце	751	480	251	9	15
	Број деце ромске националности	Не води се евиденција по националној припадности	160	26	Не води се евиденција по националној припадности	Не води се евиденција по националној припадности
	Укупно издвојена средства	8.400.000	4.500.000	10.700.000	2.310.000	1.360.00

2023/2024	Укупан број деце	769	495	301	35	20
	Број деце ромске националности	Не води се евиденција по националној припадности	165	21	Не води се евиденција по националној припадности	Не води се евиденција по националној припадности

Извор: Подаци из Одлуке о буџету града Крушевца

Финансијска средства намењена имплементацији Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2021 – 2023. године који је Закључком Привременог органа града Крушевца I број 022-485/2023 од 24.11.2023. године продужен до 2025. године су трошена у складу са Правилником о условима и поступку за остваривање права предвиђених Локалним акционим планом за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2021 – 2023. године ("Службени лист града Крушевца", број 2/21). Овим Правилником су утврђени критеријуми и прописан је поступак за остваривање права ученика ромске националности предвиђених Локалним акционим планом за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца и то:

4. бесплатан превоз ученика средњих школа,
5. бесплатне ужине за ученике основних школа,
6. поклон пакети за ученике основних школа.

Право на бесплатан превоз

Правилником је утврђено да право на бесплатан превоз остварује ученик из материјално угрожене породице где приходи по члану домаћинства не прелазе цензус за остваривање права на дечији додатак, односно ученик који је корисник права на дечији додатак или права на новчану социјалну помоћ; као и ученик који има просечну оцену од 3,00 до 5,00, при чему је услов да ученик редовно похађа школу. Наиме, Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца утврђује право на бесплатан превоз и доноси Одлуку о финансирању превоза ученика, а на основу званично потписаних и оверених предлога средњих школа за сваког ученика понаособ са образложењем.

По утврђивању наведеног права, Одељење за друштвене делатности израђује спецификацију релација и обраћа се Одељењу за јавне набавке за покретање поступка јавне набавке. Одељење за јавне набавке спроводи поступак јавне набавке. По окончању поступка јавне набавке врши се избор најповољнијег понуђача са којим се закључује Уговор. Након склапања Уговора, Одељење за друштвене делатности доставља најповољнијем понуђачу списак ученика који садржи име и презиме ученика, ЈМБГ и релације на којима ученици путују у циљу израде годишњих карата за превоз ученика. Након израде годишњих карата најповољнији понуђач доставља годишње карте Одељењу за друштвене делатности које годишње карте прослеђује ученицима.

Право на бесплатне ужине

Правилником је утврђено да право на бесплатне ужине остварује ученик из материјално угрожене породице где приходи по члану домаћинства не прелазе цензус за остваривање права на дечији додатак, односно ученик који је корисник права на дечији додатак или права на новчану социјалну помоћ, при чему је услов да ученик редовно похађа школу. Наиме, Савет за социјално

укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца утврђује право на бесплатне ужине и доноси Одлуку о финансирању ужина, а на основу потписаних и оверених предлога школа који садржи образложење за сваког ученика понаособ.

Одељење за друштвене делатности израђује спецификацију за бесплатне ужине, на основу анализе тржишних цена. На основу достављене спецификације Одељење за јавне набавке покреће поступак набавке и врши избор најповољнијег понуђача са којим се закључује Уговор. Након закључења Уговора, најповољнији понуђач врши испоруку ужина школама које ужине достављају ученицима.

Поклон пакети за ученике основних школа

Правилником је утврђено да право на бесплатне поклон пакете остварује ученик из материјално угрожене породице где приходи по члану домаћинства не прелазе цензус за остваривање права на дечији додатак, односно ученик који је корисник права на дечији додатак или права на новчану социјалну помоћ, при чему је услов да ученик редовно похађа школу. Наиме, Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца утврђује право на бесплатне поклон пакете и доноси Одлуку о финансирању поклон пакета, а на основу потписаних и оверених предлога школа који садржи образложење за сваког ученика понаособ.

Одељење за друштвене делатности израђује спецификацију садржине пакета на основу анализе тржишних цена и захтевом се обраћа Одељењу за јавне набавке у циљу избора најповољнијег понуђача. Након избора најповољнијег понуђача закључује се Уговор са најповољнијим понуђачем. По закључењу Уговора, Одељење за друштвене делатности организује превоз поклон пакета до школа који се достављају ученицима.

Током 2024. године је уместо поклон пакета, предвиђена подела школског прибора свим ученицима ромске националности основних школа.

Када је предшколско образовање у питању, предшколске установе организују полудневне програме за децу узраста од 4,5 – 5,5 година који су финансирани од стране јединице локалне самоуправе.

Град Крушевац није идентификовао потребе кроз анализу за укључивање ромске деце у различите програме образовања.

На подручју града Крушевца основне и средње школе углавном не спроводе програме едукације о правима ромске деце, културолошким специфичностима, тешкоћама које отежавају редовно похађање наставе, учење и напредовање.

Међутим, неке од основних школа су имале одређене пројекте који се односе на едукацију о правима ромске деце, културолошким специфичностима, тешкоћама које отежавају редовно похађање наставе, учење и напредовање и то:

У периоду од 2020 - 2023 године ОШ "Доситеј Обрадовић" учествовала је у пројекту "Квалитетно образовање за све" који се спроводио у оквиру заједничког програма Европске уније и Савета Европе. Пројекат се бавио компетенцијама за Демократску културу у циљу сузбијања свих облика дискриминације у образовању.

У периоду од 2021 – 2023 године ОШ "Доситеј Обрадовић" учествовала је у пројекту "Премошћавање дигиталног јаза у Србији за најугроженију децу" који је спроводио УНИЦЕФ и Центар за образовне политике у сарадњи са Министарством просвете.

У школској 2020/21. години, као и у 2021/22. години ОШ "Свети Сава" Читлук је учествовала у пројекту "Отворено о дискриминацији" у организацији удружења "Романи Цикна".

У ОШ "Свети Сава" се негује култура заједништва, толеранције, једнакости и прихватања различитости. У свим школским активностима учествују сва деца, како ромске, тако и других националности, као и деца са сметњама у развоју.

У школској 2023/2024. години ШОСО "Веселин Николић" је учествовала у програму обуке "Школа као мотивациона средина за ромске ученике", у организацији Завода за унапређење образовања и васпитања у сарадњи са Центром за едукацију Рома и етничких заједница (ЦЕРЕЗ).

3.4.2 Становање

Град Крушевац није успоставио систем за пружање правно - техничке помоћи Ромима и Ромкињама у циљу регулације имовинског и правног статуса објеката.

Град Крушевац није планирао мере за унапређење постојећих објеката у којима живе Роми и Ромкиње.

У граду Крушевцу не постоји програм за изградњу социјалних станова.

Током 2015. године је израђен План детаљне регулације за насеље Пањевац и на седници Скупштине је усвојен. Мобилни тим за инклузију Рома града Крушевца је координирао целокупан процес израде у који су били укључени и житељи ромског насеља Пањевац.

Током 2015. године је у оквиру пројекта "Овде смо заједно – Европска подршка за инклузију Рома" ЕУ финансирала израду техничке документације за изградњу и реконструкцију водоводне и канализационе мреже, изградњу атмосферске канализације и изградњу саобраћајница у улицама Каницовој, Звечанској и Приштинској у ромском насељу Пањевац у Крушевцу.

Током 2020. године је рађен План детаљне регулације за ромско насеље "Марко Орловић" и донета је Одлука о усвајању Плана детаљне регулације за ромско насеље "Марко Орловић" на мартовској седници скупштине Града 2021. године, чиме су се створили услови за даље инфраструктурно уређивање насеља.

3.4.3 Запошљавање

Град Крушевац у оквиру Локалног акционог плана за запошљавање издваја финансијска средства за финансирање мера активне политике запошљавања.

Преглед издвајања дат је у следећој табели:

Табела број 31: Издвајања за мере активне политике запошљавања

Година	Укупно (РСД)	Из буџета ЈЛС (РСД)	Из буџета РС – НСЗ (РСД)
2021.	37.333.333,43	21.000.000	16.333.333,43
2022.	37.333.333,43	21.000.000	16.333.333,43
2023.	37.333.333,43	21.000.000	16.333.333,43
2024.	33.333.333,43	17.000.000	16.333.333,43

Извор: Подаци из Одлуке о буџету града Крушевца и подаци Националне службе за запошљавање

У оквиру ових мера нису посебно издвојена средства за мере активне политике запошљавања за кориснике ромске националности, али су Роми били укључени у ове мере.

Табела број 32: Преглед броја корисника мера активне политике запошљавања по врстама подстицања запошљавања

Година	Врсте подстицања запошљавања Мере/активности	Укупан износ средстава (РСД)	Број корисника мера		
			Укупан број корисника	Укупно Рома и Ромкиња	Број Ромкиња
2021	Самозапошљавање	9.000.000+8.647.058,82 Укупно 17.647.058,82	80	/	/
	Нова радна места	3.000.000+2.882.352,94 Укупно 5.882.352,94	29	/	/
	Стручна пракса	2.000.000+1.921.568,68 Укупно 3.921.568,68	15	/	/
	Стицање практичних знања	2.000.000+1.921.568,68 Укупно 3.921.568,68	9	/	/
	Приправници	1.000.000+960.784,31 Укупно 1.960.784,31	0	/	/
	Јавни радови	4.000.000+0 Укупно 4.000.000	25	/	/
	УКУПНО	21.000.000+16.333.333,43 УКУПНО 37.333.333,43	158	/	/
2022	Самозапошљавање	9.000.000+8.647.058,82 Укупно 17.647.058,82	68	/	/
	Нова радна места	3.000.000+2.882.352,94 Укупно 5.882.352,94	25	/	/
	Стручна пракса	2.000.000+1.921.568,68 Укупно 3.921.568,68	12	/	/
	Стицање практичних знања	2.000.000+1.921.568,68 Укупно 3.921.568,68	11	/	/
	Приправници	1.000.000+960.784,31 Укупно 1.960.784,31	0	/	/
	Јавни радови	4.000.000+0 Укупно 4.000.000	27	/	/
	УКУПНО	21.000.000+16.333.333,43 УКУПНО 37.333.333,43	143	/	/
2023	Самозапошљавање	9.000.000+8.647.058,82 Укупно 17.647.058,82	75	/	/
	Нова радна места	3.000.000+2.882.352,94 Укупно 5.882.352,94	13	/	/
	Стручна пракса	2.000.000+1.921.568,68	14	/	/

		Укупно 3.921.568,68			
	Стицање практичних знања	2.000.000+1.921.568,68 Укупно 3.921.568,68	8	/	/
	Приправници	1.000.000+960.784,31 Укупно 1.960.784,31	0	/	/
	Јавни радови	4.000.000+0 Укупно 4.000.000	0	/	/
	УКУПНО	21.000.000+16.333.333,43 УКУПНО 37.333.333,43	110	/	/
	УКУПНО ЗА ПЕРИОД ОД 2021-2023. ГОДИНЕ:	63.000.000+49.000.000,29 УКУПНО 112.000.000,29	411	/	/

Извор: Подаци Одељења за инвестиције, привреду и заштиту животне средине Градске управе града Крушевца и подаци Националне службе за запошљавање

У 2024. години је за мере активне политике запошљавања укупно издвојено 33.333.333,43 динара при чему је преглед издвајања дат у следећој табели:

Табела број 33: Преглед издвајања за мере активне политике запошљавања по врстама подстицања запошљавања У 2024. години

Мере активне политике запошљавања	Буџет града	Национална служба за запошљавање	Укупно
Приправници и волонтери	1.000.000	960.784,31	1.960.784,31
Стручна пракса	2.000.000	1.921.568,68	3.921.568,68
Стицање практичних знања	2.000.000	1.921.568,68	3.921.568,68
Субвенције за самозапошљавање	9.000.000	8.647.058,82	17.647.058,82
Субвенције за отварање нових радних места	3.000.000	2.882.352,94	5.882.352,94
УКУПНО	17.000.000	16.333.333,43	33.333.333,43

Извор: Подаци Одељења за инвестиције, привреду и заштиту животне средине Градске управе града Крушевца и подаци Националне службе за запошљавање

На подручју града Крушевца основна школа "Вук Караџић" спроводи формалне програме образовања одраслих. Наиме, Школа за образовање одраслих је издвојено одељење при ОШ "Вук Караџић" у којој је ангажован андрагошки асистент. Школа има 3 циклуса и то:

Први циклус 1-4 разред

Други циклус 5-6 разред

Трећи циклус 7-8 разред.

Сваки циклус траје по годину дана, што значи да се функционално основно образовање одраслих може стећи за 3 године.

Од школске 2022/2023. године приметно је повећан број полазника, а такође се број полазника повећао и у 2023/2024. години.

Табела број 34: Укупан број полазника у Школи за образовање одраслих

ЦИКЛУСИ	Школска Година	2020/21.	2021/22.	2022/23.	2023/24.
ПРВИ ЦИКЛУС	Мушкарци	12	6	9	8
	Жене	3	11	10	2
	Укупно	15	17	19	10
ДРУГИ ЦИКЛУС	Мушкарци	14	7	29	34
	Жене	11	15	13	18
	Укупно	25	22	42	52
ТРЕЋИ ЦИКЛУС	Мушкарци	20	10	31	38
	Жене	4	13	18	14
	Укупно	24	23	49	52
УКУПНО	Мушкарци	46	23	69	80
	Жене	18	39	41	34
	Укупно	64	62	110	114

Извор: Подаци Школе за образовање одраслих

У табели је наведен укупан број полазника Школе за образовање одраслих, од чега је 73% полазника ромске националне припадности.

Табела број 35: Број полазника ромске националности у Школи за образовање одраслих

ЦИКЛУСИ	Школска Година	2020/21.	2021/22.	2022/23.	2023/24.
ПРВИ ЦИКЛУС	Мушкарци	2	4	9	4
	Жене	12	9	9	2
	Укупно	14	13	18	6
ДРУГИ ЦИКЛУС	Мушкарци	11	5	21	27
	Жене	11	11	13	12
	Укупно	22	16	34	39
ТРЕЋИ ЦИКЛУС	Мушкарци	16	5	24	29
	Жене	4	8	14	9
	Укупно	20	13	38	38
УКУПНО	Мушкарци	29	14	54	60
	Жене	27	28	23	23
	Укупно	56	42	90	83

Извор: Подаци Школе за образовање одраслих

На подручју града Крушевца се не реализују неформални програми образовања одраслих.

3.4.4 Социјална заштита

У периоду од 2020. године до 2023. године, припадници ромске националности били су корисници следећих програма социјалне и дечије заштите који су финансирани из буџета Града:

1. Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца

За ове програме издвојено је укупно средстава:

- **2020. године - 2.500.000,00 РСД - 320 корисника (162 мушког пола и 158 женског пола) и то:**

Превоз ученика средњих школа ромске националности – 650.000 РСД – 30 корисника (18 мушког и 12 женског пола)

Ужина за ученике основних школа ромске националности – 1.650.000 РСД – 190 корисника (96 мушког и 94 женског пола)

Поклон пакети за ученике основних школа ромске националности - 200.000 РСД – 100 корисника (48 мушког и 52 женског пола)

- **2021. године – 2.300.000 РСД – 294 корисника (155 мушког пола и 139 женског пола) и то:**

Превоз ученика средњих школа ромске националности – 800.000 РСД – 24 корисника (14 мушког и 10 женског пола)

Ужина за ученике основних школа ромске националности – 1.100.000 РСД – 170 корисника (88 мушког и 82 женског пола)

Поклон пакети за ученике основних школа ромске националности - 200.000 РСД – 100 корисника (53 мушког и 47 женског пола)

- **2022. године – 2.600.000 РСД – 286 корисника (151 мушког пола и 135 женског пола) + 500 ромских породица и то:**

Превоз ученика средњих школа ромске националности – 900.000 РСД – 26 корисника (12 мушког и 14 женског пола)

Ужина за ученике основних школа ромске националности – 1.200.000 РСД – 160 корисника (83 мушког и 77 женског пола)

Поклон пакети за ученике основних школа ромске националности - 300.000 РСД – 100 корисника (56 мушког и 44 женског пола)

Санитарно – хигијенски надзор у ромским насељима – 200.000 РСД – 500 ромских породица

- **2023. године – 3.400.000 РСД - 286 корисника (148 мушког пола и 138 женског пола) + 500 ромских породица и то:**

Превоз ученика средњих школа ромске националности – 1.200.000 РСД – 21 корисника (11 мушког и 10 женског пола)

Ужина за ученике основних школа ромске националности – 1.475.000 РСД – 165 корисника (91 мушког и 74 женског пола)

Поклон пакети за ученике основних школа ромске националности - 325.000 РСД – 100 корисника (46 мушког и 54 женског пола)

Дератизација и дезинсекција у ромским насељима – 400.000 РСД – 500 ромских породица.

Корисници ромске националности највише су били заинтересовани за следеће програме/услуге социјалне заштите:

1. Новчана социјална помоћ,
2. Ужина за ученике,
3. Превоз ученика.

На подручју града Крушевца има једна Народна кухиња. Број корисника Народне кухиње на дневном нивоу износи:

- 2020. године – 650 корисника
- 2021. године - 650 корисника
- 2022. године - 650 корисника
- 2023. године - 650 корисника
- 2024. године – 700 корисника.

Сваки корисник Народне кухиње добија по један топли оброк и половину векне хлеба дневно и то шест дана у недељи, а храна се дели на 4 пункта:

Табела број 36: Број корисника Народне кухиње по пунктима

НАЗИВ ПУНКТОВА	БРОЈ КОРИСНИКА				
	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.
Ромско насеље "Марко Орловић"	220	220	220	220	250
Ромско насеље "Пањевац"	150	150	150	150	150
Месна заједница "Цар Лазар"	130	130	130	130	130
"Прва месна заједница"	150	150	150	150	170
УКУПНО	650	650	650	650	700

Извор: Подаци Црвеног крста Крушевца

На подручју града Крушевца није вршена анализа потреба Рома/Ромкиња за услугама социјалне заштите, али по искуству радника Центра за социјални рад, показало се да су Роми и Ромкиње највише заинтересовани за материјална давања.

Услуге у социјалној заштити су активности пружања подршке и помоћи грађанима и њиховим породицама ради побољшања, односно очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика, неповољних животних околности, као и развоја потенцијала корисника за самосталан живот.

Услуге које су утврђене градском Одлуком о правима и услугама у социјалној заштити су:

1. Породични едукативни центар
2. Помоћ у кући
3. Дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју
4. Дневни боравак за одрасла лица са инвалидитетом
5. Услуге неодложних интервенција и интервентног смештаја
6. Прихватилиште за децу и младе
7. Прихватилиште за одрасла и старија лица
8. Прихватилиште за жртве насиља у породици
9. Социјално становање у заштићеним условима
10. Становање уз подршку за младе који излазе из система социјалне заштите
11. Давање у закуп станова социјално угроженим лицима.

Поред процене да су Роми и Ромкиње највише заинтересовани за материјална давања, такође је приметно и интересовање за хранитељство. Хранитељске ромске породице су сарадљиве, одговорне у збрињавању деце, партнери стручним радницима како у Центрима, тако и у другим институцијама. Приликом реализације хранитељства, води се рачуна да деца буду из ромске популације. Уочено је да се ове породице тешко интегришу у систем због присутне дискриминације.

Такође је значајан податак да од укупног броја деце смештене у хранитељским породицама (деца без адекватног родитељског старања), 76% је из ромске популације.

3.4.5 Пројектне иницијативе на локалном нивоу

У следећој табели су наведени пројекти који су реализовани од стране организација цивилног друштва од 2020. године до данас, а који се баве решавањем проблема Рома (у различитим областима - образовање, запошљавање, становање, здравствена заштита, социјална заштита и сл.). Пројекти се финансирају углавном из донаторских средстава.

Табела број 37: Пројектне иницијативе на локалном нивоу

Назив пројекта	Носилац	Партнери	Период реализације	Циљ	Вредност пројекта и извори				
					РСД/ ЕУР/ УСД	Укупна вредност	Учешће ЈЛС	Други извор	Учешће др. извора
Проблем родно заснованог насиља над Ромкињама у Расинском округу	Удружење жена "Пешчаник"	Удружење грађана "Романи цикна"	Од 01.02.2019. до 30.04.2020. године	Допринос повећању видљивости проблема породичног и партнерског насиља над Ромкињама у Расинском округу	ЕУР	13.575	/	/	/
Повећање приступа и учешћа деце из Ромске заједнице у квалитетном основном образовању	Удружење грађана "Романипен" Крагујевац	5 партнерских удружења у Србији од којих и Удружење грађана "Ромско срце"	Од 01.08.2019. до 01.08.2020. године	Побољшан приступ образовању деци ромске националности нижег школског узраста у Србији	ЕУР	18.000	/	/	/
"За бољи положај Ромкиња Расинског округа"	Удружење грађана "Романи цикна"	/	2019-2021. године	Оснаживање капацитета жена, девојака и девојчица ромске националности како би се боље и успешније бориле против штетних норми, неједнакости, неправедности и дискриминације	ЕУР	63.000			

Назив пројекта	Носилац	Партнери	Период реализације	Циљ	Вредност пројекта и извори				
					РСД/ ЕУР/ УСД	Укупна вредност	Учешће ЈЛС	Други извор	Учешће др. извора
"Отворено о дискриминацији"	Удружење грађана "Романи цикна"	/	2020-2021. године	Развијање програма и добре праксе који доприносе превенцији и заштити од дискриминације Ромкиња и Рома у образовању	РСД	1.250.000			
"Књига поезије на српском и ромском, двојезично: Деца света/Çarac lumjaçe"	Удружење грађана "Романи цикна"	/	2021. година	Промоција ромске културе	РСД	20.000			
"Спортом до здравља"	Спортско друштво "Пролетер"	/	2021. година	Промоција спорта код ромске популације	РСД	50.000			
"Музичко наслеђе и традиција Рома у Крушевцу"	Ромски културни центар	/	2021. година	Промоција ромске културе	РСД	30.000			
"Ми хоћемо, ми можемо"	Удружење грађана "Ромско срце Крушевац"	/	Од 01.08.2021. до 30.06.2022. године	Подизање свести и оснаживање ромске заједнице и маргинализованих група путем едукације и економског оспособљавања	ЕУР	29.780			

Назив пројекта	Носилац	Партнери	Период реализације	Циљ	Вредност пројекта и извори				
					РСД/ ЕУР/ УСД	Укупна вредност	Учешће ЈЛС	Други извор	Учешће др. извора
"Спортном до здравља"	Спортско друштво "Пролетер"	/	2022. година	Промоција спорта код ромске популације	РСД	50.000			
"Бави се спортом и здраво живи"	Спортско друштво "Пролетер"	/	2023. година	Промоција спорта код ромске популације	РСД	100.000			
"Спортном до здравља"	Спортско друштво "Пролетер"	/	2024. година		РСД	250.000			

Извор: Подаци удружења на територији града Крушевца која се баве ромском популацијом

3.5 SWOT анализа

SWOT анализа (акроним од енглеских речи: *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats* - снаге, слабости, прилике, претње) је техника стратешког менаџмента путем које се уочавају стратешки избори довођењем у везу снага и слабости са шансама и претњама у екстерном окружењу. Помоћу SWOT анализе утврдићемо следеће:

- где смо најјачи тј. које су нам врлине;
- где смо најслабији и које су нам мане;
- који потенцијал имамо тј. где постоји слободан простор за раст и развитак и
- које нам опасности прете и у којој тачки смо најслабији.

SWOT анализа је урађена за пет области од укупно осам области Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022 – 2030. године и то за: образовање, запошљавање, здравље, становање и социјалну заштиту.

Када су у питању области: борба против циганизма као облика расизма, и дискриминације, сиромаштво и социјална искљученост и партиципација, исте ће бити интегрисане у 5 области које су обухваћене Локалним акционим планом за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 – 2027. године.

SWOT анализа је резултат радионица које су одржане са представницима заинтересованих страна и заснована је како на анализи доступних статистичких података (који су дати у овом документу), тако и на проценама којима су располагали представници заинтересованих страна.

Образовање

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Доступност свих нивоа образовања • Сарадња ПУ/школа са другим институцијама • Стручни кадар образовних институција • Додатна образовна подршка ромским ученицима • Рад 8 педагошких асистената • Постојање планова за транзицију и планова и мера против раног напуштања школовања • Васпитно образовно особље сензибилисано за рад са ромском децом и ученицима • Постојање школе за функционално основно образовање одраслих • Подршка родитељима ромских ученика • Постојање Савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња • Праћење деце и ученика до краја средњошколског образовања	<ul style="list-style-type: none"> • Непостојање педагошког асистента у Предшколској установи "Ната Вељковић" • Недостаје праћење ефеката предузетих мера • Недостају систематска истраживања потреба ромске деце, младих и родитеља • На индивидуалном нивоу постоји недовољна сензибилизација појединог наставног особља за рад са ромским ученицима у односу на њихову специфичну ситуацију и културолошке и језичке различитости

<ul style="list-style-type: none"> • Рад Клуба за младе при Канцеларији за младе • Значајна издвајања финансијских средстава за образовање ромске деце у образовном систему из буџета града • Добра сарадња са ромским организацијама цивилног друштва 	
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Донаторски програми који подржавају инклузију Рома • Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022–2030. године • Законске регулативе и Националне стратегије у области образовања • Системске мере – закони и правилници о додатној подршци ученицима у инклузивном образовању, као и препознавању облика дискриминације у образовању • Афирмативне мере за упис ромских ученика у средње школе и факултете • Менторска подршка ромским ученицима средњих школа • Едукације наставног кадра, деце и родитеља већинске популације 	<ul style="list-style-type: none"> • Миграције ромске популације • Лоши материјални услови ромске заједнице • Злоупотреба ромске деце (рани бракови, ангажовање у сезонским пословима) • Постојање стереотипа и предрасуда у образовању на индивидуалном нивоу • Недовољно препознавање потреба ромске заједнице од стране друштва у целини • Пад наталитета који узрокује смањење броја деце у образовном систему • Недовољни механизми за мониторинг и праћење реализованих мера • Недостатак финансијских средстава

Основне снаге у области образовања које је навела Радна група су доступност свих нивоа образовања за ромске ученике, добра сарадња свих образовних институција са другим институцијама. Ромским ученицима се пружа додатна образовна подршка. На територији града Крушевца постоји 8 педагошких асистената који пружају подршку ромским ученицима и њиховим породицама. У школама постоје планови за транзицију и планови и мере против раног напуштања школовања. Деца и ученици се прате до краја школовања у средњим школама. Школа за функционално основно образовање одраслих представља додатну снагу у образовању ромске популације, а такође је у оквиру ове школе ангажован и андрагошки асистент који пружа подршку образовању одраслих који су ромске националности.

И поред бројних снага, Радна група је навела и слабости. Педагошки асистент није ангажован у предшколској установи "Ната Вељковић" који би био значајна подршка деци ромске националности у предшколском образовању. У средњим школама постоји неопходност менторске подршке ученицима ромске националности. Рад са родитељима и старатељима деце је недовољан. У области образовања одраслих међусекторска сарадња је недовољна. Оно што се највише истакло је да недостају систематска истраживања потреба ромске деце, младих и родитеља, као и праћење ефеката предузетих мера, па се стога и не зна да ли су мере које се предузимају адекватне потребама и да ли дају жељене резултате. На индивидуалном нивоу постоји недовољна сензибилизација појединог наставног особља за

рад са ромским ученицима у односу на њихову специфичну ситуацију и културолошке и језичке различитости.

Посебне претње са којима се образовање ромске деце суочава су недостатак материјалних средстава, незаинтересованост образовних институција за реформске процесе у области инклузије Рома, стереотипи и предрасуде на индивидуалном нивоу наставног кадра, ученика и родитеља већинске популације. Од стране саме ромске заједнице, као претње су идентификоване миграције ромске популације, лоши материјални услови ромске заједнице и злоупотреба ромске деце (рани бракови, ангажовање у сезонским пословима).

Као шансе да се идентификоване слабости превазиђу, Радна група је, поред системских мера и законодавне регулативе, препознала и донаторске програме, афирмативне мере за упис ромских ученика у средње школе и факултете, менторску подршку ромским ученицима средњих школа, као и едукације наставног кадра, деце и родитеља већинске популације.

Препоруке Радне групе за област образовања (кључна питања на којима треба радити):

- Подизање свести родитеља ромске деце о важности образовања
- Рад са родитељима ромске деце
- Едукација за наставнике на тему дискриминације и оснаживања ромских ученика
- Промовисање успешних прича о образованим Ромима (кроз медије и трибине)
- Повећање партиципације ромске популације у области образовања.

Запошљавање

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Добра сарадња са НСЗ на републичком нивоу • Стручни кадрови НСЗ • Рад локалног Савета за запошљавање • Реализација ЛАП-а за запошљавање • Стабилно финансирање са локалног и републичког нивоа • Добра сарадња са осталим локалним институцијама и НВО • Добри капацитети НВО • Постојање програма за функционално основно образовање одраслих • Пасош компетенција као инструмент за идентификацију вештина 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољан број запослених у НСЗ • Ниска квалификациона структура Рома и Ромкиња • Недостатак мотивације за рад због ниске зараде и губљења права на НСП • Недовољна заинтересованост Рома за постојеће мере активне политике запошљавања • Неприлагођеност мера активне политике запошљавања ромској популацији (средства обезбеђења - менице, жиранти)
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Програми едукације, обука, доквалификације за потребе тржишта рада • Програми samozapošljavanja кроз донаторске пројекте • Подршка надлежних републичких органа развоју предузетништва • Роми и Ромкиње препознати као теже запошљива категорија становништва у Националној 	<ul style="list-style-type: none"> • Дискриминација и предрасуде приликом запошљавања • Недостатак финансијских средстава за програме запошљавања Рома и Ромкиња • Законска регулатива (губитак социјалне помоћи услед привременог радног ангажовања)

<p>стратегии запошљавања и развоја људских ресурса</p> <ul style="list-style-type: none"> • ЕУ фондови за запошљавање • Разноврсна понуда обука за тржиште рада – активационо мотивационе обуке, активно тражење посла, тренинг самоефикасности за дугорочно незапослене 	<ul style="list-style-type: none"> • Забрана запошљавања у државним органима • Неадекватни услови и лоше зараде у новоотвореним фабрикама • Миграције ромског становништва • Високообразовани Роми имају тешкоће у проналажењу формалног запослења • Непостојање података о броју запослених Рома у јавном сектору
--	---

Као снаге у области запошљавања у граду Крушевцу, препозната је добра сарадња НСЗ са републичким нивоом, стручан и посвећен кадар, добра сарадња са осталим локалним институцијама и ОЦД које у овој области имају добре капацитете.

У локалној самоуправи формиран је и ради Савет за запошљавање и реализује се ЛАП за запошљавање. Финансирање са локалног и републичког нивоа је стабилно. И поред тога, наведени су одређени проблеми у овој области, као што су недовољан број запослених у НСЗ, ниска квалификациона структура Рома и Ромкиња која отежава запошљавање, недостатак мотивације за рад због ниске зараде и губљења права на НСП, недовољна информисаност и заинтересованост Рома за постојеће мере активне политике запошљавања, али постоји и проблем неприлагођености мера активне политике запошљавања ромској популацији када су у питању средства обезбеђења (менице, жиранти и сл.).

Жене из породица са више деце су у тежем положају због недовољне укључености деце у вртиће, што им отежава и онемогућава запошљавање.

Као претње, наведене су дискриминација и предрасуде према Ромима приликом запошљавања, миграције ромског становништва и неадекватни услови и лоше зараде у новоотвореним фабрикама. Још је истакнут и недостатак финансијских средстава за програме запошљавања Рома и Ромкиња, законска регулатива (губитак социјалне помоћи услед привременог радног ангажовања) и забрана запошљавања у државним органима.

Као шансе да се уз унутрашње снаге превазиђу слабости и избегну претње, Радна група је навела доступност програма едукације, обука, доквалификације за потребе тржишта рада. Такође, добра сарадња локалне самоуправе, ОЦД и донаторских организација које финансирају запошљавање и samozapošljavanje Рома кроз пројекте (ГИЗ, ХЕЛП, ЕУ пројекти), као и подршка надлежних републичких органа развоју предузетништва, представљају значајан инструмент који треба користити у циљу већег запошљавања Рома и Ромкиња. Законска регулатива и стратешко опредељење Републике Србије иду у прилог бољем запошљавању Рома и Ромкиња, као и постојање разноврсне понуде обука за тржиште рада – активационо мотивационе обуке, активно тражење посла, тренинг самоефикасности за дугорочно незапослене.

Препоруке Радне групе за област запошљавања (кључна питања на којима треба радити):

- Запошљавање високообразованих Рома у јавном сектору
- Прилагођавање мера активне политике запошљавања ромској популацији (средства обезбеђења за samozapošljavanje).

Становање

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • План детаљне регулације за насеља "Марко Орловић" и Пањевац • Посвећеност локалне управе у решавању стамбених проблема ромске заједнице • Инфраструктурна опремљеност ромских насеља • Постојање планских докумената • Стручан кадар • Искуство у планирању уз поштовање традиције и начина живота ромске заједнице • Постојање иницијативе за решавање стамбених проблема ромске заједнице • Детаљне информације о свим објектима • Дератизација ромских насеља • Редовна контрола воде на јавним чесмама 	<ul style="list-style-type: none"> • Нерешени имовинско - правни односи као предуслов за легализацију објеката • Водоводна и канализациона мрежа делимично доступна у ромским насељима • Непостојање тачних демографских података • Недостатак финансијских средстава • Нелегално прикључивање на електро мрежу • Појединачно решавање проблема
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022–2030. године • Закон о озакоњењу објеката • Примена Закона о социјалном становању на локалу • Део земљишта на којем су ромска насеља је у власништву државе • Донаторска средства 	<ul style="list-style-type: none"> • Непостојање одговарајућих законских аката за глобално решавање стамбених питања ромских насеља (непосредна додела земљишта у државном власништву) • Недостатак локација и средстава за изградњу нових стамбених јединица • Неспровођење донетих националних стратегија • Истекао период важења националних стратегија које се односе на ову област • Компликована процедура легализације

Локална самоуправа је посвећена решавању стамбених проблема ромске заједнице. Инфраструктурна опремљеност ромских насеља је задовољавајућа и у њих се и даље улаже. Електрична мрежа постоји у сва три насеља, док канализациона и водоводна мрежа постоје у два од три насеља. Сва три насеља су у целости покривена просторном документацијом, просторним планом града, као и генералним урбанистичким планом, док се спровођење планова врши даљом разрадом. Стручни кадар локалне самоуправе има искуство у планирању уз поштовање традиције и начина живота ромске заједнице, а постоје иницијативе за решавање стамбених проблема ромске заједнице. Насупрот снагама заједнице у овој области, бројне су слабости и претње с којима се локална заједница суочава. Основне су: нерешени имовинско - правни односи као предуслов за легализацију објеката, непостојање тачних демографских података, недостатак финансијских средстава. Препреке за решавање стамбених услова ромске

заједнице су непостојање одговарајућих законских аката за глобално решавање стамбених питања ромских насеља (непосредна додела земљишта у државном власништву), недостатак локација и средстава за изградњу нових стамбених јединица, неспровођење донетих стратегија и компликована процедура легализације објеката.

Шансе за превазилажење ових слабости и препрека Радна група је видела у усвојеној националној стратегији социјалног укључивања Рома и Ромкиња у Републици Србији (2022-2030. године), Закону о озакоњењу објеката и примени Закона о социјалном становању на локалу. Такође, део земљишта на којем су ромска насеља је у власништву државе, што олакшава његово коришћење. Недостатак финансијских средстава могао би се превазићи донаторским средствима.

Препоруке Радне групе за област становања (кључна питања на којима треба радити):

- Побољшати услове становања Рома
- Легализација и решавање имовинско - правних односа као предуслов развоја инфраструктуре за квалитетно становање.

Здравље

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Доступност примарне здравствене заштите ромској заједници • Стручан кадар здравствених установа • Рад Савета за здравље • Усвојен План јавног здравља града Крушевца за период 2018 - 2025. године • Поливалентна патронажна служба – теренски рад, рад у породици и заједници • Рад здравствене медијаторке • Добра сарадња са осталим институцијама и невладиним сектором 	<ul style="list-style-type: none"> • Већи број неосигураних лица ромске популације - неоверене картице здравственог осигурања • Слаб одзив ромске популације на превентивне прегледе • Недовољно едукованих у ромској заједници за планирање породице • Непостојање планских истраживања и систематизованих података о здрављу Рома и Ромкиња • Неинформисаност о правима и обавезама из здравствене заштите
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Здравствено васпитни рад ЗЈЗ и патронажне службе • Учешће у пројектима домаћих и страних извора финансирања • Закон о здравственој заштити (обавезни видови здравственог осигурања) • Закон о правима пацијената • Могућност реализације програма здравственог васпитања у сарадњи са ромским НВО у насељима 	<ul style="list-style-type: none"> • Непостојање евиденције по националној припадности у области здравства што отежава праћење здравственог стања ромске популације • Недостатак пројеката финансираних од донатора или из средстава републичког буџета за унапређење здравља Рома • Нема континуитета у финансирању пројеката који су дали добре резултате

<ul style="list-style-type: none"> • Формализовање сарадње свих локалних актера ради бржег протока информација • Едукативни програми о менталном здрављу • Подизање нивоа знања и личне одговорности за доношење одлука о сопственом здрављу 	<ul style="list-style-type: none"> • Лоши хигијенски услови становања и низак животни стандард ромске популације • Епидемија заразних болести • Епидемија масовних незаразних болести
---	--

Здравствена заштита на територији града Крушевца, доступна је свим његовим становницима. У локалној самоуправи формиран је и активан Савет за здравље и усвојен је План јавног здравља. Поливалентна патронажна служба и здравствена медијаторка ангажовани су у раду на терену, раду у породици и заједници. Сарадња са осталим институцијама и цивилним сектором је добра. И поред добро организоване здравствене заштите, одређене слабости приметне су у раду са ромском популацијом. То су непоседовање личних докумената ромске популације (лична карта, здравствена књижица), неуредно оверавање здравствених књижица, слаб одзив на превентивне прегледе, недостатак планирања породице и недовољна употреба средстава контрацепције. Са аспекта надлежних институција, основне слабости су непостојање планских истраживања и систематизованих података о здрављу Рома и Ромкиња, као и неинформисаност о правима из здравствене заштите. Недовољно су чести превентивни прегледи у ромској заједници.

Идентификоване су претње које се односе на недостатак евиденције о ромској популацији у здравственом систему, недостатак финансијских средстава из републичког буџета за унапређење здравља Рома, као и континуитета у финансирању пројеката који су дали добре резултате. Лоши хигијенски услови становања и низак животни стандард ромске популације отежава рад на здравственој превенцији.

Поред повољне законодавне регулативе, шансе за превазилажење слабости су могућност реализације програма здравственог васпитања у сарадњи са ромским ОЦД у насељима, учешће у пројектима домаћих и страних извора финансирања, као и формализовање сарадње свих локалних актера ради бржег протока информација.

Препоруке Радне групе за област здравља (кључна питања на којима треба радити):

- Унапређење заинтересованости ромске популације за едукацију и превентивне прегледе
- Истраживање потреба ромске заједнице у области здравствене заштите
- Одговор на индивидуалне и опште здравствене потребе ромске заједнице

Социјална заштита

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Програм унапређења социјалне заштите за период 2025-2027. године • Правилник о организацији, нормативима и стандардизацији рада ЦСР, Одлука о правима и услугама у социјалној заштити града 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољан број извршилаца у систему социјалне заштите • Непостојање базе података о ромској заједници • Лоша образовна структура корисника која отежава остваривање права

<p>Крушевца и Правилници о пружању услуга социјалне заштите</p> <ul style="list-style-type: none"> • Стручно оспособљен кадар запослених у ЦСР • Знатна издвајања финансијских средстава за социјалну заштиту из градског буџета и наменских трансфера • Сарадња ЦСР са ЛС, институцијама и цивилним сектором • Добро развијене услуге социјалне заштите у локалној заједници • Доступност услуга социјалне заштите за све грађане • Добар увид у потребе ромске заједнице • Развијен систем хранитељства у ромским породицама 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољна информисаност Рома о правима из области социјалне заштите • Недовољна заступљеност Рома у локалним институцијама и њихово недовољно укључивање у процесе доношења одлука • Стереотипи и предрасуде према ромској популацији од стране већинског становништва
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Законска регулатива (Закон о социјалној заштити, Породични закон) • Закон о финансијској подршци породицама са децом • Могућност обезбеђивања додатних средстава (приступни и претприступни фондови) • Рад свих локалних актера на подизању нивоа свести циљне групе о значају образовања, здравствене заштите, запошљавања • Запошљавање ромског медијатора у ЦСР за пружање подршке ромској популацији у остваривању права и услуга у области социјалне заштите 	<ul style="list-style-type: none"> • Непостојање кровног стратешког документа у области социјалне заштите • Непостојање могућности праћења обухвата ромске популације у систему социјалне заштите • Неспровођење усвојених националних стратешких докумената • Предрасуде и стереотипи већинског становништва на индивидуалном нивоу • Неприлагођен програм за евиденцију ромских корисника • Забрана запошљавања у систему социјалне заштите

Стручни радници ЦСР, иако имају добар увид у потребе и проблеме ромске заједнице, немају базу података која се односи на кориснике по националној припадности, па тиме и не поседују прецизне податке о становништву ромске националности. Као посебне снаге у области социјалне заштите, препознат је стручно оспособљен кадар запослених у ЦСР, добра међусекторска сарадња, знатна издвајања финансијских средстава за социјалну заштиту из градског буџета и наменских трансфера, добро развијене услуге социјалне заштите у локалној заједници, као и доступност тих услуга свим грађанима.

Највећи проблеми у овој области, односе се на недовољан број извршилаца у систему социјалне заштите, лошу образовну структура корисника која отежава остваривање права, недовољну информисаност ромског становништва о правима из области социјалне заштите, а

са друге стране, постоје стереотипи и предрасуде према ромској популацији од стране већинског становништва. Такође је истакнута и слаба заступљеност Рома у локалним институцијама и њихово недовољно укључивање у процесе доношења одлука.

Као шансе за превазилажење слабости, Радна група је навела могућност обезбеђивања додатних средстава (приступни и претприступни фондови), заједнички рад свих локалних актера на подизању нивоа свести циљне групе о значају образовања, здравствене заштите, запошљавања. Такође се наводи и потреба да се повећа учешће представника ромске заједнице у доношењу одлука и ради на јачању свести о потреби заједничког деловања већинске и ромске заједнице на унапређењу социјалног статуса Рома. Радна група је посебно истакла потребу школовања и запошљавања младих Рома у систему социјалне заштите (социјални радници, медијатори), што би била значајна спона између стручних радника ЦСР и корисника.

Препоруке радне групе за област социјалне заштите (кључна питања на којима треба радити):

- Увођење партиципације корисника у услугама социјалне заштите (Помоћ у кући и слично), како би се растеретио буџет и обезбедила дугорочна одрживост услуга социјалне заштите
- Повећање удела ромске заједнице у услугама социјалне заштите кроз одговор на препознате потребе становништва.

4 ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Општи циљ Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња за период 2025 - 2027. године је унапређење социо економског положаја Рома и Ромкиња на територији града Крушевца кроз партиципацију, антидискриминацију и социјалну укљученост у све сфере друштвеног живота.

ЛАП има пет посебних циљева који доприносе остварењу општег циља, и то по један посебан циљ у свакој од пет кључних области релевантних за социјално укључивање ромске националне мањине - образовање, запошљавање, становање, здравствена и социјална заштита:

Посебан циљ 1: Повећање обухвата ромске популације на свим нивоима образовања.

Посебан циљ 2: Подизање нивоа запошљивости Рома и Ромкиња.

Посебан циљ 3: Побољшање услова становања у ромским насељима и пружање подршке у решавању имовинско - правних односа и озакоњењу бесправно саграђених објеката.

Посебан циљ 4: Повећати обухват ромског становништва у примарној здравственој заштити у здравственим услугама.

Посебан циљ 5: Повећати укљученост Рома и Ромкиња у локалне услуге социјалне заштите.

Посебни циљеви се остварују реализацијом већег броја мера у свакој посебној области, а њихова остварљивост се прати и мери на основу индикатора исхода, за које су утврђене базне и циљане вредности.

ОБРАЗОВАЊЕ

Посебан циљ 1: Повећање обухвата ромске деце на свим нивоима образовања

Мере:

- 1.1. Повећати обухват ромске деце до 5,5 година и њихових породица различитим програмима ПВО
- 1.2. Оснажити стручне капацитете васпитно образовног кадра да одговоре на образовне, развојне и културолошке потребе ромске популације
- 1.3. Обезбедити образовну и материјалну подршку ромским ученицима
- 1.4. Унапредити информисање, саветовање и подршку ученицима и родитељима ромске националности приликом уписа у основне школе, средње школе и на високошколске установе уз примену афирмативних мера, као и током похађања средње школе.

ЗАПОШЉАВАЊЕ

Посебан циљ 2: Подизање нивоа запошљивости Рома и Ромкиња

Мере:

- 2.1. Унапредити квалитет сензибилизације свих актера у области запошљавања Рома
- 2.2. Повећати број регистрованих привредних субјеката чији су оснивачи Роми, са фокусом на жене и младе ромске националне припадности
- 2.3. Информисати Роме и Ромкиње о активним мерама политике запошљавања

2.4. Укључити Роме и Ромкиње у програме формалног и неформалног образовања за подизање компетенција за радно ангажовање.

СТАНОВАЊЕ

Посебан циљ 3: Побољшање услова становања у ромским насељима и пружање подршке у решавању имовинско - правних односа и озакоњењу бесправно саграђених објеката

Мере:

- 3.1. Побољшати инфраструктуру у насељима Пањевац и Читлук
- 3.2. Обезбедити правну и техничку помоћ лицима ромске националности при решавању имовинско - правних односа у поступку озакоњења стамбених објеката
- 3.3. Побољшати хигијенско - здравствене услове живота у ромским насељима
- 3.4. Унапредити фонд расположивих објеката за социјално становање.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Посебан циљ 4: Повећати обухват ромског становништва у примарној здравственој заштити у здравственим услугама

Мере:

- 4.1. Унапредити здравствено - васпитни рад са ромском популацијом
- 4.2. Обезбедити свеобухватну здравствену заштиту за ромску популацију, укључујући стоматолошку здравствену заштиту
- 4.3. Унапредити информисање ромског становништва у области здравствене заштите
- 4.4. Унапредити здравље Рома и Ромкиња у области хроничних незаразних болести и у раном откривању и адекватном збрињавању проблема менталног здравља.

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Посебан циљ 5: Повећати укљученост Рома и Ромкиња у локалне услуге социјалне заштите.

Мере:

- 5.1. Анализа потреба и информисање ромског становништва о правима и услугама у области социјалне заштите
- 5.2. Обезбедити доступност свих права из социјалне заштите ромском становништву
- 5.3. Обезбедити већу доступност услуга социјалне заштите припадницима ромске националности старијим од 65 година.

5 АКЦИОНИ ПЛАН

Овим Акционим планом детаљно се разрађују постављени циљеви (општи и посебни). У њему су дефинисани активности/пројекти, носиоци активности, партнери, потребна финансијска средства и извори, као и показатељи (индикатори) за мерење успешности реализације планираних активности/пројеката.

Укупна вредност овог Акционог плана за период од 2025-2027. године износи **132.505.000,00 динара**, од чега се из буџета града Крушевца издваја **28.005.000,00 динара**, а из осталих извора/донаторских средстава **104.500.000,00 динара**.

ОПШТИ ЦИЉ:		Унапређење социо економског положаја Рома и Ромкиња на територији града Крушевца кроз партиципацију, антидискриминацију и социјалну укљученост у све сфере друштвеног живота					
Показатељи на нивоу општег циља (показатељи ефеката)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Број незапослених лица ромске националности		број	2023	395	2027	350	Извештај НСЗ
Број Рома и Ромкиња укључених у локалне услуге социјалне заштите		број	2023	14	2027	30	Извештај ЦСР
Обухват деце ромске националности средњошколским образовањем		број	2023	131	2027	275	Извештај средњих школа

ПОСЕБАН ЦИЉ 1:		Повећање обухвата ромске популације на свим нивоима образовања					
Показатељи на нивоу посебног циља (показатељи исхода)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Број уписане ромске деце у целодневни боравак ПУ повећан за 30%		Процент	2023	14	2027	18	Извештаји ПУ
Број ученика уписаних у средњу школу повећан за 10 ученика		Процент	2023	131	2027	141	Извештаји средњих школа

МЕРА 1.1:	Повећати обухват деце до 5,5 година у образовном систему и њихових породица различитим програмима ПВО		Тип мере:	² Информативно едукативна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Предшколска установа "Ната Вељковић"			
Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	630.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	2025 – 210.000,00 2026 – 210.000,00 2027 – 210.000,00	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања (РСД):	Буџет града – 630.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број организованих радионица за развој компетенција	Број	2023	нп	18	18	18	Извештај ПУ и ОЦД
Број родитеља информисаних о значају раног развоја деце кроз организоване трибине	Број	2023	нп	60	60	60	Извештај ПУ и ОЦД
Број организованих трибина о значају раног развоја	Број	2023	нп	1	1	1	Извештај ПУ и ОЦД

² У складу са *Законом о планском систему* ("Сл. гласник РС", бр. 30/2018), мере јавних политика могу бити: 1) регулаторне, којима се успостављају стандарди и правила којима се уређују односи у друштву; 2) подстицајне, у које спадају: фискалне мере (субвенције, порези и друго) и друге финансијске и нефинансијске мере; 3) информативно едукативне (информационе и образовне кампање и друго); 4) институционално-управљачко-организационе (формирање нових и укидање постојећих институција, промена организационе структуре одређених субјеката, промена броја и компетенција запослених и др.), и 5) обезбеђење добара и пружање услуга од стране учесника у планском систему, укључујући и јавне инвестиције (капитални и инфраструктурни пројекти, инвестиције и др.)

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
1.1.1	Трибине о значају раног развоја, могућностима и потребама укључивања ромске деце у систем ПВО намењених родитељима и другим законским заступницима	Одељење за друштвене делатности	ПУ, ДЗ, ЦСР, ОЦД	2025-2027	90.000,00	2025 – 30.000,00 2026 – 30.000,00 2027 – 30.000,00	Буџет града – 90.000,00
1.1.2	Организовање радионица за јачање дечијих и родитељских компетенција, два пута месечно у току школске године	Одељење за друштвене делатности	ПУ,ОЦД	2025-2027	540.000,00	2025 – 180.000,00 2026 – 180.000,00 2027 – 180.000,00	Буџет града – 540.000,00

МЕРА 1.2:	Оснажити стручне капацитете васпитно образовног кадра да одговоре на образовне, развојне и културолошке потребе ромске популације		Тип мере:	Информативно едукативна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Образовне установе, Локална самоуправа			
Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	975.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	2025 – 325.000,00 2026 – 325.000,00 2027 – 325.000,00	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:	Буџет града – 975.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	

Број реализованих обука наставног и васпитачког кадра за рад са децом из маргинализованих група (1 обука годишње за 30 полазника)	Број	2023	нп	1	1	1	Извештај о стручном усавршавању у ПУ, ОШ, СШ, сертификати
Број радионица одржаних на тему интеркултуралности, традиције и култури Рома	Број	2023	0	10	10	10	Извештај основних школа
Број одржаних манифестација	Број	2023	3	3	3	3	Извештај организатора

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
1.2.1	Организовање по 2 акредитоване обуке годишње за васпитно-образовно особље из области рада са децом из маргинализованих група и децом којој је потребна образовна подршка	Одељење за друштвене делатности	ЦСУ, Образовне институције	2025-2027	225.000,00	2025 – 75.000,00 2026 – 75.000,00 2027 – 75.000,00	Буџет града – 225.000,00
1.2.2	Организовање радионица у основним школама на тему различитости, интеркултуралности, традиције и култури Рома	Одељење за друштвене делатности	ОШ, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовне делатности
1.2.3	Организовање манифестације "Дани интеркултуралности" на нивоу града	Одељење за друштвене делатности	ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовне делатности
1.2.4	Обележавање 8. априла, Светског дана Рома и Дани ромске културе	Одељење за друштвене делатности	Ромски културни центар, ОЦД	2025-2027	750.000,00	2025 – 250.000,00 2026 – 250.000,00 2027 – 250.000,00	Буџет града – 750.000,00

МЕРА 1.3:	Обезбедити образовну и материјалну подршку ромским ученицима		Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Образовне институције			
Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	17.370.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):		2025 – 5.790.000,00	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:		Буџет града – 14.370.000,00 Донаторска средства – 3.000.000,00
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број ромских ученика обухваћених мерама материјалне подршке	Број	2023	588	600	620	640	Извештај о реализацији ЛАП-а за инклузију Рома и Ромкиња Града Крушевца
Број ромских ученика обухваћен активностима додатне образовне подршке	Број	2023	нп	50	60	60	Извештај реализатора додатне образовне подршке

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
1.3.1	Ужина за ученике основних школа	Одељење за друштвене делатности	ОШ	2025-2027	9.000.000,00	2025 – 3.000.000,00 2026 – 3.000.000,00	Буџет града – 9.000.000,00

						2027 – 3.000.000,00	
1.3.2	Поклон пакети – школски прибор за ученике ОШ ромске националности	Одељење за друштвене делатности	ОШ	2025-2027	2.970.000,00	2025 – 990.000,00 2026 – 990.000,00 2027 – 990.000,00	Буџет града – 2.970.000,00
1.3.3	Трошкови превоза за ученике средњих школа	Одељење за друштвене делатности	Средње школе	2025-2027	5.400.000,00	2025 – 1.800.000,00 2026 – 1.800.000,00 2027 – 1.800.000,00	Буџет града – 5.400.000,00
1.3.4	Координациони састанци за помоћ у појединачним случајевима на иницијативу педагошких асистената	Одељење за друштвене делатности	ОШ, Црвени крст, ЦСР	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
1.3.5	Организовање свакодневне додатне образовне подршке ромским ученицима са слабијим образовним постигнућем	Одељење за друштвене делатности	Ромски културни центар, ОШ, ОЦД	2025-2027	3.000.000,00	2025 – 1.000.000,00 2026 – 1.000.000,00 2027 – 1.000.000,00	Донаторска средства – 3.000.000,00

МЕРА 1.4:	Обезбедити информисање, саветовање и подршку ученицима и родитељима ромске националности приликом уписа у основне школе, средње школе и на високошколске установе уз примену афирмативних мера, као и током похађања наставе	Тип мере:	Информативно едукативна
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности	Партнери:	Образовне институције, ОЦД, педагошки асистенти
Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:	НЕ

Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	3.000.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	2025 – 1.000.000,00 2026 – 1.000.000,00 2027 – 1.000.000,00	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:	Донаторска средства – 3.000.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број ученика који су примили подршку при упису у средње школе и високошколске установе	Број	2023	нп	60	60	60	Извештаји основних и средњих школа
Број ангажованих ментора	Број	2023	0	4	4	4	Извештај ментора

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
1.4.1	Организовање "Сајма образовања"	Одељење за друштвене делатности	Школска управа, ОШ, СШ, ОЦД, НСЗ	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
1.4.2	"Дани отворених врата" за ученике и родитеље	Одељење за друштвене делатности	ПУ, ОШ, СШ, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
1.4.3	Састанци са родитељима ученика који треба да упишу средњу школу	Одељење за друштвене делатности	ОШ, СШ, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
1.4.4	Информисање родитеља и ученика о афирмативним мерама уписа у средњу школу и факултете	Одељење за друштвене делатности	ОШ, СШ, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовних делатности

1.4.5	Ангажовање ментора за ромске ученике средњих школа у циљу пружања образовне подршке	Одељење за друштвене делатности	ОШ, СШ, ОЦД	2025-2027	3.000.000,00	2025 – 1.000.000,00 2026 – 1.000.000,00 2027 – 1.000.000,00	Донаторска средства – 3.000.000,00
-------	---	---------------------------------	-------------	-----------	--------------	---	------------------------------------

ПОСЕБАН ЦИЉ 2:		Подизање нивоа запошљивости Рома и Ромкиња					
Показатељи на нивоу посебног циља (показатељи исхода)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Број запослених Рома и Ромкиња		број	2023	нп	2027	+ 50	Извештај НСЗ
Број Рома и Ромкиња корисника активних мера запошљавања		број	2023	нп	2027	+100	Извештај НСЗ

МЕРА 2.1:	Унапредити квалитет сензибилизације свих актера у области запошљавања Рома		Тип мере:		Подстицајна		
Носилац мере:	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине		Партнери:		НСЗ, ОЦД, ЦСР, ЈЛС, Регионална привредна комора, Агенција за регионални развој, послодавци		
Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	/	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):		/	Вредности финансијских средстава по изворима финансир.:		/
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број укључених актера	Број	2023	0	6	10	10	Извештај НСЗ
Број теренских активности за информисање свих заинтересованих страна	Број	2023	0	2	2	2	Извештај НСЗ

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
2.1.1	Успостављање канала комуникације између свих заинтересованих страна у области запошљавања Рома и Ромкиња	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине	НСЗ, ОЦД	2025	/	/	Из редовних делатности
2.1.2	Информисање ромске заједнице о постојећој понуди НСЗ кроз теренски рад	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине	НСЗ, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
2.1.3	Координациони састанци свих заинтересованих страна	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине	ОЦД, ЦСР, НСЗ, Регионална привредна комора, Агенција за регионални развој, послодавци	2025-2027	/	/	Из редовних делатности

МЕРА 2.2:	Повећати број регистрованих привредних субјеката чији су оснивачи Роми, са фокусом на жене и младе ромске националне припадности	Тип мере:	Подстицајна
Носилац мере:	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине	Партнери:	НСЗ, ОЦД

Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	/	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):		/	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:		/
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број новорегистрованих привредних субјеката	Број	2023	2	5	8	10	Извештај НСЗ
Број укључених лица у одржане обуке за развој предузетништва, онлајн	Број	2023	2	10	10	10	Извештај НСЗ
Број поднетих захтева за подршку самозапошљавању	Број	2023	2	5	5	5	Извештај НСЗ

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
2.2.1	Промоција самозапошљавања и социјалног предузетништва	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине	НСЗ, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
2.2.2	Организовање обука "Пут до успешног предузетника"	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту	НСЗ, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовних делатности

		животне средине					
2.2.3	Помоћ у изради бизнис плана и прикупљања документације	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине	НСЗ, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
2.2.4	Организовање радионица за мотивационих запосљавање Ромкиња	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине	НСЗ, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовних делатности

МЕРА 2.3:	Информисати Роме и Ромкиње о активним мерама политике запошљавања		Тип мере:		Информативно едукативна		
Носилац мере:	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине		Партнери:		НСЗ, ОЦД		
Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	/	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):		/	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:		/
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број информисаних Рома и Ромкиња о понуди мера активне политике запошљавања НСЗ, у ромским насељима	Број	2023	30	50	60	70	Извештај НСЗ

Број одржаних презентација о слободним радним местима	Број	2023	2	2	2	2	Извештај НСЗ
---	------	------	---	---	---	---	--------------

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
2.3.1	Информативна кампања у ромским насељима о понуди мера активне политике запошљавања НСЗ	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине	НСЗ, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовне делатности
2.3.2	Презентације послова за којима постоји потреба	Одељење за инвестиције, привреду и заштиту животне средине	НСЗ, ОЦД, послодавци	2025-2027	/	/	Из редовне делатности

МЕРА 2.4:	Укључити Роме и Ромкиње у програме формалног и неформалног образовање за подизање компетенција за радно ангажовање		Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	НСЗ, Школа за образовање одраслих			
Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	/	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	/	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:	/		

Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број лица ромске националности који су засновали радни однос по основу програма стицања практичних знања и вештина	Број	2023	0	1	1	1	Извештај НСЗ
Број Рома и Ромкиња укључених у програм функционалног основног образовања одраслих	Број	2023	83	90	95	100	Извештај Школе за образовање одраслих

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
2.4.1	Мотивационе радионице у ромским насељима и изван ромских насеља за укључивање у програме формалног и неформалног образовања	Одељење за друштвене делатности	Школа за образовање одраслих, НСЗ, ОЦД, ЦСУ, Ромски културни центар, РПК	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
2.4.2	Организовање обука за познатог послодавца	Одељење за друштвене делатности	Школа за образовање одраслих, НСЗ, ОЦД, ЦСУ, РПК, Бизнис инкубатор	2025-2027	/	/	Из редовних делатности

ПОСЕБАН ЦИЉ 3:		Побољшање услова становања ромске популације и пружање подршке у решавању имовинско-правних односа и озакоњењу бесправно саграђених објеката					
Показатељи на нивоу посебног циља (показатељи исхода)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Процент стамбених објеката у процесу легализације у ромским насељима		процент	2023	30%	2027	50%	База података за праћење мера за инклузију Рома - секција "Становање", РЗС
Процент инфраструктурно опремљених објеката		процент	2023	30%	2027	50%	База података за праћење мера за инклузију Рома - секција "Становање", РЗС

МЕРА 3.1:		Побољшати инфраструктуру у насељима Пањевац и Читлук		Тип мере:	Инфраструктурна						
Носилац мере:		ЈЛС		Партнери:	Јавно предузеће за урбанизам и пројектовање Крушевац						
Период спровођења:		2025 - 2027. године		Потребне измене прописа:		НЕ					
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):		100.600.000,00		Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):		2027 – 100.600.000,00		Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:		Буџет града – 600.000,00 Донаторска средства – 100.000.000,00	
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере			
					2025.	2026.	2027.				
Урађен план детаљне регулације за насеље Читлук		број	2023	0	0	0	1	Извештај надлежног одељења			

Урађена техничка документација за насеље Читлук	број	2023	0	0	0	1	Извештај надлежног одељења
Улица у насељу Пањевац комплетно инфраструктурно уређена	метар	2023	0	/	/	1000м	Извештај надлежног одељења

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
3.1.1	Израда плана детаљне регулације за насеље "Читлук"	Одељење за урбанизам и грађевинарство	ЈП за урбанизам и пројектовање	2027	/	/	Из редовних делатности
3.1.2	Израда техничке документације за инфраструктурно опремање насеља Читлук	Одељење за урбанизам и грађевинарство	/	2027	600.000,00	2027 – 600.000,00	Буџет града – 600.000,00
3.1.3	Изградња улице са пратећом инфраструктуром у насељу Пањевац	Одељење за урбанизам и грађевинарство	/	2027	100.000.000,00	2027 – 100.000.000,00	Донаторска средства – 100.000.000,00

МЕРА 3.2:	Обезбедити правну и техничку помоћ лицима ромске националности при решавању имовинско - правних односа у поступку озакоњења стамбених објекта		Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за урбанизам и грађевинарство		Партнери:	Служба за озакоњење			
Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	/	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	/	Вредности финансијских средстава по	/		

Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	изворима финансирања:			Извор провере
				Циљне вредности			
				2025.	2026.	2027.	
Број лица којима је пружена правна и техничка помоћ	Број	2023	нп	5	10	10	Евиденција локалне самоуправе
Број реализованих трибина	Број	2023	-	2	2	2	Извештај надлежних одељења и служби

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
3.2.1	Организовање трибина ради информисања о правно-техничким могућностима за решавање имовинско-правних односа	Одељење за урбанизам и грађевинарство, Служба бесплатне правне помоћи	Месне заједнице	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
3.2.2	Успостављање сарадње са месним заједницама у ромским насељима у циљу прикупљања документације за решавање имовинско – правних односа	Одељење за урбанизам и грађевинарство	Месне заједнице	2025-2027	/	/	Из редовних делатности

МЕРА 3.3:	Побољшати хигијенско здравствене услове живота у ромским насељима	Тип мере:	Подстицајна
Носилац мере:	Одељење за инспекцијске послове	Партнери:	Ветеринарска станица Крушевац
Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:	не

Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	1.500.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	2025 – 500.000,00 2026 – 500.000,00 2027 – 500.000,00	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:	Буџет града – 1.500.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број објеката у којима су примењене мере дезинсекције и дератизације	Број	2023	600	600	600	600	Извештај Ветеринарске станице Крушевац
Број уклоњених дивљих депонија	Број	2023	3	2	2	2	Извештај Јавног комуналног предузећа "Крушевац"

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
3.3.1	Системска дезинсекција и дератизација	Одељење за инспекцијске послове	Ветеринарска станица Крушевац	2025-2027	1.500.000,00	2025 – 500.000,00 2026 – 500.000,00 2027 – 500.000,00	Буџет града – 1.500.000,00
3.3.2	Уклањање дивљих депонија у ромским насељима	Одељење за инспекцијске послове	ЈКП Крушевац	2025-2027	/	/	Из редовних делатности

МЕРА 3.4:	Унапредити фонд расположивих објеката за социјално становање	Тип мере:	Обезбеђење услуга и добара
------------------	--	-----------	----------------------------

Носилац мере:	Одељење за стамбено-комуналне и имовинско-правне послове	Партнери:	ЦСР, Комисија за стамбене послове града Крушевца					
Период спровођења:	2025 - 2027. године	Потребне измене прописа:		не				
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	3.000.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):		2025 – 1.000.000,00	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:		Буџет града – 3.000.000,00	
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
					2025.	2026.	2027.	
Ажурирана база податка о становима за социјално становање		Број	2023	0	1	1	1	Извештај надлежног одељења
Регулисани су имовинско-правни односи за становање		Број	2023	0	0	0	1	Извештај надлежног одељења
Број стамбених јединица адаптираних за потребе социјалног становања		Број	2023	0	1	2	3	Извештај надлежног одељења

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
3.4.1	Ажурирање базе података о расположивим објектима за социјално становање	Одељење за стамбено-комуналне и имовинско-правне послове	ЦСР	2025	/	/	Из редовних делатности
3.4.2	Утврђивање броја станова који задовољавају услове за становање	Одељење за стамбено-комуналне и имовинско-правне послове	ЦСР	2025	/	/	Из редовних делатности

3.4.3	Регулисање имовинско-правних односа за грађевинско земљиште за изградњу будућих станова за социјално становање (са израдом идејног пројекта за градњу)	Одељење за стамбено-комуналне и имовинско-правне послове	ЦСР, ЈП за урбанизам и пројектовање Крушевац	2027	/	/	из редовне делатности ЈП
3.4.4.	Адаптација постојећих станова за социјално становање ради доделе лицима ромске националности	Одељење за стамбено-комуналне и имовинско-правне послове	ЦСР	2025-2027	3.000.000,00	2025 – 1.000.000,00 2026 – 1.000.000,00 2027 – 1.000.000,00	Буџет града – 3.000.000,00

ПОСЕБАН ЦИЉ 4:		Повећати обухват ромског становништва у примарној здравственој заштити у здравственим услугама				
Показатељи на нивоу посебног циља (показатељи исхода)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Процент ромске популације обухваћен здравственим прегледима на терену	Процент	2023	20%	2027	40%	Извештај Дома здравља
Процент ромске деце која су вакцинисана по календару вакцинација	Процент	2023	55%	2027	75%	Извештај Дома здравља
Обухват жена ромске националности скрининг прегледима	Процент	2023	36%	2027	55%	Извештај Дома здравља

МЕРА 4.1:	Унапредити здравствено - васпитни рад са ромском популацијом	Тип мере:	Подстицајна
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности	Партнери:	Дом здравља
Период спровођења:	2025 -2027. године	Потребне измене прописа:	НЕ

Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	900.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	2025 – 300.000,00 2026 – 300.000,00 2027 – 300.000,00	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:	Буџет града – 900.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Индивидуални здравствено васпитни рад са ромском популацијом у здравственој установи и на терену (породици)	Број	2023	500	600	700	800	Извештај ДЗ Крушевац, здравствено васпитни рад по службама у установи и на терену
Групни здравствено васпитни рад са ромском популацијом у здравственој установи и на терену (локалној заједници)	Број	2023	50	60	70	80	Извештај ДЗ Крушевац, здравствено васпитни рад по службама у установи и на терену

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
4.1.1	Индивидуални здравствено-васпитни рад (планирани разговор) у складу са програмом васпитања за здравље са посебним освртом на осетљиве популационе групе	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља, ЈЛС, ПУ, ОШ	2025 - 2027	/	/	Из редовних делатности
4.1.2	Групни здравствено-васпитни рад (рад у малој групи, предавање, радионица, трибина, изложба) у складу са програмом васпитања за	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља ЈЛС, ПУ, ОШ, ЦСР, ЦК, ОЦД, медији, Ромски	2025-2027	450.000,00	2025 – 150.000,00 2026 – 150.000,00	Буџет града – 450.000,00

	здравље са посебним освртом на осетљиве популационе групе		културни центар			2027 – 150.000,00	
4.1.3	Набавка промотивних (хигијенских, пакета косметичких...)	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља ЈЛС	2025 -2027	450.000,00	2025 – 150.000,00 2026 – 150.000,00 2027 – 150.000,00	Буџет града – 450.000,00

МЕРА 4.2:	Обезбедити свеобухватну здравствену заштиту за ромску популацију, укључујући стоматолошку здравствену заштиту		Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Дом здравља			
Период спровођења:	2025 – 2027. Године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	/	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	/	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:		/	
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Процент Ромкиња обухваћеним скрининг прегледима	процент	2023	36%	40%	45%	50%	Извештај Службе за здравствену заштиту жена и Службе за радиолошку дијагностику
Процент трудница и породиља ромске популације обухваћен патронажним посетама	процент	2023	75%	80%	85%	90%	Извештај Поливалентне патронаже

Процент ромских жена у репродуктивном периоду укључених у здравствену услугу планирања породице	процент	2023	60%	70%	75%	80%	Извештај Службе за здравствену заштиту жена и трудница
Процент ромске деце обухваћен превентивним прегледима	процент	2023	70%	75%	80%	85%	Извештај Службе за здр.заш.деце и Поливалентне патронаже
Спровођење имунизације деце ромске популације	процент	2023	55%	65%	75%	85%	Извештај Службе за здр.заш.деце и Поливалентне патронаже
Процент здравствених прегледа одрасле ромске популације	процент	2023	60%	65%	70%	75%	Извештај Службе опште медицине
Повећање процента деце, трудница, породиља и лица старијих од 65 година, корисника бесплатних стоматолошких услуга	процент	2023	20%	30%	40%	50%	Извештај стоматолошке службе

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
4.2.1	Превентивни прегледи деце ромске популације и спровођење имунизације, узраста од 0 до 18 година старости, код изабраног педијатра	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
4.2.2	Патронажне посете трудницам и породиљама, деци и особама преко 65 година старости, ромске популације	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља	2025-2027	/	/	Из редовних делатности

4.2.3	Посете Ромкиња код изабраног гинеколога	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља	2025 -2027	/	/	Из редовних делатности
4.2.4	Посете одраслих Рома код изабраног лекара, скрининг програми за КВ болести, дијабет, депресију и рак дебелог црева	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља	2025 – 2027	/	/	Из редовних делатности

МЕРА 4.3:	Унапредити информисање ромског становништва о правима и обавезама у области здравствене заштите		Тип мере:	Информативно – едукативна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Дом здравља			
Период спровођења:	2025 -2027. Године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	200.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	2026 - 200.000,00	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:		Буџет града – 200.000,00	
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Релативни показатељ информисаних Рома о правима и обавезама у коришћењу здравствене заштите у односу на укупан број Рома	процент	2023	60%	65%	75%	80%	Извештај Дома здравља
Број здравствено информативних емисија и прилога у медијима о правима и обавезама корисника здравствене заштите	број	2023	15	20	25	30	Извештај Дома здравља

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
4.3.1	Израда лифлета о правима и обавезама пацијената на српском и ромском језику (бесплатни превентивни и скрининг прегледи, имунизација, прегледи деце, породиља и трудница, стоматолошке услуге)	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља, РФЗО, ЈЛС	2026	200.000,00	2026 - 200.000,00	Буџет града – 200.000,00
4.3.2	Информисање становника ромских насеља приликом теренског рада (патронажне посете породици, здравствена предавања и трибине)	Одељење за друштвене делатности	Патронажна служба, Служба за здр.заш.деце, Служба за здр.заш.жена, ОЦД	2025 - 2027	/	/	Из редовних делатности
4.3.3	Информисање о правима корисника здравствене заштите/ пацијената путем медија	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља, медији	2025 - 2027	/	/	Из редовних делатности

МЕРА 4.4:	Унапредити здравље Рома и Ромкиња у области хроничних незаразних болести и у раном откривању и адекватном збрињавању проблема менталног здравља.		Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Дом здравља, Општа болница Крушевац			
Период спровођења:	2025 – 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	/	Вредности финансијских	/	Вредности финансијских средстава по	/		

Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	средстава по годинама (РСД):			изворима финансирања:			Извор провере
	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			
				2025.	2026.	2027.	
Повећање процента здравствених прегледа Рома оболелих од хроничних болести, на терену	процент	2023	нп	20%	30%	40%	Извештај Дома здравља
Рано откривање и адекватно збрињавање особа Ромске популације са проблемима менталног здравља (адолесценти, труднице, мајке, одрасли)	број	2023	нп	5	10	15	Извештај Дома здравља

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
4.4.1	Правовремено препознавање и започињање ефикасног лечења особа ромске популације са проблемима у сфери менталног здравља	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља	2025 -2027	/	/	Из редовних делатности
4.4.2	Прегледи оболеле ромске популације на терену – Служба кућног лечења	Одељење за друштвене делатности	Дом здравља	2025 -2027	/	/	Из редовних делатности

ПОСЕБАН ЦИЉ 5:		Повећати укљученост Рома и Ромкиња у локалне услуге социјалне заштите				
Показатељи на нивоу посебног циља (показатељи исхода)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Број Рома и Ромкиња укључен у локалне услуге социјалне заштите	број	2023	14	2027	28	Извештај ЦСР
Процент становништва ромске националне мањине информисан о услугама и правима из социјалне заштите путем активности ЛАП-а	процент	2023	0	2027	50%	Извештај о реализацији ЛАП-а

МЕРА 5.1:		Анализа потреба и информисање ромског становништва о правима и услугама у области социјалне заштите		Тип мере:	Информативно - едукативна		
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности			Партнери:	ЦСР, ОЦД, ЈЛС		
Период спровођења:	2025 – 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	390.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):		2025 – 130.000,00	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:		Буџет града – 390.000,00
				2026 – 130.000,00			
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број пласираних информација путем медија и друштвених мрежа	Број	2023	нп	25	25	25	Извештај ЦСР и ОЦД, снимак објаве
Број информативних трибина у ромским насељима	Број	2023	0	4	4	4	Извештај ЦСР и ОЦД

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
5.1.1	Гостовање на локалним медијима 3 х годишње	Одељење за друштвене делатности	ЦСР, ЈЛС, медији	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
5.1.2	Објаве о правима и услугама у области социјалне заштите на друштвеним мрежама	Одељење за друштвене делатности	ЦСР, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
5.1.3	Организовање 4 трибина годишње у ромским насељима	Одељење за друштвене делатности	ЦСР, ОЦД, ЈЛС	2025-2027	240.000,00	2025 – 80.000,00 2026 – 80.000,00 2027 – 80.000,00	Буџет града – 240.000,00
5.1.4	Штампање и подела лифлета (двојезични информативни материјал)	Одељење за друштвене делатности	ЦСР, ОЦД	2025-2027	150.000,00	2025 – 50.000,00 2026 – 50.000,00 2027 – 50.000,00	Буџет града – 150.000,00

МЕРА 5.2:	Обезбедити доступност свих права из социјалне заштите ромском становништву		Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	ЦСР, ОЦД			
Период спровођења:	2025 – 2027. године	Потребне измене прописа:		НЕ			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	2.140.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	2025 – 100.000,00 2026 – 1.020.000,00 2027 – 1.020.000,00	Вредности финансијских средстава по	Буџет града- 2.140.000,00		

Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	изворима финансирања:			Извор провере
				Циљне вредности			
				2025.	2026.	2027.	
Процент ромског становништва упознат са правима из социјалне заштите путем "Водича кроз локалне услуге социјалне заштите"	процент	2023	0	20%	30%	40%	Извештај ЦСР и ОЦД
Број Рома и Ромкиња који су користили помоћ медијатора при остваривању права из области социјалне заштите	број	2023	0	0	600	700	Извештај ЦСР

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
5.2.1	Штампање "Водича кроз локалне услуге социјалне заштите"	Одељење за друштвене делатности	ЦСР	2025	100.000,00	2025 – 100.000,00	Буџет града – 100.000,00
5.2.2	Ангажовање ромског медијатора у ЦСР	Одељење за друштвене делатности	ЦСР	2026-2027	2.040.000,00	2026 – 1.020.000,00 2027 – 1.020.000,00	Буџет града – 2.040.000,00

МЕРА 5.3:	Обезбедити већу доступност услуга социјалне заштите припадницима ромске националности старијим од 65 година	Тип мере:	Подстицајна
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности	Партнери:	ЦСР, ОЦД
Период спровођења:	2025 – 2027. године	Потребне измене прописа:	НЕ

Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	300.000,00	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):	2025 – 100.000,00 2026 – 100.000,00 2027 – 100.000,00	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:	Буџет града – 300.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број грађана ромске националности старијих од 65 година који користе услугу "Помоћ у кући"	број	2023	5	6	7	8	Извештај Геронтолошког центра
Број Рома и Ромкиња старијих од 65 укључених у активности социјализације	број	2023	нп	20	30	30	Извештај ОЦД

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
5.3.1	Укључивање Рома и Ромкиња старијих од 65 година у услугу "Помоћ у кући"	Одељење за друштвене делатности	Геронтолошки центар, ЦСР, ЈЛС, ОЦД	2025-2027	/	/	Из редовних делатности
5.3.2	Организовање активности социјализације за Роме и Ромкиње старије од 65 година у Ромском културном центру	Одељење за друштвене делатности	ЦСР, ОЦД	2025-2027	300.000,00	2025 – 100.000,00 2026 – 100.000,00 2027 – 100.000,00	Буџет града – 300.000,00

6 ОКВИР ПРОГРАМСКОГ БУЏЕТА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ АКЦИОНОГ ПЛАНА

Израдом и усвајањем Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године стварају се услови за доследно спровођење дефинисаних мера и активности уз обезбеђивање потребних финансијских ресурса из буџета града у годинама реализације Локалног акционог плана, са једне стране, као и предуслови за аплицирање локалне власти на различитим конкурсима за инклузију расписаних од стране донатора или виших нивоа власти, са друге стране.

Акциони план садржи и процену трошкова активности предвиђених предметним планом, а неопходно је вршити и адекватно планирање дефинисаних расхода по мерама и активностима у конкретним програмима буџета града, ради остваривања циљева програмског буџетирања и то:

- класификација расхода и издатака према уже дефинисаним надлежностима и мерама корисника буџета,
- одређивање конкретне сврхе на које се средства троше,
- одређивање начина потрошње средстава, а такође и повезаности са средњорочним циљевима,
- утврђивање елемената за мерење учинка спровођења мера.

Један од битних фактора у постављању релације између активности, рокова и извора финансирања, била је и динамика планирања и спровођења програмских активности/пројеката финансираних из буџета, односно донаторских средстава.

На средњорочном плану спровођења активности (од којих се неке активности спроводе само у једној години акционог плана, а неке се спроводе у континуитету, током три године) предвиђају се планирања средстава из буџета града Крушевца у следећим износима:

Редни број	Ознака активности	Активност	Финансирање из буџета града Крушевца у периоду од 2025-2027. године
1	1.1.1	Трибине о значају раног развоја, могућностима и потребама укључивања ромске деце у систем ПВО намењених родитељима и другим законским заступницима	90.000,00
2	1.1.2	Организовање радионица за јачање дечијих и родитељских компетенција, два пута месечно у току школске године	540.000,00
3	1.2.1	Организовање по 2 акредитоване обуке годишње за васпитно-образовно особље из области рада са децом из маргинализованих група и децом којој је потребна образовна подршка	225.000,00
4	1.2.4	Обележавање 8. априла, Светског дана Рома и Дани ромске културе	750.000,00
5	1.3.1	Ужина за ученике основних школа	9.000.000,00

6	1.3.2	Поклон пакети – школски прибор за ученике ОШ ромске националности	2.970.000,00
7	1.3.3	Трошкови превоза за ученике средњих школа	5.400.000,00
8	3.1.2	Израда техничке документације за инфраструктурно опремање насеља Читлук	600.000,00
9	3.3.1	Системска дезинсекција и дератизација	1.500.000,00
10	3.4.4.	Адаптација постојећих станова за социјално становање ради доделе лицима ромске националности	3.000.000,00
11	4.1.2	Групни здравствено-васпитни рад (рад у малој групи, предавање, радионица, трибина, изложба) у складу са програмом васпитања за здравље са посебним освртом на осетљиве популационе групе	450.000,00
12	4.1.3	Набавка промотивних (хигијенских, козметичких...) пакета	450.000,00
13	4.3.1	Израда лифлета о правима и обавезама пацијената на српском и ромском језику (бесплатни превентивни и скрининг прегледи, имунизација, прегледи деце, породиља и трудница, стоматолошке услуге)	200.000,00
14	5.1.3	Организовање 4 трибина годишње у ромским насељима	240.000,00
15	5.1.4	Штампање и подела лифлета (двојезични информативни материјал)	150.000,00
16	5.2.1	Штампање "Водича кроз локалне услуге социјалне заштите"	100.000,00
17	5.2.2	Ангажовање ромског медијатора у ЦСР	2.040.000,00
18	5.3.2	Организовање активности социјализације за Роме и Ромкиње старије од 65 година у Ромском културном центру	300.000,00
		Укупно за спровођење активности ЛАП-а из буџета града:	28.005.000,00

Одлуком о буџету града Крушевца, у наредним годинама важења овог локалног акционог плана, потребно је предвидети износе средстава из других извора, а у складу са релевантним информацијама о конкурсима потенцијалних донатора/финансијера у предстојећем периоду и то:

- Донације од иностраних земаља - извор 05;
- Донације од међународних организација - извор 06;
- Трансфере од других нивоа власти - извор 07;
- Добровољне трансфере од физичких и правних лица - извор 08.

Предметни извори финансирања су представљени у акционом плану са ознаком "донаторска средства", односно у наредној табели, према следећем:

Редни број	Ознака активности	Активност	Финансирање из донаторских средстава у периоду 2025-2027. године
1	1.3.5	Организовање свакодневне допунске наставе ромским ученицима са слабијим образовним постигнућем	3.000.000,00
2	1.4.5	Ангажовање ментора за ромске ученике средњих школа у циљу пружања образовне подршке	1.500.000,00
3	3.1.3	Изградња улице са пратећом инфраструктуром у насељу Пањевац	100.000.000,00
		Укупно за спровођење активности ЛАП-а из донаторских средстава:	104.500.000,00

Идентификацију донаторских средстава по изворима и износима, односно наменама за које донатори одобравају средства, као и динамику трајања сваког пројекта и процењене износе који би се могли односити на ромску популацију, у овом тренутку није било могуће свуда прецизно проценити (имајући у виду да су пројекти углавном у оквиру много већих целина или намена које се односе не само на националне мањине, него рецимо на породицу или омладину или незапослене, односно одређене социјалне групе, без прављења разлике по националној припадности).

Комплексност буџетирања се везује и за постојећи механизам социјалне заштите на нивоу града Крушевца, усклађен са релевантним законским прописима, а који се спроводи у складу са следећим нормативно - правним актима донетим од стране органа Града, Скупштине града Крушевца, односно, Градског већа града Крушевца:

1) Одлука о правима и услугама у социјалној заштити у града Крушевца

Наведена Одлука која је донета 26.04.2013. године са свим изменама и допунама (7) утврђује права у социјалној заштити и различите облике материјалне подршке у циљу обезбеђивања егзистенцијалног минимума и подршке социјалној интеграцији појединаца и породице.

Права утврђена овом Одлуком су:

- Право на једнократну помоћ,
- Набавка школског прибора, опреме и уџбеника за децу предшколског и школског узраста која су под старатељством и материјално угрожених породица,
- Партиципација у трошковима летовања, зимовања, екскурзија и организовања школе у природи за ученике под старатељством и децу из материјално угрожених породица,
- Право на опрему корисника за смештај у установу или другу породицу,
- Право на бесплатни оброк (Народна кухиња),
- Право на бесплатан превоз особа са инвалидитетом,
- Право на бесплатан превоз пензионера,
- Право на путне трошкове и исхрану пролазника,
- Право на трошкове сахране,
- Право на партиципацију у трошковима превоза ученика и студената
- Право на накнаду за личног пратиоца детету које похађа школу по инклузивном образовању ван територије града Крушевца.

Такође, Одлука утврђује услуге у социјалној заштити које сматра активностима пружања подршке и помоћи грађанима и њиховим породицама ради побољшања, односно очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика, неповољних животних околности, као и развоја потенцијала корисника за самосталан живот и то:

- Породични едукативни центар,
- Помоћ у кући,
- Дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју,
- Дневни боравак за одрасла лица са инвалидитетом,
- Услуге неодложних интервенција и интервентног смештаја,
- Прихватилиште за децу и младе,
- Прихватилиште за одрасла и старија лица,
- Прихватилиште за жртве насиља у породици,
- Социјално становање у заштићеним условима,
- Становање уз подршку за младе који излазе из система социјалне заштите,
- Давање у закуп станова социјално угроженим лицима,
- Лични пратилац детета.

Разносврстност нормираних права и услуга у области социјалне заштите указује на висок ниво посвећености Града и његових органа за побољшање статуса најугроженијег слоја локалног становништва. Карактеристични облици коришћења права од стране ромске популације у граду Крушевцу из наведене Одлуке која је на снази су једнократне помоћи (прибављање личне документације ради остваривања права у области социјалне заштите, набавка лекова и медицинских помагала, набавка уџбеника и школског прибора, излазак младих из система социјалне заштите и друге ванредне ситуације када се не може превазићи стање социјалне потребе). Такође, од стране ромске популације користи се право на материјалну подршку у виду бесплатног obroка из Народне кухиње на коју право има појединац или породица из категорије најугроженијих грађана.

2) Одлука о финансијској подршци породици са децом

На основу Закона о финансијској подршци породици са децом ("Сл. гласник РС", бр. 113/2017, 50/2018, 6/2021 - Одлука УС РС, 51/2021 - Одлука УС РС, 53/2021 - Одлука УС РС, 66/2021, 130/2021, 43/2023 - Одлука УС РС, 62/2023, 11/2024 - Одлука УС РС и 79/2024), Закона о предшколском васпитању и образовању ("Сл. гласник РС", бр. 18/2010, 101/2017, 113/2017 – др. закон, 95/2018 – др. Закон, 10/2019 и 129/2021), Закона о основама система образовања и васпитања ("Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон, 6/2020, 129/2021 и 92/2023) и Закона о друштвеној бризи о деци ("Сл. гласник РС", бр. 49/92, 29/93, 53/93, 67/93, 28/94, 47/94, 48/94, 25/96, 29/2001, 16/2002 - др. закон, 62/2003 - др. закон, 64/2003 – испр. др. закона, 101/2005 - др. закон, 18/2010 - др. закон и 113/2017) град Крушевац обезбеђује додатну подршку породицама са децом (укључујући и ромску популацију), и то путем доношења и спровођења предметне Одлуке. Право на финансијску подршку породици са децом обухвата **бесплатан боравак и регресирање трошкова боравка у предшколској установи.**

Право на бесплатан боравак деце у предшколској установи се односи на:

- децу из материјално угрожених породица,
- децу без родитељског старања,
- децу са сметњама у развоју и децу са инвалидитетом,
- децу ратних војних инвалида,
- децу смештену у Дому "Јефимија" у оквиру "интервентног смештаја"
- треће и свако наредно дете у породици.

Право на регресирани боравак деце у предшколској установи се односи на:

- прво дете у породици кад су у предшколској установи смештена два детета
- децу из једнородитељске породице.

Имајући у виду широк спектар права за обухват деце кроз бесплатан боравак у предшколској установи, одређени број деце, односно породица, корисника овог права, су заправо припадници ромске националне мањине.

3) Правилник о критеријумима и начину остваривања права из области популационе политике града Крушевца

Сходно Закону о финансијској подршци породици са децом ("Сл. гласник РС", бр. 113/2017, 50/2018, 6/2021 - Одлука УС РС, 51/2021 - Одлука УС РС, 53/2021 - Одлука УС РС, 66/2021, 130/2021, 43/2023 - Одлука УС РС, 62/2023, 11/2024 - Одлука УС РС и 79/2024), Градско веће града Крушевца је донело предметни Правилник, којим се обезбеђује основ за планирање расхода у буџету Града, према следећим наменама и правима из области популационе политике:

- Једнократно новчано давање за покушај вантелесне оплодње,
- Поклон честитка за новорођенчад рођену 1. јануара,
- Поклон честитка за новорођенчад рођену на територији града Крушевца,
- Новчана помоћ породици за треће, четврто и пето дете по рођењу,
- Поклон за ђаке прваке,
- Новчана помоћ незапосленим породиљама,
- Подршка породици за трећег, четвртог и сваког наредног ђака,
- Превоз материјално угрожених ученика другог, трећег и четвртог разреда средње школе.

Значајан број корисника ромске националне припадности је корисник поклон честитке за новорођенчад рођену на територији града Крушевца, новчане помоћи за треће, четврто и пето дете по рођењу, новчане помоћи за незапослене породиље и подршке породици за трећег, четвртог и сваког наредног ђака.

4) Правилник о условима и поступку за остваривање права предвиђених Локалним планом акције за децу града Крушевца за период 2019-2025. године

Према усвојеном Локалном плану акције за децу града Крушевца за период 2019-2025. године утврђени су критеријуми и прописан је поступак за остваривање права социјално угрожених ученика и то за:

- Бесплатан превоз ученика првих разреда средњих школа,
- Бесплатне ужине за ученике основних школа (за децу из материјално угрожене породице).

За реализацију мера које су предвиђене претходним Одлукама и Правилницима обезбеђују се средства у буџету града Крушевца, Одлуком о буџету града Крушевца за 2024. годину. У години у којој се израђује Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња у граду Крушевцу за период 2025-2027. годину, укупан износ издвајања за накнаде за социјалну заштиту из буџета на економској класификацији 472 иноси 185.973.000,00 динара, односно 2,78% свих расхода и издвајања у текућој години. Овај податак није свеобухватан, имајући у виду да одређену величину финансијских средстава Град издваја за права и услуге предвиђених нормативно - правним актима, а да планирање расхода се не врши на нивоу економске класификације 472 – накнаде за социјалну заштиту из буџета. Реалнију слику издвајања за социјалну заштиту налазимо у функционалној класификацији расхода према Правилнику о стандардном класификационом оквиру и контном плану за буџетски систем, према којем:

- за функцију 040 – породица и деца се издвајају средства у висини од 85 милиона динара,

- за функцију 070 – социјална помоћ угроженом становништву неklasификованом на другом месту се издвајају средства у висини од 171 милиона динара,

- за функцију 090 – социјална заштита неklasификована на другом месту издвајају се средства у висини од 104 милиона динара.

Према функционалној класификацији расхода укупна издвајања града у 2024. години износе 360 милиона динара (што је уједно и показатељ свих издвајања према програмској класификацији у програму 11 – Социјална и дечија заштита), а према релативном показатељу 5,48% у односу на укупан буџет финансиран из свих извора финансирања локалног буџета.

За мере које су предвиђене напред наведеним Одлукама, односно Правилницима, а путем којих се делом обезбеђују и средства за социјално укључивање Рома и Ромкиња на подручју града Крушевца, потребно је и даље издвојити средства у буџету града – у току спровођења трогодишњег ЛАП-а, најмање у вредностима досадашњих апропријација према буџету за 2024. годину.

Финансирање предвиђених мера, по предложеним активностима **у оквиру појединих посебних циљева из ЛАП-а**, подразумева њихово буџетирање путем Одлуке о буџету града у периоду спровођења акционог плана, дакле у периоду од 2025-2027. године, у складу са расположивим изворима финансирања у конкретној години буџетске потрошње. У складу са Упутством за израду програмског буџета, спровођење појединих мера потребно је планирати **као програмску активност** (текућа и континуирана делатност корисника буџета чијим спровођењем се постижу циљеви који доприносе достизању циљева програма), односно **као пројекат** (временски ограничен пословни подухват корисника буџета са јасно дефинисаним исходом, односно променом која се жели постићи, потребним ресурсима и управљачком структуром). Када се посматрају поједине области којима се ЛАП бави, онда поједине мере и активности по посебним циљевима припадају разним програмима локалног буџета.

1) Повећање обухвата ромске популације на свим нивоима образовања

Према предложеним мерама из акционог плана, потребно је предвидети буџетска средства за финансирање ужине, превоза деце средњошколског узраста и поклон пакете (школски прибор). За наведене активности потребно је предвидети средства у програму 11 програмске активности 0901-0019 - Подршка деци и породица са децом, а ради побољшања статуса ученика, посебно ромске деце у складу са тежњом о њиховој инклузији и подстицаја наставка школовања.

Предложене мере и активности у области образовања потребно је посматрати двојачко. Уколико се ради о обезбеђивању материјалних услова за потребе школовања (ужине, путни трошкови до образовне установе) та давања имају карактер социјалних давања, и те исте расходе неопходно је планирати у оквиру програма 11 – Социјална и дечија заштита и то као редовну активност која се спроводи од стране директног корисника буџета града. У случају осталих активности где се планирају стручна усавршавања запослених кроз спровођења акредитованих обука, расходе треба предвидети у оквирима финансијског плана тог индиректног (ПУ – КТО 4233) или другог корисника буџета (ОШ; СШ) путем административног трансфера (КТО 4631). Разне манифестације, предвиђене у оквиру области образовања са циљем очувања културних обележја ромске националне заједнице треба буџетирати код директног корисника, у програму 13 – Развој културе и информисања у оквирима програмске активности 1201-0003 - Унапређење система очувања и представљања културно историјског наслеђа, док тирибине и радионице за јачање дечијих и родитељских компетенција препоручује се планирати помоћу финансирања програма партнера у реализацији (ПУ и/или ОЦД).

2) Подизање нивоа запошљивости Рома и Ромкиња

За спровођење предвиђених мера и активности у области запошљавања нису предвиђена додатно потребна средства за реализацију.

3) Побољшање услова становања у ромским насељима и пружање подршке у решавању имовинско-правних односа и озакоњењу бесправно саграђених објеката

Активности које се везују за овај посебан циљ треба да буду буџетиране у оквиру више програма локалног буџета. Издатке за капиталне пројекте за изградњу улице са пратећом инфраструктуром треба планирати у оквиру посебног пројекта. Мада комплетно опремање улице водоводном мрежом (програм 2), канализацијом отпадних вода (програм 6) и асфалтирање улице (програм 7) припадају различитим програмима, потребно је коначну одлуку о распоређивању/позиционирању конкретних пројек(а)та донети на основу техничке документације и прорачуну инвестиционе вредности пројек(а)та.

Осим извора 01 - Приходи из буџета, за финансирање предложених мера и активности потребно је предвидети и друге изворе за реализацију, као што су 07, или 08, односно извор 56 и то након закључења уговора о финансирању са виших нивоа власти, донаторских средстава или помоћи ЕУ, поштујући одредбе члана 5. став 6. Закона о буџетском систему.

Адаптацију постојећих станова за социјално становање треба предвидети у оквирима програма 15 – Опште услуге локалне самоуправе, на апропријацији 425 – Текуће поправке и одржавања објеката.

4) Повећати обухват ромског становништва у примарној здравственој заштити у здравственим услугама

Ради реализације предвиђених активности у области здравља потребно је буџетирати средства за организацију здравствено васпитног рада као радионице са поделом хигијенских пакета преко Дома здравља Крушевац и то у оквиру програма 12, програмске активности 1801-0003 - Спровођење активности из области друштвене бриге за јавно здравље, преко економске класификације 464 са циљем стварања услова за очување и унапређење здравља локалног становништва. Финансирање израде и поделу лифлета о правима и обавезама пацијената је потребно финансирати преко исте програмске активности.

5) Повећати укљученост Рома и Ромкиња у локалне услуге социјалне заштите

Предложене активности у области социјалне заштите кроз трибине, штампање лифлета и других штампарских услуга финансирати преко постојећих апропријација буџета града кроз програм 15 – Опште услуге локалне самоуправе, док организоване активности социјализације за старију ромску популацију предвидети као дневну услугу у програмској активности 0902-0016 и економске класификације 481 у организацији спровођења путем локалне организације цивилног друштва, које заступају интересе ромске националне заједнице. Запошљавање ромског медијатора од 2026. године потребно је буџетирати преко програмске активности 0902-0001 и административног трансфера према Центру за социјални рад 4631.

7 ОКВИР ЗА ПРАЋЕЊЕ СПРОВОЂЕЊА, ВРЕДНОВАЊЕ УЧИНАКА И ИЗВЕШТАВАЊЕ

У овом поглављу постављен је основ за праћење спровођења ЛАП-а, као и вредновање учинка који ће бити постигнут његовом имплементацијом, у смислу утврђивања одговорности како за реализацију конкретних мера и активности, тако и за оствареност дефинисаних циљева ЛАП-а, затим за дефинисање рокова за извештавање, модела извештаја и одговорности за њихово састављање, а такође, и начина праћења спровођења ЛАП-а и интерне комуникације међу актерима укљученим у овај процес. Сврха овог поглавља јесте да се јасном поделом улога и одговорности, као и прецизирањем поступка спровођења, мониторинга и евалуације ЛАП-а омогући, у задатим околностима, постизање оптималних резултата за ромску заједницу града Крушевца у односу на планиране циљеве, мере и активности.

7.1 Поступак спровођења и одговорност актера

ЛАП за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца спроводи се реализацијом мера, односно пројеката и активности утврђених у поглављу 5 - Акциони план (у даљем тексту: АП), а одговорност за спровођење имају субјекти који су у Акционом плану наведени као "носиоци", а то су сви релевантни актери у конкретној области – представници институција и организација цивилног друштва, при чему ће целокупан процес координирати Одељење за друштвене делатности.

Спровођење мера, активности и пројеката у оквиру посебних циљева ће пратити Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца кога чине представници релевантних институција у области образовања, здравства, запошљавања, становања и социјалне политике, као и представници организација цивилног друштва које се баве питањима ромске популације. Савет ће имати 7 чланова, а стручне и административне послове за потребе Савета ће обављати Одељење за друштвене делатности.

У непосредној реализацији мера, активности и пројеката обухваћених АП-ом активно учествују актери који су у оквиру АП наведени као "партнери", међу којима се, између осталог, налазе: Предшколска установа "Ната Вељковић", основне и средње школе, Дом здравља Крушевац, Центар за социјални рад Крушевац, Национална служба за запошљавање - филијала Крушевац, Јавно предузеће за урбанизам и пројектовање Крушевац, Црвени крст, Завод за јавно здравље, Агенција за регионални развој Расинског округа, Регионална привредна комора, Центар за стручно усавршавање, јавна комунална предузећа, педагошки асистенти, ромска удружења, ОЦД и други локални актери.

Праћење спровођења поједничних активности и пројеката врши се преко показатеља за мерење учинака (индикатора) који су дефинисани за свих 5 посебних циљева. Поступак праћења обухвата низ задатака међу којима се, између осталог, налазе:

1) редовна комуникација и размена информација између свих актера укључених у реализацију ЛАП-а електронским путем, одржавањем периодичних састанака и подношењем извештаја,

2) прикупљање свих података и информација о томе како тече реализација конкретних мера и активности, укључујући и формирање евиденција које до сада нису вођене, а битне су за вредновање учинка—обезбеђеност и утрошак буџетских средстава за реализацију ЛАП-а, поштовање временског оквира спровођења активности, ниво укључености партнера и квалитет сарадње између партнера, број крајњих корисника, оствареност планираних индикатора и слично,

3) дефинисање превентивних мера у случају појаве ризика који могу угрожити спровођење ЛАП-а, односно, предлагање конкретних акција за решавање проблема када се они појаве и када угрозе спровођење конкретних активности и пројеката,

4) информисање јавности и свих заинтересованих страна о томе како тече спровођење ЛАП-а,

5) припрема и подношење годишњих и трогодишњег извештаја о реализацији ЛАП-а.

У поступку праћења спровођења ЛАП-а најмање 2 пута годишње ће се организовати координациони састанци свих актера непосредно укључених у спровођење ЛАП-а, а састанке сазива и организује Одељење за друштвене делатности Градске управе града Крушевца у сарадњи са Саветом за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца.

7.2 Вредновање учинка и извештавање

За разлику од мониторинга спровођења ЛАП-а који представља континуиран процес током целокупног периода на који се ЛАП усваја, евалуација односно вредновање учинка оствареног применом ЛАП-а биће периодично рађена. Вредновање учинка подразумева оцену релевантности, ефикасности, ефективности и одрживости ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња у циљу његовог преиспитивања и унапређења, било у процесу његове ревизије или током новог процеса стратешког планирања. Радна група за израду ЛАП-а је препоручила, а Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца ће о томе донети коначну одлуку, да евалуација обухвата:

- *Ex-ante* анализу ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Граду Крушевцу за период 2025 - 2027, коју ће спровести екстерно ангажовани евалуатор на половини реализације ЛАП-а, односно 18 месеци од момента његовог усвајања и
- *Ex-post* анализу ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Граду Крушевцу за период 2025 – 2027. године, коју ће спровести екстерно ангажовани евалуатор након истека периода важења ЛАП-а.

На основу налаза добијених *ex-post* анализом, односно оценом релевантности, ефикасности, ефективности и одрживости спроведеног ЛАП-а, вршиће се даље планирање социјалног укључивања Рома и Ромкиња у Граду Крушевцу у наредном трогодишњем периоду.

Годишњи извештај о реализацији ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца, припрема Одељење за друштвене делатности и исти подноси Савету за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца на усвајање. Након тога се годишњи извештај доставља Градском већу Града Крушевца које даје сагласност на годишњи извештај најкасније до 31. марта текуће године за претходну. Наиме, Одељење за друштвене делатности ће пратити имплементацију мера, активности и пројеката и координирати све активности везане за имплементацију сваког посебног циља. Одељење за друштвене делатности најкасније до 31. јануара текуће године доставља образац годишњег извештаја свим партнерима да га попуне у погледу остварених индикатора за мере, активности и пројекте у чијој реализацији су непосредно учествовали. Рок за прикупљање података за потребе годишњег извештаја не може бити дужи од месец дана. Одељење за друштвене делатности Градске управе ће, након добијања података, приступити обједињавању годишњег извештаја за свих 5 области социјалног укључивања Рома. Након тога ће Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца размотрити и усвојити извештај на који сагласност даје Градско веће града Крушевца.

Трогодишњи извештај о реализацији ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 - 2027. године, припрема Одељење за друштвене делатности и исти подноси Савету за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца на усвајање. Након тога се трогодишњи извештај доставља Градском већу које разматра исти

и доставља га Скупштини Града најкасније у року од 120 дана по истеку треће календарске године од дана усвајања ЛАП-а. Подела одговорности и начин припреме трогодишњег извештаја су исти као и код годишњих извештаја, само се за ову прилику користи посебан образац трогодишњег извештаја.

8 ПРИЛОГ – ИЗВЕШТАЈ СА ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

На основу Одлуке о начину спровођења јавне расправе и укључивања грађана у поступку доношења одлука, стратешких докумената и других аката града Крушевца ("Службени лист града Крушевца", број 4/18 и 4/19), Радна група за израду Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 - 2027. године, по завршеној јавној расправи подноси Скупштини

ИЗВЕШТАЈ

О СПРОВЕДеноЈ ЈАВНОЈ РАСПРАВИ О НАЦРТУ ЛОКАЛНОГ АКЦИОНОГ ПЛАНА ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ РОМА И РОМКИЊА ГРАДА КРУШЕВЦА ЗА ПЕРИОД 2025-2027. ГОДИНЕ

Јавна расправа о Нацрту Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године трајала је у периоду од 19 - 29.11.2024. године. Текст нацрта Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 – 2027. године је био доступан на интернет страници Града Крушевца <https://krusevac.ls.gov.rs/> и у просторијама Одељења за друштвене делатности Градске управе града Крушевца (Балканска 63/III, Крушевац) у периоду од 8:00 до 15:00 часова, где су се могле добити ближе информације лично или путем телефона 037/440-810.

Примедбе, предлози и сугестије на нацрт Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 – 2027. године у писаном облику су се могли достављати на адресу: Градска управа града Крушевца, Газиместанска бр. 1, 37 000 Крушевац или предајом на Писарници Градске управе града Крушевца, са назнаком "Примедбе поводом јавне расправе на нацрт Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 – 2027. године" или на мејл адресу: zorana.pavlovic@krusevac.rs.

Такође је Позив за учешће у јавној расправи на Нацрт Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 - 2027. године прослеђен свим локалним медијима, како би путем медија позвали све заинтересоване грађане да се укључе у јавну расправу и дају свој допринос у процесу израде Нацрта стратешког документа.

Позив за учешће у јавној расправи на Нацрт Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 - 2027. године је прослеђен на емаил адресу свих релевантних актера на локалном нивоу и то како представницима институција, тако и представницима ромских организација цивилног друштва које су активно биле укључене у процес израде стратешког документа. Руководећи се принципом "Не о нама без нас", ромска популација је активно била укључена у процес израде Нацрта Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године и то кроз активно учешће у Радној групи.

Дана 25.11.2024. године је одржана јавна трибина о нацрту Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године у сали 34 Градске управе града Крушевца са почетком у 12:00 часова. Трибину су пропратили сви локални медији.

На јавној трибини је присуствовало 35 учесника.

На почетку јавне трибине се присутнима обратила Снежана Алексић, помоћник градоначелника за друштвене делатности која је истакла да је Локални акциони план за

социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца важан стратешки документ који је усмерен на унапређење положаја ромске заједнице. Након уводног излагања је реч предала Зорани Павловић, шефу Службе за социјалну и здравствену заштиту, која је представила нацрт Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године.

Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године је документ јавне политике који усваја Скупштина јединице локалне самоуправе у складу са Законом о планском систему.

Основ за доношење Локалног акционог плана је Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022 – 2030. године. Национална стратегија има 8 области: борба против циганизма као облика расизма и дискриминације; сиромаштво и социјална искљученост; партиципација; образовање; запошљавање; здравље; становање и социјална заштита.

Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 – 2027. године је израђен у оквиру Програма "Промовисање доброг управљања и оснаживања Рома на локалном нивоу – ROMACTED" фаза 2. Програм спроводе Савет Европе и ЕУ уз подршку Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог.

Град Крушевац је 02.11.2021. године укључен у реализацију програма, потписивањем Протокола о сарадњи између Савета Европе, Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог и Града Крушевца број 404-2345/2021.

Дана 12.03.2024. године Скупштина града Крушевца је донела Одлуку о приступању изради Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027. године, а Градско веће је именовало Радну групу за израду Локалног акционог плана 15.05.2024. године.

Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца има 5 области: образовање; запошљавање; здравље; становање и социјална заштита.

Кораци у изради Локалног акционог плана су подразумевали: израду ex post анализе; ситуационе анализе, SWOT анализе, дефинисање општег циља; дефинисање посебних циљева за сваку област; дефинисање мера за сваки посебни циљ, као и израду акционог плана који садржи носице активности, партнере, временски оквир, финансијска средства, циљ, индикаторе и извор верификације.

Када је у питању институционални оквир, Одлуком о организацији Градске управе града Крушевца је утврђено да Одељење за друштвене делатности обавља послове који се односе на задовољавање одређених потреба грађана утврђених законом у области заштите људских и мањинских права. Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца које је именовано од стране Градског већа има значајну улогу у праћењу имплементације Локалног акционог плана. На територији града Крушевца постоје 8 педагошких асистената у 6 основних и једној средњој школи који представљају значајан механизам за пружање подршке ученицима ромске националности. Значајна је улога и здравствене медијаторке, која је ангажована од стране Министарства здравља, али која нема овлашћења размене података о здравственом стању ромске популације. Такође, ромска удружења имају значајну улогу на унапређењу положаја ромске популације.

У оквиру ex post анализе су представљене реализоване активности које су финансиране из буџета града и из донаторских средстава, а које се односе на реализацију претходног Локалног акционог плана.

У оквиру ситуационе анализе су представљени подаци који се односе на образовање, запошљавање, здравство, становање и социјалну заштиту.

Образовни процес ромске популације се може пратити са више образовних нивоа: предшколског, припремно предшколског, основног и средњег образовања. Када је предшколско образовање у питању, у наредном периоду треба радити на раном укључивању ромске деце у систем образовања, у циљу лакше интеграције деце у друштвени систем и припреми за даље фазе образовног процеса. Што се припремног предшколског и основног образовања тиче, обухват ромске деце је на задовољавајућем нивоу, при чему увек постоје ромска деца која су ван образовног система. Када је основно и средњошколско образовање у питању, број ученика се смањује, што је последица смањења броја грађана ромске популације на територији града Крушевца. Град финансира мере подршке ромској популацији у образовном систему, при чему се акценат ставља и на образовна постигнућа, а у циљу наставка образовног процеса у високо образовним институцијама. У наредном периоду посебну пажњу треба посветити стварању висококвалификованих кадрова у ромској популацији, у циљу стварања конкурентних кадрова на тржишту рада. У специјалним школама се смањује број ромске деце, али треба радити на потпуној елиминацији интелектуално очуване ромске деце из специјалних школа.

Најчешће радно ангажовање Рома је у зони сиве економије, што додатно доприноси високом степену сиромаштва и друштвене искључености ове популације. У већини случајева Роми обављају послове за које су остали грађани мање заинтересовани (углавном се ради о пословима одржавања градске чистоће, одржавање хигијене зграда и помоћ у кућним пословима). Роми се углавном баве сезонским и пољопривредним пословима, сакупљањем отпадног материјала и сл. Некадашњи занати по којима су били познати изумиру. Чак се и простор за професионално бављење музиком, по коме су Роми чувени, сужава. Када су радно ангажовани од стране послодаваца то су најчешће најмање плаћени послови.

Подаци здравствене статистике, не садрже информације о етничкој припадности, па се здравствено стање ромске популације може пратити само на основу резултата циљаних истраживања. Узроци смрти у ромској популацији се не разликују битније у односу на општу популацију – доминирају кардиоваскуларна обољења, а за њима следе малигне болести, уз нешто већу заступљеност инфективних и респираторних болести као узрока смрти. У планирању, спровођењу и унапређењу здравствене заштите Рома, тежиште активности треба усмерити на програмске активности приоритетно фокусиране на превенцију болести, обезбеђење доступности изворима података који дефинишу показатеље праћења здравља, успостављање континуираног и систематског праћења здравствене заштите у циљу процене успешности спровођења здравствених политика.

Роми живе углавном у подстандардним насељима, и то у првој градској зони је насеље "Марко Орловић". Друго по величини је приградско насеље Пањевац. Такође, Роми живе и у сеоским срединама као што су Читлук, Дедина, Наупаре, Сеземче, Велики Шиљеговац, Треботин, Јасика и Мудраковац. У сеоским насељима су објекти раштркани у различитим деловима села, тако да не постоји скупина 10-15 објеката на једном месту, да би ове сеоске ромске куће имале статус ромског насеља. Изузетак је насеље у Читлуку. У области становања, кључни проблем са којим се ромско становништво суочава су веома лоши стамбени услови и кључне одлике насеља су: нерегулисан правни статус, неадекватна инфраструктурна опремљеност, пренасељеност, мали број стамбених јединица, сиромашно окружење и социјална изолација. Највећи број Рома нема адекватну документацију о власништву над својим домовима или земљиштем, док један већи део ромске популације живи у туђим објектима или земљишту, најчешће градском. У наредном периоду ће се акценат ставити на решавање инфраструктурних проблема у ромским насељима.

Систем социјалне заштите је деценијама Роме стављао у пасивну позицију – Роми су били само пасивни примаоци социјалне помоћи. То је створило код Рома представу о дужности државе да брине о њиховој егзистенцији. Није се водило рачуна о потенцијалима ове популације и како их ставити у функцију проналазка адекватног посла. Уместо развијања

сопстених потенцијала развила се зависност од социјалне помоћи, као и других видова материјалне подршке. Када су у питању услуге социјалне заштите, статистика се не води по националној припадности, али чињеница је да Роми нису у довољној мери обухваћени услугама социјалне заштите, те у наредном периоду треба радити на упознавању ромске популације са расположивим услугама социјалне заштите.

У оквиру SWOT анализе идентификоване су снаге и слабости интерног окружења, као и шансе и претње екстерног окружења.

Препоруке Радне групе за област образовања (кључна питања на којима треба радити):

- Подизање свести родитеља ромске деце о важности образовања
- Рад са родитељима ромске деце
- Едукација за наставнике на тему дискриминације и оснаживања ромских ученика
- Промовисање успешних прича о образованим Ромима (кроз медије и трибине)
- Повећање партиципације ромске популације у области образовања.

Препоруке Радне групе за област запошљавања (кључна питања на којима треба радити):

- Запошљавање високообразованих Рома у јавном сектору
- Прилагођавање мера активне политике запошљавања ромској популацији (средства обезбеђења за samozapoшљавање).

Препоруке Радне групе за област становања (кључна питања на којима треба радити):

- Побољшати услове становања Рома
- Легализација и решавање имовинско - правних односа као предуслов развоја инфраструктуре за квалитетно становање.

Препоруке Радне групе за област здравља (кључна питања на којима треба радити):

- Унапређење заинтересованости ромске популације за едукацију и превентивне прегледе
- Истраживање потреба ромске заједнице у области здравствене заштите
- Одговор на индивидуалне и опште здравствене потребе ромске заједнице.

Препоруке Радне групе за област социјалне заштите (кључна питања на којима треба радити):

- Увођење партиципације корисника у услугама социјалне заштите (Помоћ у кући и слично), како би се растеретио буџет и обезбедила дугорочна одрживост услуга социјалне заштите
- Повећање удела ромске заједнице у услугама социјалне заштите кроз одговор на препознате потребе становништва.

Општи циљ Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња за период 2025 - 2027. године је унапређење социо економског положаја Рома и Ромкиња на територији града Крушевца кроз партиципацију, антидискриминацију и социјалну укљученост у све сфере друштвеног живота.

Општи циљ је разрађен на 5 посебних циљева за сваку област Локалног акционог плана.

Посебан циљ 1: Повећање обухвата ромске популације на свим нивоима образовања.

Посебан циљ 2: Подизање нивоа запошљивости Рома и Ромкиња.

Посебан циљ 3: Побољшање услова становања у ромским насељима и пружање подршке у решавању имовинско - правних односа и озакоњењу неправно саграђених објеката.

Посебан циљ 4: Повећати обухват ромског становништва у примарној здравственој заштити у здравственим услугама.

Посебан циљ 5: Повећати укљученост Рома и Ромкиња у локалне услуге социјалне заштите.

За сваки посебан циљ се дефинишу мере.

Посебан циљ 1: Повећање обухвата ромске деце на свим нивоима образовања

Мере:

1.1. Повећати обухват ромске деце до 5,5 година и њихових породица различитим програмима ПВО

1.2. Оснажити стручне капацитете васпитно образовног кадра да одговоре на образовне, развојне и културолошке потребе ромске популације

1.3. Обезбедити образовну и материјалну подршку ромским ученицима

1.4. Унапредити информисање, саветовање и подршку ученицима и родитељима ромске националности приликом уписа у основне школе, средње школе и на високошколске установе уз примену афирмативних мера, као и током похађања средње школе.

Посебан циљ 2: Подизање нивоа запошљивости Рома и Ромкиња

Мере:

2.1. Унапредити квалитет сензибилизације свих актера у области запошљавања Рома

2.2. Повећати број регистрованих привредних субјеката чији су оснивачи Роми, са фокусом на жене и младе ромске националне припадности

2.3. Информисати Роме и Ромкиње о активним мерама политике запошљавања

2.4. Укључити Роме и Ромкиње у програме формалног и неформалног образовања за подизање компетенција за радно ангажовање.

Посебан циљ 3: Побољшање услова становања у ромским насељима и пружање подршке у решавању имовинско - правних односа и озакоњењу бесправно саграђених објеката

Мере:

3.1. Побољшати инфраструктуру у насељима Пањевац и Читлук

3.2. Обезбедити правну и техничку помоћ лицима ромске националности при решавању имовинско - правних односа у поступку озакоњења стамбених објеката

3.3. Побољшати хигијенско - здравствене услове живота у ромским насељима

3.4. Унапредити фонд расположивих објеката за социјално становање.

Посебан циљ 4: Повећати обухват ромског становништва у примарној здравственој заштити у здравственим услугама

Мере:

4.1. Унапредити здравствено - васпитни рад са ромском популацијом

4.2. Обезбедити свеобухватну здравствену заштиту за ромску популацију, укључујући стоматолошку здравствену заштиту

4.3. Унапредити информисање ромског становништва у области здравствене заштите

4.4. Унапредити здравље Рома и Ромкиња у области хроничних незаразних болести и у раном откривању и адекватном збрињавању проблема менталног здравља.

Посебан циљ 5: Повећати укљученост Рома и Ромкиња у локалне услуге социјалне заштите.

Мере:

5.1. Анализа потреба и информисање ромског становништва о правима и услугама у области социјалне заштите

5.2. Обезбедити доступност свих права из социјалне заштите ромском становништву

5.3. Обезбедити већу доступност услуга социјалне заштите припадницима ромске националности старијим од 65 година.

За сваку меру су дефинисане активности.

Мера 1.1 - Повећати обухват деце до 5,5 година у образовном систему и њихових породица различитим програмима ПВО

Активности

1.1.1 Трибине о значају раног развоја, могућностима и потребама укључивања ромске деце у систем ПВО намењених родитељима и другим законским заступницима

1.1.2 Организовање радионица за јачање дечијих и родитељских компетенција, два пута месечно у току школске године

Мера 1.2 - Оснажити стручне капацитете васпитно образовног кадра да одговоре на образовне, развојне и културолошке потребе ромске популације

Активности

1.2.1 Организовање по 2 акредитоване обуке годишње за васпитно-образовно особље из области рада са децом из маргинализованих група и децом којој је потребна образовна подршка

1.2.2 Организовање радионица у основним школама на тему различитости, интеркултуралности, традицији и култури Рома

1.2.3 Организовање манифестације "Дани интеркултуралности" на нивоу града

1.2.4 Обележавање 8. априла, Светског дана Рома и Дани ромске културе

Мера 1.3 - Обезбедити образовну и материјалну подршку ромским ученицима

Активности

1.3.1 Ужина за ученике основних школа

1.3.2 Поклон пакети – школски прибор за ученике ОШ ромске националности

1.3.3 Трошкови превоза за ученике средњих школа

1.3.4 Координациони састанци за помоћ у појединачним случајевима на иницијативу педагошких асистената

1.3.5 Организовање свакодневне додатне образовне подршке ромским ученицима са слабијим образовним постигнућем

Мера 1.4 - Обезбедити информисање, саветовање и подршку ученицима и родитељима ромске националности приликом уписа у основне школе, средње школе и на високошколске установе уз примену афирмативних мера, као и током похађања наставе

Активности

- 1.4.1 Организовање "Сајма образовања"
- 1.4.2 "Дани отворених врата" за ученике и родитеље
- 1.4.3 Састанци са родитељима ученика који треба да упишу средњу школу
- 1.4.4 Информисање родитеља и ученика о афирмативним мерама уписа у средњу школу и факултете
- 1.4.5 Ангажовање ментора за ромске ученике средњих школа у циљу пружања образовне подршке

Мера 2.1 - Унапредити квалитет сензибилизације свих актера у области запошљавања

Рома

Активности

- 2.1.1 Успостављање канала комуникације између свих заинтересованих страна у области запошљавања Рома и Ромкиња
- 2.1.2 Информисање ромске заједнице о постојећој понуди НСЗ кроз теренски рад
- 2.1.3 Координациони састанци свих заинтересованих страна

Мера 2.2 - Повећати број регистрованих привредних субјеката чији су оснивачи Роми, са фокусом на жене и младе ромске националне припадности

Активности

- 2.2.1 Промоција самозапошљавања и социјалног предузетништва
- 2.2.2 Организовање обука "Пут до успешног предузетника"
- 2.2.3 Помоћ у изради бизнис плана и прикупљања документације
- 2.2.4 Организовање мотивационих радионица за запошљавање Ромкиња

Мера 2.3 - Информисати Роме и Ромкиње о активним мерама политике запошљавања

Активности

- 2.3.1 Информативна кампања у ромским насељима о понуди мера активне политике запошљавања НСЗ
- 2.3.2 Презентације послова за којима постоји потреба

Мера 2.4 - Укључити Роме и Ромкиње у програме формалног и неформалног образовања за подизање компетенција за радно ангажовање

Активности

- 2.4.1 Мотивационе радионице у ромским насељима и изван ромских насеља за укључивање у програме формалног и неформалног образовања
- 2.4.2 Организовање обука за познатог послодавца

Мера 3.1 - Побољшати инфраструктуру у насељима Пањевац и Читлук

Активности

- 3.1.1 Израда плана детаљне регулације за насеље "Читлук"
- 3.1.2 Израда техничке документације за инфраструктурно опремање насеља Читлук
- 3.1.3 Изградња улице са пратећом инфраструктуром у насељу Пањевац са пратећом инфраструктуром

Мера 3.2 - Обезбедити правну и техничку помоћ лицима ромске националности при решавању имовинско - правних односа у поступку озакоњења стамбених објекта

Активности

3.2.1 Организовање трибина ради информисања о правно-техничким могућностима за решавање имовинско-правних односа

3.2.2 Успостављање сарадње са месним заједницама у ромским насељима у циљу прикупљања документације за решавање имовинско – правних односа

Мера 3.3 - Побољшати хигијенско здравствене услове живота у ромским насељима

Активности

3.3.1 Системска дезинсекција и дератизација

3.3.2 Уклањање дивљих депонија у ромским насељима

Мера 3.4 - Унапредити фонд расположивих објеката за социјално становање

Активности

3.4.1 Ажурирање базе података о расположивим објектима за социјално становање

3.4.2 Утврђивање броја станова који задовољавају услове за становање

3.4.3 Регулисање имовинско-правних односа за грађевинско земљиште за изградњу будућих станова за социјално становање (са изградом идејног пројекта за градњу)

3.4.4 Адаптација постојећих станова за социјално становање ради доделе лицима ромске националности

Мера 4.1 - Унапредити здравствено - васпитни рад са ромском популацијом

Активности

4.1.1 Индивидуални здравствено-васпитни рад (планирани разговор) у складу са програмом васпитања за здравље са посебним освртом на осетљиве популационе групе

4.1.2 Групни здравствено-васпитни рад (рад у малој групи, предавање, радионица, трибина, изложба) у складу са програмом васпитања за здравље са посебним освртом на осетљиве популационе групе

4.1.3 Набавка промотивних (хигијенских, козметичких...) пакета

Мера 4.2 - Обезбедити свеобухватну здравствену заштиту за ромску популацију, укључујући стоматолошку здравствену заштиту

Активности

4.2.1 Превентивни прегледи деце ромске популације и спровођење имунизације, узраста од 0 до 18 година старости, код изабраног педијатра

4.2.2 Патронажне посете трудницама и породиљама, деци и особама преко 65 година старости, ромске популације

4.2.3 Посете Ромкиња код изабраног гинеколога

4.2.4 Посете одраслих Рома код изабраног лекара, скрининг програми за КВ болести, дијабет, депресију и рак дебелог црева

Мера 4.3 - Унапредити информисање ромског становништва о правима и обавезама у области здравствене заштите

Активности

4.3.1 Израда лифлета о правима и обавезама пацијената на српском и ромском језику (бесплатни превентивни и скрининг прегледи, имунизација, прегледи деце, породиља и трудница, стоматолошке услуге)

4.3.2 Информисање становника ромских насеља приликом теренског рада (патронажне посете породици, здравствена предавања и трибине)

4.3.3 Информисање о правима корисника здравствене заштите/ пацијената путем медија

Мера 4.4 - Унапредити здравље Рома и Ромкиња у области хроничних незаразних болести и у раном откривању и адекватном збрињавању проблема менталног здравља.

Активности

4.4.1 Правовремено препознавање и започињање ефикасног лечења особа ромске популације са проблемима у сфери менталног здравља

4.4.2 Прегледи оболеле ромске популације на терену – Служба кућног лечења

Мера 5.1 - Анализа потреба и информисање ромског становништва о правима и услугама у области социјалне заштите

Активности

5.1.1 Гостовање на локалним медијима 3 х годишње

5.1.2 Објаве о правима и услугама у области социјалне заштите на друштвеним мрежама

5.1.3 Организовање 4 трибина годишње у ромским насељима

5.1.4 Штапање и подела лифлета (двојезични информативни материјал)

Мера 5.2 - Анализа потреба и информисање ромског становништва о правима и услугама у области социјалне заштите

Активности

5.2.1 Штапање "Водича кроз локалне услуге социјалне заштите"

5.2.2 Ангажовање ромског медијатора у ЦСР

Мера 5.3 - Обезбедити већу доступност услуга социјалне заштите припадницима ромске националности старијим од 65 година

Активности

5.3.1 Укључивање Рома и Ромкиња старијих од 65 година у услугу "Помоћ у кући"

5.3.2 Организовање активности социјализације за Роме и Ромкиње старије од 65 година у Ромском културном центру.

Укупна вредност овог Акционог плана за период од 2025-2027. године износи **132.505.000,00 динара**, од чега из буџета града Крушевца **28.005.000,00 динара**, а из осталих извора/донаторских средстава **104.500.000,00 динара**

Спровођење мера, активности и пројеката у оквиру посебних циљева ће пратити Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца кога чине представници релевантних институција у области образовања, здравства, запошљавања, становања и социјалне политике, као и представници организација цивилног друштва које се баве питањима ромске популације. Савет ће имати 7 чланова, а стручне и административне послове за потребе Савета ће обављати Одељење за друштвене делатности.

Годишњи извештај о реализацији ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца, припрема Одељење за друштвене делатности и исти подноси Савету за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца на усвајање. Након тога се годишњи извештај доставља Градском већу Града Крушевца које даје сагласност на годишњи извештај најкасније до 31. марта текуће године за претходну. Наиме, Одељење за друштвене делатности ће пратити имплементацију мера, активности и пројеката и координирати све активности везане за имплементацију сваког посебног циља. Одељење за друштвене делатности најкасније до 31. јануара текуће године доставља образац годишњег извештаја свим партнерима да га попуне у погледу остварених индикатора за мере, активности и пројекте у чијој реализацији су непосредно учествовали. Рок за прикупљање података за потребе годишњег извештаја не може бити дужи од месец дана. Одељење за друштвене делатности Градске управе ће, након добијања података, приступити обједињавању годишњег извештаја за свих 5 области социјалног укључивања Рома. Након тога ће Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца размотрити и усвојити извештај на који сагласност даје Градско веће града Крушевца.

Трогодишњи извештај о реализацији ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 - 2027. године, припрема Одељење за друштвене делатности и исти подноси Савету за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца на усвајање. Након тога се трогодишњи извештај доставља Градском већу које разматра исти и доставља га Скупштини Града најкасније у року од 120 дана по истеку треће календарске године од дана усвајања ЛАП-а. Подела одговорности и начин припреме трогодишњег извештаја су исти као и код годишњих извештаја, само се за ову прилику користи посебан образац трогодишњег извештаја.

Након представљања нацрта Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 – 2027. године, отворена је дискусија.

Јелена Живковић, одборница у Скупштини града Крушевца је поставила неколико питања:

"Зашто све школе на територији града Крушевца немају педагошког асистента?"

Да ли постоји могућност да припадници ромске националне мањине буду лични пратиоци детета?"

Ко користи простор Ромског културног центра и какве се активности у њему одвијају?"

Да ли су представници ромских удружења присутни на трибини и да ли могу да нешто кажу о свом раду?"

Каква је улога здравствене медијаторке на територији града Крушевца?"

Зорана Павловић је дала одговоре на постављена питања.

Педагошки асистенти се финансирају из буџета Републике и сваке године Уговор о раду на одређено време закључује Министарство просвете са педагошким асистентима. У оквиру Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња су идентификоване и потребе за педагошким асистентима у образовним установама, али Град нема ингеренције по питању ангажовања педагошких асистената.

Бојан Миновић, директор ОШ "Драгомир Марковић" је истакао да се на сваких 35 ученика ангажује један педагошки асистент. Како ОШ "Драгомир Марковић" има 70 ученика то има 2 педагошка асистента. Стога је констатовано да на територији града Крушевца има 8, а не 7 педагошких асистената, те је неопходно да се тај податак ажурира у Локалном акционом плану.

Када је у питању радно ангажовање личних пратилаца ромске националности на реализацији услуге Лични пратилац детета, Зорана Павловић је истакла да су тренутно радно ангажована два лична пратиоца ромске националности и да постоји могућност да се овај број и повећа, с обзиром да се сваке године повећава и број корисника. Тренутно су на листи чекања два корисника, али ово је услуга која углавном нема листу чекања. Све информације око радног ангажовања се могу добити у Центру за социјални рад код координатора услуге Лични пратилац детета.

Што се тиче Ромског културног центра, у питању је установа културе чији је оснивач Национални савет ромске националне мањине. Град Крушевац је уступио на коришћење простор Дома културе у ромском насељу "Марко Орловић" за Ромски културни центар. Такође, Град је аплицирао пројектима и обезбедио адаптацију овог простора, као и опремање истог. Простор Ромског културног центра највише користе ромска удружења и овај простор служи за различите културне манифестације.

Зорана Павловић је такође истакла да су на трибини присутни представници ромских удружења. Тим поводом је Момчило Мутатовић, педагошки асистент и секретар удружења "Ромско срце" истакао да наведено удружење тренутно спроводи пројекат у просторијама Ромског културног центра и да је овај простор од изузетног значаја за реализацију активности које спроводе удружења, а свакако је простор отворен и за све активности које спроводи Град Крушевац и такође је укратко представио рад удружења. Такође је истакао да је у пројекту "Промовисање доброг управљања и оснаживања Рома на локалном нивоу – ROMACTED" фаза 2 у оквиру ког је добијена консултантска подршка за израду Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца ангажован као фацитатор на пројекту и да је координирао рад Локалне групе у ромској заједници на реализацији активности пројекта.

Што се здравствене медијаторке тиче, Зорана Павловић је истакла да је иста ангажована од стране Министарства здравља и да само ресорно министарство има увид у њен рад. Радни статус ромске медијаторке није решен, она је ангажована уговором о делу и сви подаци које има су искључиво доступни Министарству здравља, те се поставља питање употребне вредности истих, с обзиром да нису расположиви на локалном нивоу, те је веома тешко пратити здравствено стање ромске популације. Приликом успостављања здравствених медијаторки услови за њихово радно ангажовање су били да су то Ромкиње са завршеном основном школом које имају децу. Међутим, овакви критеријуми и услови за радно ангажовање су довели до стварања неодрживих решења по питању радно правног статуса медијаторки у Србији, јер кад је требало да им се радна места систематизују, речено је да би требало да имају минимум средње образовање. Стога је одрживије решење било да су медијаторке медицинске сестре ромске националности јер би то било од вишеструког значаја за ромску популацију по питању пружања здравствене подршке.

Далиборка Живковић, представница Предшколске установе "Ната Вељковић" је похвалила детаљно представљање нацрта Локалног акционог плана. Истакла је да када се говори о обухвату ромске деце треба избегнути терминологију да је обухват ромске деце "релативно коректан".

Зорана Павловић је истакла да је овај термин употребљен из разлога што подаци пописа нису релевантни, јер је пописом обухваћен знатно мањи број деце од реалног броја. Одељење за друштвене делатности редовно прикупља и ажурира податке о броју ромских ученика, али пошто пописом није идентификован тачан број ромске деце, то није постојао репер за компарацију података, односно за идентификовање и поређење броја деце одређеног узраста и обухвата деце одређеног узраста у образовним установама. Тако да се не може утврдити број ромске деце која су ван образовног система. Улога педагошких асистената је и у том делу

изузетно важна, с обзиром да поред рада са децом у школи, раде и на терену. Стога је термин замењен термином "одговарајући обухват".

Далиборка Живковић је такође поставила питање које се односи на буџетирање Локалног акционог плана и да ли је реално да ће се планирани буџет обезбедити и утрошити и поставила је питање које се односи на то ко је одговоран за извршење буџета и да ли ће начелник Одељења за финансије бити члан Савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца.

Зорана Павловић је одговорила да је консултант за финансије утврдио трошкове реализације активности које је Радна група дефинисала током израде планског документа, а да ли ће се целокупан буџет извршити зависи и од донаторских средстава. Ако буде више донаторских средстава, повећаће се и издвајања из буџета. Буџет се сваке године повећава за имплементацију активности Локалног акционог плана, тако да ће бити значајног повећања и у 2025. години.

Душанка Миросављевић, одборница у Скупштини града Крушевца је поставила два питања:

"Да ли Радна група за израду Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња има представнике ромске популације и која је њена улога?"

Да ли Савет за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца има представника ромске националне мањине?"

Зорана Павловић је истакла да је Радна група за израду Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња ангажована само током израде планског документа и да њен мандат престаје усвајањем документа. Радна група је већим делом била сачињена од представника ромске заједнице – педагошки асистенти, андрагошки асистент, одборник у Скупштини града, представници ромких удружења. Од 20 чланова Радне групе, 8 чланова је било ромске националности (40%).

Што се тиче Савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца, Савет представља значајан механизам за праћење имплементације Локалног акционог плана и има 7 чланова који су представници институција у области образовања, здравства, запошљавања, становања и социјалне заштите, као и једног представника ромске националности који је представник ромског удружења.

Гордана Лукић, представница Економско – трговинске школе је истакла да је неопходно да се ради на заједничким активностима ромских ученика и ученика из опште популације, јер ће то довести до бољег упознавања и развијања интеркултуралности.

Бојан Миновић је истакао да би Годишњим програмима рада школа требало предвидети заједничке активности ромских ученика и ученика из већинске популације. ОШ "Драгомир Марковић" посећује и старачки дом и тамо има програме у циљу развијања међугенерациске солидарности.

Зорана Павловић је такође истакла да је у Локалном акционом плану за социјално укључивање Рома и Ромкиња за период 2025 – 2027. године извршено ажурирање података у табели 25 која се односи на опис ромских насеља, што је условило и промену текстуалног дела којим се образлаже наведена табела.

Током јавне расправе о Нацрту Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња за период 2025 – 2027. године, осим ажурирања табеле 25 и текстуалног дела исте и ажурирања броја педагошких асистената, као и измене термина који се односи на обухват ромске деце, а што је констатовано на јавној трибини, није било никаквих других примедби, предлога, а ни сугестија.

Извештај са јавне расправе о нацрту Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025-2027.године је саставни део Нацрта Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 – 2027. године, те се Предлог Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Крушевца за период 2025 – 2027. године упућује на разматрање и усвајање Градском већу и Скупштини града Крушевца.

Координатор Радне групе

Снежана Алексић **с.р.**